

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาความเกี่ยวกับความพึงพอใจของนักเรียนพักนอนเกี่ยวกับการบริหารงานกิจการนักเรียนของโรงเรียนในอำเภอแม่ลาน้อย เขตพื้นที่การศึกษาแม่ฮ่องสอน เขต 2 ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย นำเสนอตามลำดับหัวข้อต่อไปนี้

1. ความพึงพอใจ
2. งานกิจการนักเรียน
 - 2.1 ความหมายของงานกิจการนักเรียน
 - 2.2 ความสำคัญของงานกิจการนักเรียน
 - 2.3 ขอบข่ายของงานกิจการนักเรียน
 - 2.4 กระบวนการบริหารงานกิจการนักเรียน
 - 2.5 วัตถุประสงค์ของงานกิจการนักเรียน
 - 2.6 บทบาทของงานกิจการนักเรียน
3. การบริการและสวัสดิการนักเรียน
 - 3.1 การบริการสุขภาพอนามัย
 - 3.2 การบริการอาหารกลางวัน
 - 3.3 การบริการแนะแนว
 - 3.4 การบริการทุนการศึกษา
4. งานกิจกรรมนักเรียน
 - 4.1 ความเป็นมา
 - 4.2 กิจกรรมส่งเสริมคุณธรรม
 - 4.3 กิจกรรมพัฒนาบุคลิกภาพของนักเรียน
 - 4.4 กิจกรรมกีฬา

5. โรงเรียนพักนอน
 - 5.1 ความจำเป็นที่ต้องมีโรงเรียนพักนอน
 - 5.2 จุดมุ่งหมายของโรงเรียนพักนอน
 - 5.3 กระบวนการฝึกอบรม
 - 5.4 การอยู่ร่วมกันในบ้านพัก
6. การจัดการศึกษาของโรงเรียนศึกษาสงเคราะห์
7. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

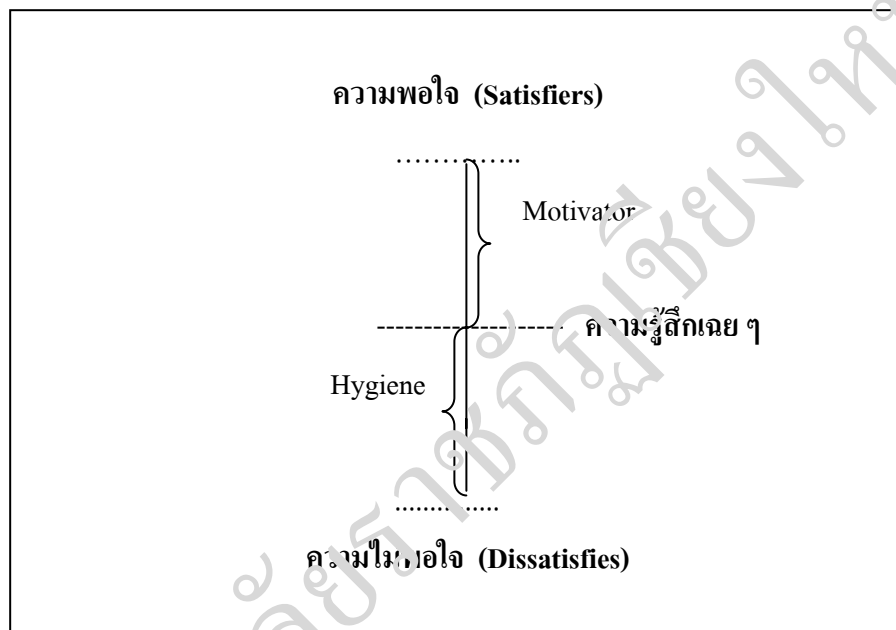
1. ความพึงพอใจ

เฮอริชเบิร์ก (Herzberg and others. อ้างถึงใน ตูลา มหาพรธนา. 2545:217) ได้เสนอบทวิจารณ์ข้อมูลเกี่ยวกับความพึงพอใจในการทำงานที่สำคัญ สรุปว่าความสัมพันธ์ระหว่างความพึงพอใจในการทำงานของคนงานกับผลการปฏิบัติงาน กล่าวคือ หากคนงานได้รับการตอบสนองความต้องการย่อมก่อให้เกิดความพึงพอใจ ความพึงพอใจของคนงานนำมาซึ่งความขยันขันแข็งและเสียสละอุทิศตนเพื่อการทำงาน ผลการปฏิบัติที่ส่งผลให้ผลผลิตขององค์กรเพิ่มขึ้นด้วย ต่อมาเขาได้ทำการศึกษากลุ่มตัวอย่างที่เป็นนักบัญชีและวิศวกรมากกว่า 200 คน โดยการสัมภาษณ์ว่ามีปัจจัยใดบ้างในการทำงานที่ทำให้พวกเขามีความพึงพอใจหรือมีความสุข พบว่าตัวแปรที่ทำให้บุคคลในองค์กรเกิดความรู้สึกที่ดี (Good feelings) ได้แก่ ความสำเร็จของงาน ความรับผิดชอบ ความก้าวหน้าในตำแหน่ง การได้รับการยอมรับนับถือ และกิจกรรมระหว่างการทำงาน ส่วนตัวแปรที่ทำให้บุคคลในองค์กรเกิดความรู้สึกที่ไม่ดี (Bad feelings) ได้แก่ สภาพการทำงาน การบังคับบัญชา เงินเดือน ความมั่นคงในงาน กฎระเบียบและการปฏิบัติขององค์กร และความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในงาน เขาจึงได้สรุปเป็นทฤษฎี 2 ปัจจัยซึ่งกล่าวถึงมนุษย์ทุกคนจะมีความต้องการ 2 ด้าน คือ ความต้องการทางสุขอนามัย (Hygiene needs) หรือปัจจัยภายนอก (Extrinsic factors) และความต้องการด้านความจูงใจ (Motivator needs) หรือปัจจัยภายใน (Intrinsic factors)

ตามทฤษฎีของเฮอริชเบิร์ก หากความต้องการทางสุขอนามัย (Hygiene factors) ได้รับการตอบสนองอย่างไม่เต็มที่ มนุษย์จะเกิดความไม่พึงพอใจ บางครั้งถึงขั้นนัดหยุดงานประท้วงหรือเผาโรงงานก็เคยมี แต่ถึงแม้ว่าจะได้รับการตอบสนองอย่างเต็มที่มนุษย์ก็ยังพึงพอใจไม่ถึงสุดขีดอยู่ดี กลับจะรู้สึกเฉยๆ ให้มากก็ดีไม่ให้เลยก็เกิดเรื่อง ฉะนั้นการตอบสนองความต้องการด้านสุขอนามัยของมนุษย์จะเป็นเงื่อนไขหนึ่งในการลดความไม่พึงพอใจในการทำงานลงเท่านั้น แต่ไม่สามารถจะทำให้มนุษย์พอใจได้ ในขณะที่เดียวกันหากความต้องการด้านความจูงใจ (Motivator factors) ได้รับการตอบสนองอย่างเต็มที่มนุษย์จะรู้สึกพึงพอใจพร้อมปฏิบัติงานด้วยความรักในหน้าที่

อุทิศตนอย่างหนัก รวมทั้งเสียสละทุ่มเททั้งร่างกายและแรงใจให้กับองค์กรอย่างไม่รู้ลี้กเหน็ดเหนื่อย แต่หากไม่ได้รับการตอบสนองมนุษย์ก็จะรู้สึกเฉยๆ ไม่ยินดียื่นร้ายอาจทำงานเพียงเพื่อให้งานเสร็จไปวันหนึ่งๆ เท่านั้น ไม่สนใจที่จะอุทิศตนเองแต่อย่างใด

แนวคิดทฤษฎีสองปัจจัย



ภาพที่ 2.1 แสดงแนวคิดทฤษฎีสองปัจจัย

จากภาพที่ 2.1 สมมติเส้นความรู้สึกซึ่งเป็นเส้นตรงแนวตั้ง ระดับความพอใจจะขึ้นอยู่กับการตอบสนองความต้องการขององค์กรที่มีต่อพนักงาน โดยจุดสูงสุดคือความพึงพอใจของมนุษย์ (Satisfiers) ถึงขีดสุดจุดต่ำสุดคือความไม่พอใจ (Dissatisfies) ในระดับต่ำสุด ส่วนเส้นประตรงกลางเป็นความรู้สึกเฉยๆ ไม่ยินดียื่นร้าย จะพบว่าหากใช้ปัจจัยด้านสุขอนามัย (Hygiene factors) จูงใจพนักงาน จะได้เพียงรักษาระดับความรู้สึกของบุคคลให้รู้สึกเฉยๆ เท่านั้น ไม่สามารถทำให้พนักงานมีความพอใจถึงขีดสุดได้ แต่หากองค์กรไม่ตอบสนองความต้องการด้านสุขอนามัยเลย บุคคลจะรู้สึกไม่พอใจถึงจุดต่ำสุด ในขณะที่หากองค์กรใช้ปัจจัยด้านจูงใจ (Motivator factors) จะทำให้พนักงานรู้สึกพึงพอใจและเมื่อได้รับการตอบสนองตรงความต้องการก็อาจพึงพอใจถึงขีดสุดได้ หากไม่ได้รับการตอบสนอง พนักงานก็จะไม่รู้ลี้กอย่างไร ทฤษฎี 2 ปัจจัย (Two-factor theory) มีรายละเอียดของปัจจัยต่างๆ จำแนกออกได้ดังต่อไปนี้

1. ปัจจัยที่ก่อให้เกิดความพึงพอใจในการทำงาน (Satisfiers)

เรียกอีกอย่างว่าปัจจัยจูงใจ (Motivator factors) หรือปัจจัยภายใน (Intrinsic factors) ประกอบด้วยองค์ประกอบ 6 ด้านด้วยกันคือ การประสบความสำเร็จในหน้าที่การงาน (Achievement) การได้รับการยอมรับ (Recognition) ลักษณะของงาน (Work itself) ความรับผิดชอบ (Responsibility) ความก้าวหน้า (Advancement) และการมีโอกาสดำเนินการเติบโต (Possibility of growth)

2. ปัจจัยที่ก่อให้เกิดความไม่พึงพอใจ (Dissatisfies)

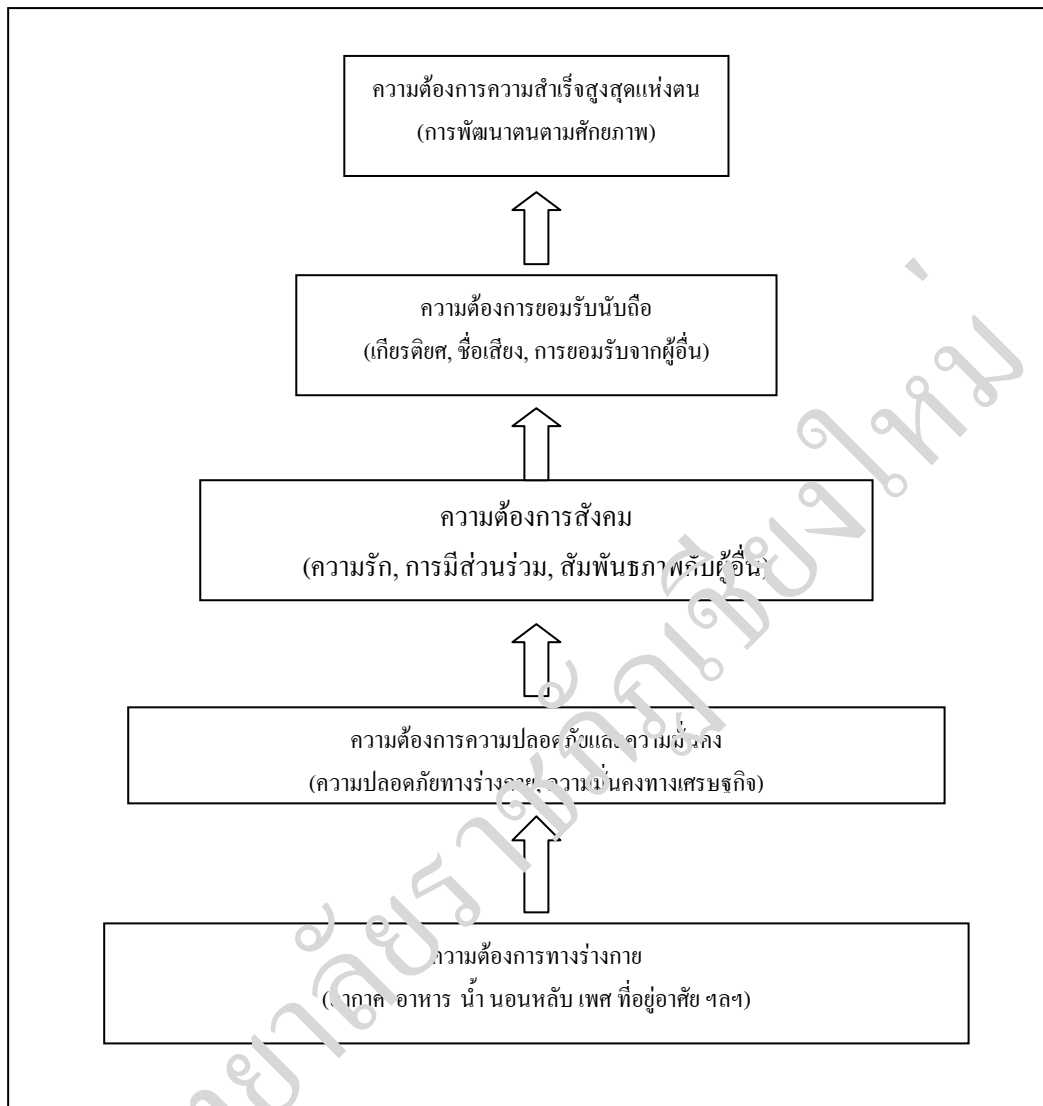
เรียกอีกอย่างว่าปัจจัยสุขอนามัย (Hygiene factors) หรือปัจจัยภายนอก (Extrinsic factors) ประกอบด้วยองค์ประกอบที่สำคัญอยู่ 8 องค์ประกอบ คือ นโยบายและการบริหารงานขององค์กร (Company policy and administration) การควบคุมบังคับบัญชา (Technical supervision) เงื่อนไขการทำงาน (Working conditions) ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล (Interpersonal relation) เงินเดือน (Salary) สถานภาพ (Status) ความมั่นคงในการทำงาน (Job security) และปัจจัยต่างๆ ในชีวิตส่วนตัว (Factors in personal life) โดยสรุปความเท็จจริงในหากได้รับการตอบสนองมนุษย์ย่อมพึงพอใจและพร้อมที่จะขยันขันแข็งอุทิศตนเองให้ทำงานอย่างไม่รู้เหน็ดเหนื่อย ผู้บริหารในองค์กรที่ชาญฉลาดจึงควรหิยบฉวยเอาปัจจัยภายนอกมาเป็นเครื่องมือในการจูงใจให้คนงานปฏิบัติงานด้วยความเต็มใจ โดยในขณะที่เดียวกันก็ต้องตอบสนองความต้องการภายนอกอันเป็นพื้นฐานด้านสุขอนามัยที่มนุษย์ทุกคนต้องการเพื่อยังชีพให้อยู่ในระดับที่พอเหมาะแก่ระดับความต้องการของแต่ละบุคคล

สรวงศ์ ไคว์ตระกูล (2533:133) สรุปไว้ว่า ความต้องการของมนุษย์ (needs) เป็นสภาวะภายในที่ไม่สมดุลหรือขาดซึ่งมีความสามารถเป็นพลังกระตุ้นพฤติกรรมตอบสนอง ความไม่สมดุลหรือขาดทางกายภาพจากสาเหตุหลายประการ เช่น ความหิว ความกระหาย เป็นต้น ส่วนความไม่สมดุลหรือขาดทางจิต เช่น ความต้องการอำนาจ ความต้องการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคม เมื่อความต้องการขาดหรือไม่สมดุล คนเราก็จะมีแรงจูงใจที่จะกระทำเพื่อให้ตนเองพึงพอใจเป็นการรักษาสภาวะให้สมดุล ความต้องการที่ยังคงใช้อยู่ในปัจจุบันมี

1. ความต้องการสัมฤทธิ์ผล (achievement)
2. ความต้องการสัมพันธ์ภาพ (affiliation)
3. ความต้องการก้าวร้าว (aggression)
4. ความต้องการเป็นตัวของตัวเอง (autonomy)
5. ความต้องการมีอิทธิพลหรือบังคับผู้อื่น (dominance)
6. ความต้องการแสดงออก (exhibition)
7. ความต้องการปกป้องดูแลผู้อื่น (nurturance)

มาสโลว์ (Maslow อ้างถึงใน มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ทฤษฎีและแนวปฏิบัติ ในการบริหารการศึกษา หน่วยที่ 1-4 ,2540:28) ได้ศึกษาและจัดแบ่งความต้องการของมนุษย์ออกเป็น ลำดับขั้น 5 ขั้น เหมือนขั้นบันได ซึ่งความต้องการเหล่านี้ต้องเป็นไปตามลำดับขั้นก่อนหลังไม่อาจ กระโดดข้ามขั้นได้ ได้แก่

1. ความต้องการทางร่างกาย (Physiological Need) ความต้องการนี้เป็นความต้องการ ขั้นพื้นฐานที่สำคัญที่สุดเพื่อให้ดำรงชีวิตอยู่ได้ เช่น อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค ที่อยู่อาศัย
2. ความต้องการทางความปลอดภัยและความมั่นคง (safety and Security Needs) เช่น ต้องการได้รับความคุ้มครองปกป้อง ต้องการมีความมั่นคงทางเศรษฐกิจ
3. ความต้องการทางสังคม (Social Need) เป็นความต้องการมีความรักและการมีส่วนร่วมในสังคม ต้องการมีสัมพันธภาพกับเพื่อน กับสามีภรรยา และบุตรหลาน ถ้าไม่ได้รับความพึงพอใจความต้องการในขั้นนี้จะเกิดความรู้สึกโดดเดี่ยว หัวเหว
4. ความต้องการยอมรับนับถือ (Esteem Needs) เป็นความต้องการเกียรติยศชื่อเสียง การยอมรับนับถือจากคนอื่น และต้องการการยอมรับนับถือตนเอง เคารพตนเอง เช่น มีความภาคภูมิใจในคุณภาพของผลงานตัวเอง
5. ความต้องการความสำเร็จสูงสุดแห่งตน (Self-Actualization Needs) เป็นความต้องการการพัฒนาตนเองตามศักยภาพสูงสุดได้แสดงออกซึ่งทักษะ และความเป็นเลิศในบางสิ่งบางอย่างที่ตนมี ความต้องการความถนัดสูงสุดแห่งตนเป็นกระบวนการที่ไม่มีที่สิ้นสุด



ภาพที่ 2.2 แสดงลำดับขั้นความต้องการ

สรุปได้ว่า บุคคลที่มีความต้องการความสำเร็จสูงสุดแห่งตนจะมีทิศทางในตนเอง จะแสวงหาแนวทางในการพัฒนาตนเอง มีแรงจูงใจสูงและเป็นแรงจูงใจที่เกิดจากค่านิยม จริยธรรม และความเชื่อ

2. งานกิจการนักเรียน

งานกิจการนักเรียน เป็นภารกิจหลักอย่างหนึ่งของผู้บริหารโรงเรียน ไม่ว่าโรงเรียนนั้น จะจัดการศึกษาในระดับใดหรือประเภทใด และเป็นโรงเรียนของรัฐหรือเอกชนก็ตาม การบริหารงานกิจการนักเรียนที่ดีจะช่วยให้นักเรียนเจริญเติบโต และพัฒนาทุกด้าน ส่งเสริมให้เป็นคน สมบูรณ์ (Manhood) สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างเป็นปกติสุข

2.1 ความหมายของงานกิจการนักเรียน

กัญญา สาธร (2514 :298) ให้ความหมายของงานกิจการนักเรียนไว้ว่า งานกิจการนักเรียน หมายถึง กิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับนักเรียนในส่วนที่ไม่เกี่ยวข้องกับการสอนในห้องเรียน ทั้งหมด ซึ่งสอดคล้องกับ กิตติมา ปริศิตติก (2535 :165) ที่สรุปไว้ว่า งานกิจการนักเรียนเป็นการ ดำเนินการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับนักเรียน ในส่วนที่ไม่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอนในห้องเรียนทั้ง ในโรงเรียนและนอกโรงเรียน เริ่มตั้งแต่ก่อนที่นักเรียนจะเข้าเรียน ระหว่างอยู่ในโรงเรียนจนกระทั่ง ออกจากโรงเรียน นพพงษ์ บุญจิตราคูล (2534:5) ให้ความหมายไว้ว่า งานกิจการนักเรียน เป็นงาน เกี่ยวกับกิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวกับนักเรียนในส่วนที่ไม่เกี่ยวข้องกับการสอนในห้องเรียนการบริหารงาน กิจการนักเรียนจะเริ่มตั้งแต่ก่อนที่เด็กจะเข้า โรงเรียน จนกระทั่งเด็กจบออกจากโรงเรียน กาญจนา ศรีภาพสินธุ์ (2533:3) ให้ความหมายไว้ว่า เป็นงานที่มุ่งส่งเสริมการเรียนรู้และชีวิตความเป็นอยู่ เฉพาะของนักเรียนแต่ละคนให้ก้าวหน้าเป็นประโยชน์แก่ตนเองและสังคมให้ได้มากที่สุด โดยให้ เป็นไปตามความสำคัญของจุดมุ่งหมายและวัตถุประสงค์ ประภาพรรณ เอี่ยมสุภากิจ (2527:799) ให้ความหมายไว้ว่า งานกิจการนักเรียน หมายถึงงานที่เกี่ยวข้องกับนักเรียนทั้งหมด ยกเว้นในส่วนที่ เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอนในชั้นเรียน สำนักคณะกรรมการการศึกษาเอกชน (2532: 2) ให้ความหมายของงานกิจการนักเรียนไว้ว่า “งานกิจการนักเรียนเป็นงานที่เกี่ยวกับตัวนักเรียนทั้งหมด ยกเว้นกิจกรรมที่เกี่ยวกับการเรียนการสอนในห้องเรียน เพื่อช่วยส่งเสริมการเรียนการสอนใน หลักสูตรให้บรรลุเป้าหมาย งานจัดการกิจการนักเรียนเป็นกิจกรรมต่อเนื่องที่โรงเรียนจัดให้แก่ นักเรียนควบคู่กับการเรียนการสอน เป็นกิจกรรมเพื่อส่งเสริมและพัฒนานักเรียนทุกๆ ด้านให้ สามารถดำรงชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุขและเป็นผลต่อการพัฒนาชุมชนอีกด้วย” และ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2549:197-198) สรุปความหมายของงานกิจการ นักเรียนไว้ว่า งานกิจการนักเรียน เป็นงานที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมและพัฒนานักเรียนให้มี คุณภาพเหมาะสมตามควรแก่วัยและความแตกต่างระหว่างบุคคล มีทักษะการดำเนินชีวิต มีวุฒิภาวะ

ทางอารมณ์ ศีลธรรม จริยธรรม พัฒนาตนเองสู่โลกแห่งอาชีพ รวมทั้งดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมอย่าง
เป็นสุข

โดยสรุปแล้ว งานกิจการนักเรียน หมายถึง การดำเนินการกิจกรรมต่างๆ เพื่อ
สนับสนุนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนปกติในโรงเรียน โดยให้นักเรียนได้สมัครใจเข้าร่วมเพื่อ
ได้รับการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม พละนามัย ความรับผิดชอบ ความมีระเบียบวินัย ความคิดริเริ่ม
สร้างสรรค์ เป็นคนมีสุนทรีภาพของชีวิตและปลูกฝังความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา
พระมหากษัตริย์ และเลื่อมใสในการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็น
พระประมุข

2.2 ความสำคัญของงานกิจการนักเรียน

จากความหมายของงานกิจการนักเรียนซึ่งเป็นการดำเนินการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับ
นักเรียนโดยไม่ใช่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอน เป็นการให้บริการและจัดกิจกรรมที่ส่งเสริม
คุณภาพชีวิตของนักเรียนให้ดียิ่งขึ้น โดยมีผู้ให้ความสำคัญของงานกิจการนักเรียน ดังนี้

กาญจนา ศรีกาพลินธุ์ (2533:56) สรุปความสำคัญของงานกิจการนักเรียนไว้ว่า
เป็นงานหนึ่งที่มีความสำคัญในการบริการการศึกษาของโรงเรียน โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาให้
นักเรียนมีความประพฤติที่พึงประสงค์ ตามเจตปรับตัวอยู่ในสังคม และสภาพแวดล้อมได้อย่างเป็น
สุข มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมการเรียนและชีวิตความเป็นอยู่ของนักเรียนในโรงเรียนให้ดำเนินไป
ด้วยตลอดจนถึงการมุ่งพัฒนาบุคลิกภาพ การมีวินัยในตนเอง การปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม
พัฒนาความสามารถ ความสนใจ และความถนัดเฉพาะของนักเรียนแต่ละคนให้ก้าวหน้าเป็น
ประโยชน์แก่ตนเองและแก่สังคม และภิญโญ สาร (2514:298-299) ได้สรุปความสำคัญของงาน
กิจการนักเรียนไว้ว่า เป็นงานที่สำคัญอย่างหนึ่งของผู้บริหารการศึกษา โดยยึดหลักที่ว่าโรงเรียน
ควรพยายามให้เด็กที่อยู่ในวัยเรียนทุกคนได้มีโอกาสมา เป็นนักเรียนอย่างเสมอภาคและยุติธรรม
เพื่อให้โรงเรียนของตนเองรู้จักปรับตัวให้เหมาะสมกับสถานการณ์และสภาพสังคม เพื่อให้ให้นักเรียน
ได้ประสบผลสำเร็จในการดำเนินชีวิต กิตติมา ปริศิฉิลก (2532:165) ได้สรุปความสำคัญของงาน
กิจการนักเรียนไว้ว่า เป็นการดำเนินการที่เกี่ยวกับนักเรียนโดยตรง มีจุดมุ่งหมายที่จะพัฒนานักเรียน
ให้เป็นผู้มีคุณภาพ และความรู้ที่จะออกไปประกอบอาชีพและอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข โดยมี
วัตถุประสงค์ดังนี้

1. ส่งเสริมความถนัดและความสามารถของนักเรียนแต่ละคน
2. ส่งเสริมสุขภาพนักเรียนอย่างทั่วถึง
3. ส่งเสริมจรรยาบรรณทางอาชีพในสังคมและเทิดทูนวัฒนธรรมอันดีของชาติ

4. ช่วยแก้ปัญหาให้นักเรียนที่ขาดแคลนและขาดเรียน
 5. ส่งเสริมและพัฒนาบุคลิกภาพนักเรียน ตลอดจนส่งเสริมให้ผู้เรียนได้รู้ถึงเทคนิคในการปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม
 6. กิจกรรมนักเรียนเป็นสื่อกลางหน้าที่ประสานสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับหน่วยงานต่างๆ ทั้งภายในและภายนอกโรงเรียน
- จากความสำคัญ พอสรุปได้ว่าเป็นงานที่มีการดำเนินการทุกสิ่งทุกอย่างที่เกี่ยวข้องกับตัวนักเรียนคือตั้งแต่เข้าเรียนจนกระทั่งออกจากโรงเรียน เป็นกระบวนการจัดการศึกษาที่สำคัญของโรงเรียนที่ต้องจัดขึ้นเป็นการเสริมงานวิชาการ

2.3 ขอบข่ายของงานกิจการนักเรียน

ขอบข่ายของงานกิจการนักเรียนขึ้นอยู่กับระดับชั้นที่เปิดสอนและขนาดของสถานศึกษา หน่วยงานแต่ละหน่วยจะกำหนดขอบเขตการบริการกิจการนักเรียนที่แตกต่างกัน

ภิญโญ สาร (2514:298-328) ได้สรุปขอบข่ายงานกิจการนักเรียนไว้ว่า เป็นงานที่เริ่มตั้งแต่การสำรวจเด็กที่จะต้องเข้าเรียนตามเกณฑ์เข้าศึกษา ตลอดจนถึงงานติดตามนักเรียน คลอบคลุมเรื่องต่างๆ ดังนี้ คือ เป็นการสำมะโนโรงเรียน และการทำนายปริมาณนักเรียน การรับนักเรียน การแบ่งกลุ่ม การเลื่อนชั้น รายงานเกี่ยวกับนักเรียน การรักษาระเบียบวินัยของโรงเรียน การบริการแนะแนวนักเรียน การบริการเกี่ยวกับสุขภาพของนักเรียน ส่วนกาญจนา ศรีภาพสินธุ์ (2533:7) ได้สรุปขอบข่ายของงานกิจการนักเรียนไว้ดังนี้ คือ เป็นการดำเนินการด้านทะเบียนและระเบียบวินัยนักเรียน บริการด้านสุขภาพ บริการสอนซ่อมเสริม บริการด้านปรับตัว กิจกรรมเสริมหลักสูตร บริการแนะแนว และ พงษ์ หันนาคินทร์ (2524:217-219) ได้สรุปขอบข่ายของงานกิจการนักเรียนไว้ 4 ประการ คือ เป็นการจัดกิจกรรมนักเรียน การจัดบริการแนะแนว การรักษาระเบียบวินัยของโรงเรียน การบริการอื่นๆ ที่จัดให้แก่ นักเรียน นอกจากนี้ยังมี นพพงษ์ บุญจิตราดุลย์ (2534:37) ได้สรุปเกี่ยวกับขอบข่ายงานกิจการนักเรียนไว้ดังนี้ คือ เป็นการสำรวจนักเรียนที่มีอายุอยู่ในเกณฑ์บังคับที่เรียกว่าทำสำมะโนนักเรียน การรับเด็กเข้าเรียน การลงทะเบียนเรียน การแบ่งกลุ่ม แบ่งชั้นเรียน การปฐมนิเทศ การจัดให้ทุนการศึกษา การจัดกิจกรรมนักเรียนหรือกิจกรรมเสริมหลักสูตร การจัดบริการและสวัสดิการต่างๆ เช่น การบริการสุขภาพอนามัย การบริการแนะแนว การรักษา วินัยและความประพฤติของนักเรียน การทำระเบียบสะสมเก็บหลักฐานและประวัตินักเรียน และการวิจัยประเมินผลและติดตามผลเมื่อนักเรียนสำเร็จไปแล้ว ในทำนองเดียวกัน กิตติมา ปรีดิกล (2532:167-168) ได้สรุปเกี่ยวกับขอบข่ายงานกิจการนักเรียนไว้ 4 ประการดังนี้ คือ เป็นการจัดทำทะเบียนประวัติ การปกครองนักเรียนและวินัยโรงเรียน การจัดบริการต่างๆ ได้แก่ ห้องสมุด การ

แนะแนวสุขภาพ และการตรวจร่างกาย การจัดกิจกรรมนักเรียนที่ควรจัด เช่น สถานักเรียน ชุมนุม การกีฬา เป็นต้น สำหรับโรงเรียนยุพราชวิทยาลัยจังหวัดเชียงใหม่ (2530:12) ได้กำหนดขอบข่าย งานกิจการนักเรียนประกอบด้วยงานด้านต่างๆ ดังนี้ คือ เป็นงานระดับชั้น งานคณะปกครอง งาน เสริมสร้างคุณธรรมและควบคุมแก้ไขความประพฤติ งานกิจกรรมนักเรียน งานทะเบียน ข้อมูล สถิติ งานรักษาความสงบ และความปลอดภัย (เวรยาม) สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน (2532:4) ได้กำหนดขอบข่ายของงานกิจการนักเรียนให้ครอบคลุมงานต่างๆ ดังต่อไปนี้ คือ การ จัดทำทะเบียนประวัติ การปกครองนักเรียนและวินัยในโรงเรียน การจัดบริการต่าง ๆ การจัด กิจกรรมนักเรียน การจัดกิจกรรมนักเรียนสำหรับผู้ที่จะการศึกษาไปแล้ว สำนักงานคณะกรรมการ การประถมศึกษาแห่งชาติ (2534:24-25) ได้กำหนดขอบข่าย งานกิจการนักเรียนไว้มีหลายกิจกรรม ดังต่อไปนี้ คือ

1. กิจกรรมที่โรงเรียนต้องปฏิบัติตามพระราชบัญญัติประถมศึกษา พ.ศ.2523
ระเบียบที่เกี่ยวข้องและเรื่องเกี่ยวกับตัวนักเรียน

- 1.1 การจัดทำเขตบริการ
- 1.2 การจัดทำสำมะโนนักเรียน
- 1.3 การเกณฑ์ การรับนักเรียนเข้าเรียน
- 1.4 การปฐมนิเทศผู้ปกครอง
- 1.5 การแก้ปัญหาโรงเรียนขาดเรียน

2. กิจกรรมที่โรงเรียนจัดบริการให้นักเรียน เป็นงานบริการที่ช่วยส่งเสริมให้การ
เรียนของนักเรียนมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

- 2.1 การบริการสุขภาพ
- 2.2 การจัดอาหารกลางวัน
- 2.3 การบริการแนะแนว
- 2.4 การบริการนักเรียนขาดแคลน
- 2.5 การบริการทุนการศึกษา

3. กิจกรรมที่ส่งเสริมให้มีขึ้นในโรงเรียน เป็นงานที่ช่วยส่งเสริมให้การเรียนการ
สอนในหลักสูตรสมบูรณ์ยิ่งขึ้น อีกทั้งช่วยให้นักเรียนมีประสบการณ์กว้างขวางขึ้นด้วย ดังนี้

- 3.1 กิจกรรมส่งเสริมประชาธิปไตย
- 3.2 กิจกรรมส่งเสริมคุณธรรม
- 3.3 กิจกรรมส่งเสริมการสร้างวินัยในโรงเรียน
- 3.4 กิจกรรมนันทนาการ

3.5 กิจกรรมเพื่อสร้างเสริมลักษณะนิสัยด้านศิลปะ

3.6 กิจกรรมจัดตั้งชุมนุมต่าง ๆ

3.7 กิจกรรมสหกรณ์นักเรียน

3.8 การทัศนศึกษา

3.9 การจัดกีฬา

3.10 การจัดกิจกรรม

3.11 การบำเพ็ญประโยชน์เพื่อโรงเรียนและชุมชน

4. กิจกรรมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับศิษย์เก่า เป็นการช่วยส่งเสริมให้ศิษย์เก่ามีความรู้ทันต่อเหตุการณ์ ดังนี้

4.1 การติดตามผลการเรียน

4.2 การให้ความรู้ด้านวิชาการ

4.3 การตั้งสมาคมศิษย์เก่า

4.4 การสรรหาและยกย่องคนดีคนเก่งประจำท้องถิ่นและชุมชน

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2549:193) ได้กำหนดขอบข่ายของงานกิจการนักเรียน ประกอบด้วยสาระสำคัญ 4 เรื่อง คือ กิจกรรมนักเรียน การบริการสวัสดิการนักเรียน การส่งเสริมคุณธรรมและการพัฒนาบุคลิกภาพ และการแนะแนว

เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์ (2520:12) กล่าวว่าขอบเขตของการบริหารกิจการนักเรียนนั้นอาจแบ่งออกเป็นภารกิจหลักไว้ 4 ประการ คือ

1. ภารกิจด้านสวัสดิการ (welfare functions) ภารกิจด้านนี้เน้นการให้บริการและสวัสดิการเป็นสำคัญ

2. ภารกิจด้านการควบคุม (control functions) ภารกิจด้านนี้ครอบคลุมถึงการรับนักเรียนงานทะเบียน วินัยและการลงโทษ

3. ภารกิจด้านกิจกรรมร่วมหลักสูตร (curricular functions) ภารกิจด้านนี้ครอบคลุมถึง ชุมชนและกิจกรรมที่นักเรียนปกครองกันเอง เป็นต้น

4. ภารกิจด้านการสอน (teaching functions) ภารกิจด้านนี้ครอบคลุมการปฐมนิเทศ การสอนซ่อมเสริม การสอนพิเศษ เป็นต้น

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545 ได้กำหนดขอบข่ายการบริหารงานกิจการนักเรียนดังนี้ คือ กิจกรรมนักเรียน การบริการสวัสดิการนักเรียน การส่งเสริมคุณธรรมและการพัฒนาบุคลิกภาพ และการแนะแนว

กล่าวโดยสรุป ขอบข่ายการบริหารงานกิจการนักเรียนนั้นขึ้นอยู่กับองค์ประกอบหลายๆ อย่าง เช่น ขนาดของสถานศึกษา ระดับของการจัดการศึกษา

2.4 กระบวนการบริหารงานกิจการนักเรียน

การบริหารงานกิจการนักเรียนเป็นกระบวนการ(Process) เหมือนกับการบริหารในภารกิจ (tasks) อย่างอื่น กระบวนการบริหารงานกิจการนักเรียนอาจยึดตามแนวความคิดของนักวิชาการต่างๆ เช่น

เฮนรี ฟาโยล (Henri Fayol อ้างถึงใน มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ทฤษฎีและแนวปฏิบัติในการบริหารการศึกษา หน่วยที่ 1-4 ,2540:23) ได้วางหลักกระบวนการบริหารไว้ดังนี้ คือ การวางแผน (Planning) การจัดหน่วยงาน (Organizing) การบังคับบัญชา (Commanding) การประสานงาน (Coordinating) และการควบคุม (Controlling)

ลูเธอร์ กุลลิค และลินดัลล์ เออร์วิค (Luther Gulick and Lyndall Urwick อ้างถึงใน มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ทฤษฎีและแนวปฏิบัติในการบริหารการศึกษา หน่วยที่ 1-4,2540:80) ได้ขยายแนวความคิดเกี่ยวกับกระบวนการบริหารของ ฟาโยล (Fayol) ออกเป็น 7 ประการ นิยมเรียกกันว่า “POSDCORB” ได้แก่ การวางแผน (Planning) การจัดองค์การ (Organizing) การบริหารงานบุคคล (Staffing) การสั่งการ (Directing) การประสานงาน (Coordinating) การรายงาน (Reporting) และการงบประมาณ (Budgeting)

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (2543:6) ได้สรุปบริหารแบบ PDCA ของ (Deming) ซึ่งเป็นการบริหาร 4 ขั้นตอน คือ การวางแผน (Plan) การดำเนินการตามแผน (Do) การตรวจสอบประเมินผล (Check) และการปรับปรุงพัฒนา (Act)

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน (2531:5-6) ได้เสนอแนะแนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการบริหารงานกิจการนักเรียนไว้ดังนี้ คือ การวางแผนงานการจัดกิจการนักเรียน การจัดหน่วยงานรับผิดชอบแต่ละกิจกรรม การจัดบุคลากรเข้าปฏิบัติงาน การควบคุมดูแลและติดตามการปฏิบัติงาน การจัดประสานสัมพันธ์ระหว่างหน่วยงาน การประเมินผลงาน และการรายงาน

จากที่กล่าวมา พอสรุปได้ว่ากระบวนการบริหารงานกิจการนักเรียน จะประกอบไปด้วยกี่ขั้นตอน และอะไรบ้างนั้น อาจขึ้นอยู่กับองค์ประกอบหลายๆ อย่าง ผู้บริหารจำเป็นต้องพิจารณาตามความเหมาะสม

2.5 วัตถุประสงค์ของงานกิจการนักเรียน

งานกิจการนักเรียนเป็นการจัดกิจกรรมในด้านต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับนักเรียน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสนับสนุนส่งเสริมการเรียนการสอนในห้องเรียนให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544

สำเนา ขจรศิลป์ (2525:3) ได้กำหนดวัตถุประสงค์โดยทั่วไปของกิจการนักเรียนไว้ 2 ประการ คือ

1. เพื่อช่วยให้นักเรียนมีความพร้อมในการศึกษาเล่าเรียน
2. เพื่อช่วยพัฒนานักเรียนให้เป็นคนที่มีสมรรถนะทุกด้าน

เชฟเฟอร์และมาร์ตินสัน (Shaffer and Martinson อ้างถึงใน บุญเสริม ไชยวงศ์, 2531:15) ได้กำหนดวัตถุประสงค์ของงานกิจการนักเรียน สรุปไว้ว่า งานกิจการนักเรียนเสริมสร้างบรรยากาศทางวิชาการโดยจัดให้มีบริการและสวัสดิการต่างๆ การอำนวยความสะดวกให้แก่ นักเรียนเพื่อให้ความพร้อมในการศึกษาเล่าเรียน เป็นต้นว่า การแนะแนว การให้ทุนการศึกษาและการตรวจสอบสุขภาพ

เสริมวิทย์ ศุภเมธี (2531:5) แถบไว้ว่า งานกิจการนักเรียนในโรงเรียนเป็นกระบวนการก่อให้เกิดการบรรลุวัตถุประสงค์ของการจัดการศึกษาได้ดังนี้

1. เป็นการสร้างสรรค์ประชาธิปไตยในโรงเรียน เป็นกระบวนการส่งเสริมให้นักเรียนได้รู้จักบทบาทหน้าที่ของตนเอง รู้จักแสดงออกอย่างเหมาะสมและเป็นการพัฒนาระบบการทำงานร่วมกันหรือทำงานเป็นกลุ่ม
2. เป็นการพัฒนาความสามารถทางสมอง ความคิด การตัดสินใจ โดยเฉพาะการตัดสินใจเรื่องกิจกรรมของนักเรียน
3. ส่งเสริมให้นักเรียนได้รู้จักการปกครองตนเอง เช่น การจัดตั้งคณะกรรมการของนักเรียน กรรมการกลุ่ม
4. พัฒนาความสนใจให้ผู้เรียน ช่วยให้นักเรียนมีความสนใจหลายๆ ด้าน สามารถเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ของสังคมได้กว้างขวางขึ้น รู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ต่อตนเองและสังคม
5. เป็นการพัฒนาให้ผู้เรียนมีบุคลิกภาพที่ดีสามารถดำรงชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุขเฉพาะอย่างยิ่งในด้านสุขภาพอนามัยและลักษณะนิสัยอื่นๆ
6. ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้พัฒนาความรับผิดชอบ การเปิดโอกาสให้นักเรียนได้ทำงานด้วยตนเอง ย่อมช่วยให้รู้จักความรับผิดชอบต่องาน

7. สร้างความสามัคคีในหมู่คณะ เพราะได้ทำงานร่วมกัน ช่วยกันคิดและทำสิ่งต่างๆ ทำให้เกิดความรักหมู่คณะ มีความเสียสละเพื่อส่วนรวม

8. เป็นการส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เข้าสู่อาชีพตามความถนัดและความสนใจ เช่น บริการแนะแนว ช่วยให้นักเรียนประสบความสำเร็จในอาชีพตามที่เขาถนัดและสนใจ

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2549:197) สรุปวัตถุประสงค์งานกิจการนักเรียนไว้ว่า เพื่อมุ่งพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์เพิ่มเติมจากกิจกรรมในกลุ่มสาระการเรียนรู้แบ่งตามความแตกต่างของกิจกรรมได้ 2 ลักษณะ คือ

1. กิจกรรมพัฒนาความถนัด ความสนใจ ความต้องการของนักเรียน นักศึกษา เป็นกิจกรรมที่มุ่งเติมเต็มความรู้ ความชำนาญ และประสบการณ์ของผู้เรียน ให้กว้างขวางขึ้น เพื่อค้นพบความถนัดความสนใจของตนเอง และพัฒนาให้เต็มตามศักยภาพ ตลอดจนการพัฒนาทักษะทางสังคมและปลูกฝังจิตสำนึกของการทำประโยชน์ต่อสังคม

2. กิจกรรมลูกเสือเนตรนารี ยุวกาชาด ผู้บำเพ็ญประโยชน์เป็นกิจกรรมที่มุ่งปลูกฝังระเบียบวินัย กฎเกณฑ์ เพื่อการอยู่ร่วมกันในสังคมที่ดีงาม อันเป็นการนำไปสู่พื้นฐานการทำประโยชน์ในสังคมและวิถีชีวิตในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นพระประมุข

กล่าวโดยสรุป งานกิจการนักเรียนถือเป็นการกิจของโรงเรียนที่มีจุดประสงค์เพื่อให้นักเรียนมีความพร้อมในการเฝ้าระวังและเรียนรู้ โดยช่วยแก้ปัญหาทั้งทางด้านส่วนตัว และการเรียนช่วยให้นักเรียนใช้ชีวิตร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุข ส่งเสริมความสามารถ ทักษะ ความสนใจ ตลอดจนการพัฒนานักเรียนทุกด้าน ทั้งทางด้านสติปัญญา ร่างกาย อารมณ์ สังคมและจิตใจ เพื่อให้เป็นสมาชิกที่ดีมีคุณภาพ เป็นประโยชน์แก่สังคมต่อไป

2.6 ประโยชน์ของงานกิจการนักเรียน

กิจการนักเรียนมีประโยชน์ต่อนักเรียนโดยตรงเป็นกิจกรรมต่อเนื่องที่โรงเรียนจัดไว้แก่นักเรียน เพื่อส่งเสริมและพัฒนานักเรียนในทุกๆ ด้าน

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2532:25) ได้สรุปเกี่ยวกับงานกิจการนักเรียนมีประโยชน์หลายประการไว้ดังนี้ ช่วยประสานประโยชน์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนและหน่วยงานอื่น ๆ ช่วยส่งเสริมสุขภาพนักเรียนอย่างทั่วถึง ส่งเสริมการดำรงชีวิตร่วมกันในโรงเรียนและในชุมชน ส่งเสริมความถนัดและความสามารถของแต่ละคน ช่วยแก้ปัญหานักเรียนขาดแคลนและขาดเรียน สร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างครูกับนักเรียน มีระบบในการบริหารงาน และการแบ่งความรับผิดชอบในโรงเรียนอย่างทั่วถึง ส่งเสริมจรรยาบรรณทางอันดีงามในสังคม

ส่งเสริมและพัฒนาบุคลิกภาพของนักเรียน และเป็นสื่อกลาง ทำหน้าที่ประสานสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับหน่วยงานต่างๆ

เสริมวิทย์ สุขเมธี (2531:10) สรุปประโยชน์ของงานกิจการนักเรียนไว้ดังต่อไปนี้ คือ ช่วยเพิ่มพูนประสบการณ์ โดยการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง เสริมสร้างบุคลิกภาพนักเรียน ทำให้เกิดความรักและสามัคคีในหมู่คณะ และความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ทำให้มีโอกาสดูแลออกถึงความต้องการของนักเรียน ช่วยสร้างชื่อเสียงและเกียรติคุณให้กับโรงเรียน และช่วยฝึกการเป็นสมาชิกที่ดีในสังคม

ประดิษฐ์ ฮวบเจริญ (ม.ป.ป.164:165) ได้สรุปความเห็นงานกิจการนักเรียนไว้ว่า ช่วยฝึกฝนให้นักเรียนเรียนรู้และปฏิบัติจริง มีประโยชน์ดังนี้ คือ ช่วยให้นักเรียนมีความรับผิดชอบ ต่อหน้าที่ ฝึกความเป็นผู้นำและการรู้จักเสียสละประโยชน์ส่วนตนเพื่อประโยชน์ส่วนรวม เป็นกิจกรรมที่จะช่วยส่งเสริมและเพิ่มพูนทักษะให้แก่นักเรียน และช่วยทำให้เกิดความรักและความสามัคคีในโรงเรียน

สรุปได้ว่า งานกิจการนักเรียนเป็นงานสำคัญของโรงเรียน ที่จะต้องจัดขึ้นเป็นการเสริมงานวิชาการ กิจกรรมที่โรงเรียนจัดขึ้นจะช่วยให้เสริมให้นักเรียนมีคุณลักษณะเป็นคนดี คนเก่ง และอยู่ในสังคมได้อย่างเป็นสุข ตามเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 และหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2544

3. งานบริการและสวัสดิการนักเรียน

งานบริการและสวัสดิการนักเรียนเป็นกระบวนการหนึ่งในการพัฒนาผู้เรียนให้ได้รับความสมบูรณ์ในการศึกษาที่โรงเรียน เพื่อเป็นการตอบสนองความต้องการพื้นฐานของชีวิตในอันจะช่วยให้ผู้เรียนได้พัฒนาชีวิตให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

3.1 การบริการสุขภาพอนามัย

ปัจจุบันนี้เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่า ความบกพร่องทางด้านสุขภาพกายเป็นเหตุของการนำไปสู่ความบกพร่องด้านสุขภาพจิต ด้านอารมณ์ และสังคม ซึ่งนำไปสู่ความบกพร่องด้านการเรียนของนักเรียน เป็นเหตุอยู่ร่วมกับคนอื่นในสังคมได้ยาก ดังนั้นผู้บริหารโรงเรียน ควรให้ความสำคัญและให้ความสนใจต่อการจัดบริการสุขภาพอนามัยนักเรียนในโรงเรียน เพื่อพัฒนาให้นักเรียนให้เจริญเติบโตด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคมและสติปัญญา

3.1.1 ความหมายของการบริการสุขภาพอนามัย

การบริการสุขภาพอนามัยนักเรียนมีนักวิชาการและนักการศึกษาหลายท่านให้ความหมายของการบริการสุขภาพอนามัยนักเรียน ดังนี้

ธีรวุฒิ ประทุมนพรัตน์ (2534:116) ได้ให้ความหมายการบริการสุขภาพอนามัยนักเรียน ไว้ว่าเป็นกิจกรรมที่จัดทำขึ้นในลักษณะของการบริการนักเรียนเป็นรายบุคคลเพื่อป้องกันมิให้สุขภาพอนามัยเสื่อมโทรมเพื่อรักษาและพัฒนาสุขภาพอนามัยที่เกิดขึ้นให้สมบูรณ์อันจะส่งผลให้การเรียนของนักเรียนมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

ชวลิต พุทธวงศ์ (2526:6) ได้สรุปความหมายการบริการสุขภาพในโรงเรียน ไว้ว่าการบริการสุขภาพในโรงเรียน (School Health Services) คือ การจัดการเพื่อพิทักษ์สุขภาพของนักเรียนให้มีสุขภาพความเป็นอยู่ที่ดีที่สุดเท่าที่จะทำได้ เช่น การตรวจหาความบกพร่องร่างกายนักเรียน เพื่อหาทางแก้ไขช่วยเหลือนักเรียน การปฐมพยาบาล และการป้องกันโรคติดต่อที่อาจเกิดขึ้นในโรงเรียน

ทวีสิทธิ์ สัทธกร (ม.ป.ป.:142) ได้สรุปความหมายการบริการสุขภาพนักเรียนไว้ว่า การบริการสุขภาพอนามัยโรงเรียนในโรงเรียน หมายถึง การดำเนินงานร่วมกันระหว่างแพทย์ ทันตแพทย์ พยาบาล ครู และบุคลากรอื่นๆ เพื่อรักษาปรับปรุงส่งเสริมสุขภาพของนักเรียนให้อยู่ในสภาพดีที่สุด

พนัส หันเรศภัทร์ (อ้างถึงใน เชาวน์ มณีนธ์, 2530:51) กล่าวว่าบริการสุขภาพอนามัยในโรงเรียน เป็นภาระที่สำคัญประการหนึ่งที่ผู้บริหารโรงเรียนพึงจัดทำด้วยความเอาใจใส่อย่างรอบคอบเนื่องจากโรงเรียนมีหน้าที่พัฒนานักเรียนในทุก ๆ ด้านการส่งเสริมสุขภาพอนามัยที่ถูกต้องครู บุคลากร จะช่วยเป็นแรงผลักดันให้นักเรียนมีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้นไป สามารถใช้ชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุข

พอสรุปได้ว่าการจัดบริการสุขภาพอนามัยนักเรียนในโรงเรียน หมายถึง กิจกรรมบริการต่างๆ ที่ผู้บริหาร คณะครู และบุคลากรที่เกี่ยวข้องได้จัดขึ้นสำหรับนักเรียน เพื่อป้องกัน รักษา ส่งเสริม และพัฒนาสุขภาพอนามัยที่เกิดขึ้นกับนักเรียนให้สมบูรณ์ที่สุดสามารถใช้ชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุข

3.1.2 การส่งเสริมสุขภาพอนามัย

การ ส่งเสริมสุขภาพอนามัยนักเรียนให้สมบูรณ์นั้น กองอนามัยโรงเรียน กรมอนามัย (2536:5-10) ได้ แนะนำผู้นำนักเรียนฝ่ายส่งเสริมอนามัยและนักเรียนทั่วไป พอสรุปได้ดังนี้

3.1.2.1 นักเรียนควรดูแลน้องที่บ้านให้รักษานามัยของร่างกายและเริ่มฝึกสุขนิสัยเกี่ยวกับการปฏิบัติตนที่ถูกต้อง ด้วยการรักษามะเร็งของผิวหนังโดยการอาบน้ำอย่างน้อยวันละ 2 ครั้ง ทุกวัน ฟอกสบู่ทุกส่วนของร่างกาย และเช็ดตัวให้แห้งด้วยผ้าสะอาด การรักษาอนามัยของหน้า มือ เท้า โดยการล้างทำความสะอาดใบหน้าบ่อยๆ ตัดเล็บมือเล็บเท้าให้สั้น ก่อนและหลังรับประทานอาหารต้องล้างมือด้วยสบู่ และสวมรองเท้าทุกครั้งเมื่อออกจากบ้าน การรักษาอนามัยของดวงตา โดยการไม่ขยี้ตาเมื่อมีผงเข้าตาและไม่ใช้มือหรือผ้าที่สกปรกเช็ดตา ไม่เพ่งดูหนังสือตัวเล็กนานๆ ไม่ดูของสีชาวลางแดดหรือวัสดุสะท้อนแสง บำรุงสายตาด้วยอาหารที่มีคุณค่า เช่น ฟักทอง ผักบุ้ง และควรตรวจสายตอย่างน้อย ปีละ 1 ครั้ง การรักษาอนามัยหู โดยการไม่ใช้สิ่งใดๆ และ เชื้อหู ไม่ตบหูแรงๆ หลีกเลี่ยงจากเสียงอึกทึกและเสียงดังมากๆ เมื่อนอนลงเข้าหูให้ใช้น้ำมันมะกอกกรอกเข้าหู การหลีกเลี่ยงสิ่งเสพติดด้วยการไม่ทดลองสูบบุหรี่ ฝิ่นสุรา หรือเสพติดอื่นๆ และไม่ควรซื้อยามารับประทานเอง ควรใช้หรือรับประทานยาตามคำแนะนำของแพทย์ เมื่อมีปัญหาต่างๆ ควรปรึกษาครูหรือผู้ปกครอง

3.1.2.2 แนะนำการป้องกันโรคจิตต่อว่าเป็นเรื่องที่ควรปฏิบัติเพื่อตัวเองและส่วนรวม อันได้แก่โรคตาแดง ไข้หวัด ไข้หวัดใหญ่ ไข้ไทยฟอยด์ ไข้เลือดออก ไข้มาเลเรีย หิด เหา กลาก เกื้อน อหิวาตกโรค โรคบิด โรคพิษสุนัขบ้า เป็นต้น ซึ่งจะช่วยให้ไม่เกิดโรคระบาดภายในครอบครัว ชุมชน ที่อาศัยอยู่อีกด้วย โดยการ ไม่สัมผัสใกล้ชิดกับคนที่เป็นโรคติดต่อ ควรใส่เสื้อผ้าให้ร่างกายอบอุ่น นอนกางมุ้งเพื่อป้องกันยุง กำจัดขยะหรือสิ่งปฏิกูลที่จะเป็นแหล่งเพาะพันธุ์ของเชื้อโรค

3.1.2.3 การปฐมพยาบาล เป็นเรื่องสำคัญและจำเป็นอีกเรื่องหนึ่งที่ผู้นำนักเรียนฝ่ายส่งเสริมอนามัยจะต้องเข้าใจและปฏิบัติได้ เพื่อช่วยเหลือผู้ป่วยที่ได้รับอุบัติเหตุหรือป่วยกะทันหันได้ทันอันตรายหรือลดอันตรายลงก่อนนำส่งให้แพทย์รักษา ดังนั้นกองอนามัยโรงเรียน กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข (2536:80-92) จึงแนะนำและอธิบายวิธีการปฐมพยาบาลผู้ป่วยต่างๆ แก่นักเรียน พอสรุปได้ดังนี้

3.1.2.4 การผายปอดเป็นวิธีปฐมพยาบาลที่ช่วยปอดได้รับออกซิเจนเพียงพอกับความต้องการของร่างกายก่อนจะถึงแพทย์ เมื่อผู้ประสบอุบัติเหตุหายใจขัดหรือหยุดหายใจและวิธีการผายปอดที่ดีที่สุด คือวิธีปากต่อปาก การปฐมพยาบาลคนจมน้ำ การปฐมพยาบาลคนถูกสัตว์หรือแมลงกัดต่อย เป็นต้น ซึ่งการปฐมพยาบาลผู้ป่วยต่างๆ ดังกล่าวนี้นี้จะมีวิธีการเฉพาะทางต่างหากไม่ซ้ำกัน

3.1.3 หลักการจัดบริการสุขภาพอนามัย

หลักการจัดบริการสุขภาพอนามัยนักเรียนนั้น มีนักการศึกษาได้เสนอหลักการจัดบริการสุขภาพอนามัยนักเรียนไว้คือ ชีรวุฒิ ประทุมณพรัตน์ (2534:123-124) ได้เสนอแนะหลักการจัดบริการสุขภาพอนามัยนักเรียนไว้ดังนี้

3.1.3.1 หลักความเข้าใจ (Understanding Principle) ผู้บริหารพึงทำความเข้าใจในความหมายความสำคัญ วิธีการและหลักการจัดบริการสุขภาพอนามัยนักเรียนให้กระจ่างชัด

3.1.3.2 หลักข้อมูล (Understanding Principle) ผู้บริหารต้องศึกษาข้อมูลภายในโรงเรียนว่ามีบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถ มีประสบการณ์ และมีเวลาจัดบริการนี้เพียงใด ต้องศึกษาข้อมูลภายนอกโรงเรียนว่ามีผู้ชำนาญการด้านบริการนี้ที่จำเป็นต้องขอความร่วมมือในการจัดบริการ

3.1.3.3 หลักการใช้ทรัพยากรในท้องถิ่น (Local Resource Utilization Principle) ผู้บริหารโรงเรียนพึงระลึกว่าการขาดแคลนบุคลากรในโรงเรียนนั้นเป็นธรรมชาติของระบบราชการไทย ที่มีข้อจำกัดเรื่องทรัพยากรการบริหาร การแก้ปัญหาด้วยการใช้ทรัพยากรท้องถิ่นที่โรงเรียนนั้นตั้งอยู่เป็นการแก้ปัญหาให้กับโรงเรียนทั้งในปัจจุบันและอนาคต

3.1.3.4 หลักแก้ปัญหา (Problem Solving Principle) ผู้บริหารพึงตระหนักว่าจัดการบริการสุขภาพอนามัยนักเรียนเป็นเช่นเดียวกันกับการจัดบริการอื่นๆ คือจัดไปก็必有ปัญหาไป และต้องแก้ปัญหาประจำวันที่เกิดขึ้น ไม่ช้าก็เร็ว การแก้ปัญหาร่วมกันในบรรดาผู้เกี่ยวข้องกับการจัดด้วยการมองหาวิธีการแก้ปัญหาที่เป็นไปได้กับโรงเรียนของเรา ต้องกระทำภายใต้หลักการ คือต้องมีลักษณะที่เราทำเองได้

3.1.3.5 หลักการประเมิน (Evaluation Principle) ผู้บริหารพึงตระหนักว่าการจัดบริการสุขภาพอนามัยนักเรียนนั้น คุณภาพอยู่ที่กระบวนการ ยิ่งกว่าที่ผลสุดท้าย การประเมินกระบวนการงานและปรับปรุงกระบวนการจัดเป็นระยะๆ มีความจำเป็นที่จะขาดไม่ได้

การปฏิบัติงานกิจการนักเรียนในประเด็นนี้ เป็นภารกิจที่ยุ่ยาก ซับซ้อนและท้าทายต่อการแก้ปัญหา ผู้บริหารที่มีฝีมือดี และภาวะผู้นำสูงเท่านั้นที่สามารถจัดการได้ดี

3.1.4 แนวปฏิบัติในการจัดการบริการสุขภาพ

แนวปฏิบัติในการจัดการบริการสุขภาพอนามัยโรงเรียนนั้น มีนักการศึกษาได้เสนอแนวปฏิบัติไว้ คือ กาญจนา ศรีภาพสินธุ์ (2535:338-349) ได้เสนอแนวปฏิบัติเกี่ยวกับการจัดบริการสุขภาพอนามัยนักเรียนในโรงเรียนสรุปได้ดังนี้

3.1.4.1 การบริการตรวจสุขภาพโดยครู เนื่องจากครูเป็นผู้มีความใกล้ชิดกับนักเรียนมาก การตรวจสุขภาพนักเรียนอย่างสม่ำเสมอจะเป็นการช่วยเหลือในเรื่องของโรคภัยไข้

เจ็บต่างๆ ได้เป็นอย่างดี ซึ่งมีได้หมายความว่าให้ครูเป็นผู้วินิจฉัยโรคว่า นักเรียนป่วยเป็นโรคอะไร เพียงแต่เป็นการตรวจสอบเบื้องต้นหรือตรวจสอบอย่างคร่าวๆ (Screening Test) เพื่อบันทึกไว้เป็นหลักฐาน หากพบข้อบกพร่องก็จะได้นำเสนอช่วยเหลือหรือส่งให้แพทย์ตรวจรักษาต่อไป ซึ่งการตรวจสุขภาพโดยครูนี้อาจทำได้ 3 ระยะ คือ

1. การสังเกตตอนเข้าก่อนเข้าเรียน ได้แก่การตรวจแขนขา มือ เท้า ฝ่ามือ ฝ่าเท้า ใบหน้า ลำคอ ฟัน ลิ้น เหงือก ริมฝีปาก และมุมปาก เป็นต้น
2. การสังเกตขณะอยู่ในชั้นเรียน เป็นการสังเกตในขณะที่ครูกำลังทำการสอน เพื่อให้ทราบว่านักเรียนมีอาการผิดปกติอย่างไรบ้าง และสังเกตอย่างสม่ำเสมอด้วย
3. การตรวจเพิ่มเติม คือ ชั่งน้ำหนัก วัดความสูง ตรวจสอบสายตา เป็นต้น

3.1.4.2 การตรวจสุขภาพโดยแพทย์และเจ้าหน้าที่อนามัย คือ การตรวจโรคโดยแพทย์ ควรทำเป็นประจำทุกปี การตรวจภาวะช่องปากและฟัน การตรวจรักษาพยาบาลเล็กน้อยๆ ควรทำประจำและอย่างน้อยสัปดาห์ละ 1 ครั้ง

3.1.4.3 ปฐมพยาบาลในโรงเรียน เนื่องจากโรงเรียนเป็นที่รวมนักเรียนเป็นจำนวนมาก ดังนั้นโอกาสที่จะเกิดอุบัติเหตุต่างๆ ได้ง่าย โรงเรียนจึงต้องมีการบริการปฐมพยาบาลหรือรักษาพยาบาลเบื้องต้น เช่น จัดไว้ห้องพยาบาลที่สงบเงียบ การเข้าออกได้สะดวกแต่ควรตั้งอยู่ห่างไกลจากความพลุกพล่านของคน หรือสัตว์ หรือบุคคลภายนอก สำหรับโรงเรียนที่มีนักเรียนตั้งแต่ 1,000 คน ขึ้นไปควรมีสร้างเรือนพยาบาลไว้ต่างหาก ห้องพยาบาล ควรจัดให้มีสิ่งต่างๆ ต่อไปนี้ คือ ควรมีเตียงพับเก็บไว้ที่สะอาด แข็งแรง จำนวนพอเพียงกับคนไข้ ควรมีเจ้าหน้าที่ประจำ เช่น พยาบาล หรือครูเป็นผู้ควบคุมอยู่เสมอ อุปกรณ์การปฐมพยาบาลต้องสะอาดและปลอดภัย ยาชนิดต่างๆ และเวชภัณฑ์ต้องจัดไว้ให้เป็นระเบียบและปลอดภัย ยาทุกขวดต้องมีฝา หรือจุกปิดมิดชิด มีสลากติด บอกชื่อว่ายาอะไร ห้ามนักเรียนหยิบมาใช้เองเป็นอันตราย ควรจะให้ผ่านผู้ดูแลทุกครั้ง ผู้ยาต้องปิดใส่กุญแจทุกครั้ง เมื่อเลิกใช้ และจัดห้องพยาบาลให้สะอาด เป็นระเบียบ ถูกหลักสุขอนามัย

3.1.4.4 การป้องกันและการควบคุมโรคติดต่อในโรงเรียนโรคติดต่อที่ระบาดในโรงเรียนบ่อยๆ ได้แก่ หัด สุกใส คางทูม ไข้หวัดใหญ่ บิด และไข้ไทฟอยด์ โรงเรียนจึงจำเป็นต้องป้องกันและควบคุมโรคติดต่อไว้ล่วงหน้า ซึ่งทำให้หลายวิธีได้แก่ การรักษาความสะอาดทั่วไปๆ การแยกนักเรียนป่วยออกต่างหาก การให้ภูมิคุ้มกันโรค

3.1.4.5 การบันทึกสุขภาพ การตรวจสุขภาพนักเรียนโดยแพทย์ พยาบาล หรือครูก็ตาม ควรจะได้มีการบันทึกลงในบัตรสุขภาพ หรือบันทึกสุขภาพไว้ด้วยทุกครั้ง

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2536:36-37) ให้แนวปฏิบัติ
ด้านบริการสุขภาพอนามัยสรุปได้ดังนี้

1. การจัดตั้งและประชุมคณะกรรมการจัดให้ครูประจำชั้น หรือผู้นำอนามัย
นักเรียนตรวจสอบสุขภาพและความสะอาดของร่างกายให้ครูอนามัยของโรงเรียนประสานงานการตรวจ
สุขภาพกับเจ้าหน้าที่อนามัย

2. ประสานโครงการทันตสุขภาพโดยให้ครูตรวจช่องปาก

2. จัดให้มีการควบคุมภาวะโภชนาการของนักเรียน

3. กำกับ ควบคุมการจัดทำบัตรสุขภาพนักเรียน

4. จัดอบรมผู้นำนักเรียนฝ่ายส่งเสริมอนามัย

5. กำกับดูแล สนับสนุนการดำเนินการต่างๆ ของนักเรียน

6. จัดให้ห้องพยาบาล และให้บริการด้านการรักษาพยาบาลแก่นักเรียนที่เจ็บป่วย
มีพยาบาลโรงเรียนหรือแพทย์มาให้การตรวจดูแลสุขภาพนักเรียนด้วยและในด้านสถานที่ควรมี
ลักษณะดังนี้

6.1 สงบไม่พลุกพล่าน

6.2 สามารถไปมาสะดวก และเข้าไปหาง่าย

6.3 สะอาด มีเครื่องอำนวยความสะดวก เช่น ก๊อกน้ำ ไฟฟ้า เป็นต้น

6.4 เป็นสถานที่อากาศถ่ายเทได้สะดวก ไม่มีกลิ่นรบกวน

6.5 การนำนักเรียนที่เจ็บป่วยส่งโรงพยาบาลโรงเรียนควรประสานกับ
สถานพยาบาลไว้ล่วงหน้า

จากแนวปฏิบัติในการจัดบริการสุขภาพอนามัยโรงเรียนที่กล่าวมาแล้ว พอสรุปได้
ว่าการบริการสุขภาพอนามัย การปฐมพยาบาล การจัดห้องพยาบาล การป้องกันและควบคุม
โรคติดต่อและการบันทึกสุขภาพนั้น โดยยึดแนวปฏิบัติตามที่สำนักงานคณะกรรมการการ
ประถมศึกษาแห่งชาติ เพื่อให้เด็กนักเรียนมีสุขภาพดี ปราศจากโรค ซึ่งจะส่งผลให้การเรียนดี
ประสิทธิภาพต่อไป

3.2 การบริการอาหารกลางวัน

การจัดบริการอาหารกลางวันนักเรียนในปัจจุบันการประถมศึกษา กำลังให้การ
สนับสนุนอย่างยิ่ง เพราะเชื่อว่ามีส่วนช่วยให้นักเรียนมีสุขภาพอนามัยดี ทั้งสุขภาพกายและจิต ซึ่ง
เป็นผลทำให้การเรียนของนักเรียนดีขึ้น ดังนั้นผู้บริหารต้องให้ความสนใจกับการจัดบริการอาหาร
กลางวันในโรงเรียนด้วย

3.2.1 ความหมายของการบริการอาหารกลางวัน

การจัดบริการอาหารกลางวันสำหรับนักเรียน มีผู้ให้ความหมายและความสำคัญไว้หลายท่าน ดังนี้

ทวีรัตน์ ธนาคม (อ้างใน ชีรุติ ประทุมพรรัตน์, 2534:93) ให้ความหมายไว้ว่า การจัดบริการอาหารกลางวันนักเรียน คือ กิจกรรมบริการอาหารกลางวันที่โรงเรียนจัดขึ้น จำหน่ายให้กับนักเรียนโดยไม่หวังผลกำไร เพื่อช่วยให้นักเรียน ได้รับประทานอาหารกลางวัน ที่ได้สัดส่วนครบถ้วน เพียงหนึ่งในสามมื้อ ตามความต้องการอาหารกลางวันในหนึ่งวัน

ในส่วนของ สมบูรณ์ ไกรคุ้มอ้างใน (ชีรุติ ประทุมพรรัตน์ 2534:93) ให้ความหมายไว้ว่าการจัดบริการอาหารกลางวัน หมายถึง บริการโครงการส่งเสริมการจัดอาหารกลางวันให้นักเรียนได้รับประทานที่โรงเรียน เพื่อส่งเสริมภาวะโภชนาการ

จากความหมายของการบริการอาหารกลางวัน หมายถึงกิจกรรมบริการอาหารกลางวันที่โรงเรียนจัดทำขึ้นให้นักเรียน โรงเรียนจัดจำหน่ายให้นักเรียนรับประทานที่โรงเรียนโดยไม่หวังผลกำไร เพื่อส่งเสริมภาวะโภชนาการที่แก่นักเรียน

3.2.2 รูปแบบการจัดอาหารกลางวัน

รูปแบบการจัดบริการอาหารกลางวันในโรงเรียนนั้น จินตนา สรายุทธพิทักษ์ (2536:84-89) ได้เสนอรูปแบบการจัดบริการอาหารกลางวันในโรงเรียน พอสรุปได้ดังนี้

สามารถจัดทำได้หลายรูปแบบ ซึ่งจะมีความหมายเหมาะสมกับโรงเรียนในแต่ละแห่ง การจัดอาหารกลางวัน แบบครัวกลาง เป็นการจัดการในลักษณะของศูนย์ ซึ่งมีกำลังคนมากพอ สำหรับการเตรียมวัตถุดิบ ปริมาณและสารอาหารให้เพียงพอแก่ความต้องการร่างกายคนแต่ละวัย โดยเจ้าหน้าที่ยังโภชนาการเป็นผู้กำหนดรายการอาหาร ให้ดำเนินการจัดแบบโรงเรียนจัดทำอาหารทั้งหมด เป็นการจัดการในรูปแบบของคณะกรรมการที่โรงเรียนแต่งตั้ง ครูโภชนาการ ครูพลศึกษา ครูอนามัย หรือครูที่สนใจงานด้านนี้ส่วนงบประมาณจะเก็บจากผู้ปกครองนักเรียน และครูในอัตราจ้าง และให้คำแนะนำแก่นักเรียนที่นำอาหารมาเองจากบ้านไม่ได้เป็นการอนุญาตให้คนหนึ่งคนใด ผู้ขอเคหาอาหารในโรงเรียน

สำหรับหลักการจัดบริการอาหารกลางวันนักเรียนนั้น ได้นักการศึกษาเสนอหลักการการจัดบริการไว้คือ กาญจนา ศรีภาพสินธ์ (2535:380) ได้เสนอหลักการจัดบริการอาหารกลางวัน ซึ่งสรุปได้ดังนี้

1. จัดทำให้นักเรียนได้รับประทานอาหารที่ถูกส่วนและมีคุณค่าครบตามหลักโภชนาการ
2. จัดให้นักเรียนได้รับประทานด้วยความประหยัดไม่มุ่งหากำไร

3. มุ่งให้เกิดประโยชน์ทางการศึกษา

ส่วน ชีรวุฒิ ประทุมพนรัตน์ (2534:98-99) ได้เสนอแนะหลักการจัดบริการอาหารกลางวันนักเรียนไว้ 7 ประการ สรุปได้ดังนี้

1. หลักความถูกต้องตามหลักวิชาการอาหารและโภชนาการ การจัดบริการอาหารกลางวันจำเป็นต้องให้เป็นไปตามหลักการวิชาการอาหารและโภชนาการ ทั้งนี้จะต้องให้สอดคล้องกับวัยของเด็กที่รับประทานด้วย

2. หลักความต้องการของนักเรียน การจัดบริการอาหารกลางวัน นักเรียนต้องไม่ซ้ำซ้อนจำเจจนนักเรียนเบื่อหน่าย และมีความรู้สึกที่ไม่ดีต่ออาหารกลางวันที่ได้ให้

3. หลักความสะอาด การจัดบริการอาหารนักเรียน เป็นตัวอย่างการจัดอาหารสำหรับรับประทาน ซึ่งนักเรียนสามารถนำไปใช้การจัดอาหารที่บ้านได้

4. หลักไม่มุ่งกำไร การจัดบริการอาหารกลางวันนักเรียนเป็นการจัดขึ้นทดแทนบกพร่องที่มีหรืออาจมีขึ้น เนื่องจากการรับประทานอาหารกลางวันของนักเรียนจะต้องไม่จัดขึ้นเพื่อขายกำไรจากนักเรียน

5. หลักควบคุมตรวจสอบ การจัดบริการอาหารกลางวันจะต้องได้คุณภาพ จึงจะได้ประโยชน์กับนักเรียนผู้รับประทาน การยินยอมให้ผู้อื่นจำเป็นต้องให้ครูหรือกรรมการตรวจสอบเป็นระยะๆ

6. หลักความแตกต่าง อาหารกลางวันที่โรงเรียนจัดขึ้นนั้นมีความแตกต่างกันเป็นรายบุคคล มีการนับถือศาสนาแตกต่างกันตามลักษณะของความแตกต่างของแต่ละศาสนา

7. หลักการประเมิน การสอบถามนักเรียนและครูอาจารย์ แล้วนำมาจัดทำปทัสถานเพื่อพิจารณา ประเด็นใดอยู่ในระดับความพึงพอใจต่ำ และหาทางปรับปรุงเปลี่ยนแปลงในประเด็นนั้นเป็นระยะๆ

แนวปฏิบัติการจัดบริการอาหารกลางวันในโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2536:38) ให้แนวปฏิบัติในการจัดบริการอาหารกลางวัน ซึ่งสรุปได้ดังนี้ คือ มีการวางแผนและดำเนินงานโครงการอาหารกลางวัน จัดให้นักเรียนปฏิบัติงานเกษตรเพื่อนำผลิตผลสนับสนุนโครงการอาหารกลางวัน จัดอาหารกลางวันช่วยเหลือนักเรียนขาดแคลน จัดให้อาหารเสริมพิเศษ สำหรับนักเรียนที่มีภาวะพร่องโภชนาการ สนับสนุนการดำเนินงานโครงการอาหารกลางวันในด้านเงิน และวัสดุอุปกรณ์ ควบคุมและตรวจสอบการจัดทำหลักฐานเอกสารในการดำเนินงานตามโครงการ ประเมินผลการดำเนินงานตามโครงการอาหารกลางวันทุกภาคเรียน จัดทำรายงานเกี่ยวกับโครงการอาหารกลางวัน ส่งเสริมให้นักเรียนได้ใช้บริการอาหาร

กลางวัน จัดให้มีน้ำสะอาดสำหรับดื่มใช้ จัดให้มีภาชนะหรือสำหรับดื่มให้พอเพียงจัดให้มีที่เก็บ และกำจัดขยะ ให้นักเรียนมีส่วนร่วมในด้านบริการ และฝึกทักษะนิสัยที่ดีในการรับประทานอาหาร

ในขณะที่สำนักงานโครงการอาหารกลางวัน ตามแนวดำเนินการโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียนประถมศึกษาไว้ดังนี้

1. ดูแลจัดการให้นักเรียนที่มีภาวะทุพโภชนาการให้ได้รับประทานอาหารที่มีคุณค่าเหมาะสมกับวัย
2. ดูแลจัดการให้นักเรียนที่ขาดแคลนอาหารกลางวันทุกคนได้รับประทานอาหารที่มีคุณค่าเหมาะสม
3. ตรวจสอบคุณภาพอาหารกลางวันที่มีคุณค่าทางโภชนาการ สะอาด ถูกหลักอนามัยสำหรับนักเรียน
4. บูรณาการกิจกรรมการเรียนรู้ในกลุ่มประสบการณ์ต่าง ๆ ตามหลักสูตรเชื่อมโยงกับโครงการอาหารกลางวัน
5. จัดกิจกรรมอื่นเพื่อสนับสนุนด้านเงินทุน วัสดุ อุปกรณ์ แรงงาน เช่น โครงการส่งเสริมผลผลิตอาหารกลางวัน โครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน เป็นต้น
6. ประสานความร่วมมือจากองค์กรหน่วยงานราชการเพื่อสนับสนุนโครงการในรูปแบบที่เหมาะสม เช่น ส่งเสริมการสร้างผลผลิตในโรงเรียน การจัดหาอาหารกลางวันให้นักเรียน เป็นต้น
7. การนิเทศติดตามโครงการอาหารกลางวัน โดยเน้นการปรับปรุงกระบวนการเรียนรู้ เพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียนด้านต่างๆ โดยจัดให้มีการบูรณาการเข้าเป็นกลุ่มประสบการณ์ในหลักสูตรให้มากที่สุด

จากหลักการและแนวปฏิบัติเกี่ยวกับการจัดการบริการอาหารกลางวัน ที่กล่าวมา ต้องจําให้นักเรียนได้รับประทานอาหารที่ถูกต้อง ตามหลักโภชนาการ ประหยัด และคำนึงถึงความต้องการของนักเรียนและความสะอาด โดยที่ผู้บริหารโรงเรียนควรยึดแนวปฏิบัติตามที่สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติและนักวิชาการกำหนดให้ด้วย

3.3 การบริการแนะแนว

การพัฒนานักเรียนให้เป็นคนดี คนเก่ง และมีความสุข ในภาวะของสังคมในยุคปัจจุบันการจัดการศึกษา จึงจำเป็นต้องช่วยเหลือนักเรียน นักศึกษา ให้รู้จักปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ได้อย่างเหมาะสม กระบวนการแนะแนวจะเป็นกลไกสำคัญในการป้องกัน ช่วยเหลือ ส่งเสริม และพัฒนาผู้เรียนตั้งแต่เยาว์วัย ค้นพบและพัฒนาศักยภาพของตนเอง มีทักษะการ

ดำเนินชีวิต มีวุฒิภาวะทางอารมณ์ ศีลธรรม จริยธรรม รู้จักการเรียนรู้ในเชิงพหุปัญญา รู้จักคิด ตัดสินใจ แก้ปัญหาในช่วงวิกฤต ดังนั้นการแนะแนวจึงมีบทบาทสำคัญยิ่งต่อการพัฒนาดน โดยองค์รวม ทั้งทางด้านวัฒนธรรมและเทคโนโลยี เข้าสู่วิถีชีวิตได้อย่างเหมาะสม

3.3.1 ความหมายของงานแนะแนว

การแนะแนว หมายถึง กระบวนการหรือกรรมวิธีของการช่วยให้บุคคลมีความสามารถที่จะช่วยตนเองได้ ช่วยรู้จัก และเข้าใจตนเองช่วยให้เข้าใจคนอื่นในสังคม จึงช่วยให้บุคคลนั้นได้พัฒนาดนเองอย่างเต็มความสามารถทุกด้าน

พณีส หันนาคินทร (2524:178) ได้ให้ความหมายไว้ว่าเป็นการให้ความช่วยเหลือที่คนๆ หนึ่ง ให้แก่อีกคนหนึ่งในการเลือกและการปรับปรุงตนเองเพื่อแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้น มีความเป็นตัวของตัวเอง และรู้จักรับผิดชอบในตัวเองยิ่งขึ้น ส่วน ราน พินู (2528:93) กระบวนการหรือกรรมวิธีในการช่วยให้คนรู้จักและเข้าใจตนเอง รู้จักช่วยตนเอง รู้จักคิดแก้ปัญหา ต่างๆ คน ได้รู้จักเลือกและตัดสินใจอย่างฉลาด รู้จักโลกและสิ่งแวดล้อม และรู้จักนำความสามารถของตนเองมาใช้ให้ประโยชน์แก่ตนเองและผู้อื่น

กิติมา ปริดิลก (2532:174-175) ให้ความหมายไว้ เป็นการจัดบริการเกี่ยวกับให้คำปรึกษาแก่เด็กที่มีปัญหาหรือเด็กที่ต้องการได้รับคำแนะนำบางอย่างในการจัดบริการต่างๆ และได้กล่าวถึงเหตุที่ต้องมีการจัดบริการแนะแนวจนโรงเรียนดังนี้

1. สภาพของสังคมเปลี่ยนไป เด็กปรับตัวไม่ทันต่อการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว
2. สภาพของครอบครัวเปลี่ยนไป พ่อแม่ต้องออกไปทำงานนอกบ้าน เด็กขาดความอบอุ่นจากพ่อแม่กลายเป็นเด็กมีปัญหา
3. อัตราเพิ่มของพลเมือง การเพิ่มของประชากร อย่างรวดเร็ว ทำให้ทุกคนต้องดิ้นรนเพื่อเอาตัวรอดแม้จะต้องมีการแก่งแย่งกันอยู่แย่งกันกิน
4. ความจำเป็นทางการศึกษา เป็นการเตรียมตัวเพื่อรับอาชีพต่างๆ ให้เขาได้เลือกอาชีพที่ตนถนัด

5. การพัฒนาการด้านสังคม

6. ความเชื่อถือในศาสนาเปลี่ยนไป

สถิต วงษ์สวรรค์ (2527:1) ให้ความหมายกิจกรรมแนะแนวไว้ว่าเป็นกระบวนการที่ผู้มีความรู้ทางการแนะแนว ให้บริการช่วยเหลือแก่บุคคลโดยไม่จำกัดเพศ วัย ชั้นวรรณะ อาจจะเป็นรายบุคคลหรือกลุ่มแล้วแต่กรณี ให้เขาเข้าใจที่แท้จริงของตนเองว่ามีความสามารถ ความถนัดด้านใด สถิติปัญญา เจตคติ มีศักยภาพอย่างไร เพื่อนำหรือช่วยเหลือตนเอง

ได้อย่างมีประสิทธิภาพ แก้ปัญหา และพัฒนาตนเองไม่ว่าจะเป็นทางกาย อารมณ์ และสังคมได้อย่างถูกต้อง

ในความหมายที่คล้ายกัน คมเพชร ฉัตรศุภกุล (2529:2) คือการที่บุคคลหนึ่งพยายามจะให้ความช่วยเหลือแก่บุคคลหนึ่งเพื่อให้สามารถตัดสินใจเลือกได้อย่างเหมาะสมรวมทั้งสามารถแก้ไขปัญหาดังกล่าวที่เกิดขึ้นกับตนเองได้

นอกจากนี้ จำเนียร ช่างโชติ (2529:7) เป็นกระบวนการที่ช่วยเหลือจนแต่ละคนให้รู้จักและเข้าใจตนเอง เข้าใจโลกที่เขาอยู่ และบุคคลอื่นๆ สามารถช่วยเหลือตนเองให้อยู่กับสิ่งแวดล้อมได้อย่างชาญฉลาด สามารถพัฒนาตนเองอย่างเต็มที่ ใ้ใช้ประโยชน์แก่ตนเองและสังคมและสามารถดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

ในทำนองเดียวกัน วชิร ทรัพย์มี (2531:5) กระบวนการช่วยเหลือบุคคลให้เข้าใจตนเองและสิ่งแวดล้อม เพื่อให้เขาสามารถนำตนเอง เป็นผู้นำตัดสินใจได้ว่าศึกษาด้านใดประกอบอาชีพหรือแก้ปัญหาอย่างไร มีการดำเนินชีวิตอย่างมีความสุขความเจริญก้าวหน้า และพัฒนาตนเองให้ถึงที่สุดในทุกด้าน

กล่าวโดยสรุปงานแนะแนว เป็นงานบริการที่บุคคลหนึ่งให้ความช่วยเหลือกับอีกบุคคลหนึ่งที่รู้จักและเข้าใจตนเอง สามารถแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นกับตนเอง รู้จักปรับตัวตนเองเข้ากับสังคม และ สภาพแวดล้อมได้ มีการดำเนินชีวิตได้อย่างมีความสุข

3.3.2 วัตถุประสงค์ของการแนะแนว

กระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งเป็นแผนแม่บทของการพัฒนางานแนะแนว มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนางานแนะแนวให้มีประสิทธิภาพในการพัฒนาผู้เรียนทุกระดับ ทั้งในและนอกระบบการศึกษารวมทั้งผู้ปกครองและประชาชนทั่วไปให้เป็นผู้มีคุณลักษณะดังนี้ คือ รู้จักตนเอง สามารถควบคุมตนเองและพึ่งตนเองได้ เป็นผู้มีความสุข และมีคุณธรรม จริยธรรม สามารถเลือกและตัดสินใจอย่างมีเหตุผลที่เหมาะสม สามารถวางแผนและจัดการชีวิต การเรียน การงาน และอาชีพอย่างมีคุณภาพ รู้จักแสวงหาความรู้และเพิ่มพูนทักษะ เพื่อพัฒนาตนเองสู่ความเป็นสากลบนพื้นฐานของความเป็นไทย และมีจิตสำนึกรับผิดชอบต่อบทบาทหน้าที่ในครอบครัวและสังคม

3.3.3 ขอบข่ายของงานแนะแนว

การบริการแนะแนวนักเรียน โดยทั่วไปจะมีบริการในด้านต่างๆ ดังนี้ (กัญญา สาร, 2514:319) บริการให้คำปรึกษาทั่วไป บริการศึกษาเด็ก บริการปฐมนิเทศ บริการข่าวสาร บริการวางแผนทางการศึกษาและการประกอบอาชีพ บริการหางานให้ บริการติดตามความก้าวหน้าของนักเรียนทั้งศิษย์ปัจจุบันและศิษย์เก่า บริการพัฒนาได้กำหนดความรับผิดชอบของครูแนะแนวที่มีต่อนักเรียน ดังนี้ คือ แสดงให้เห็นว่ามีความยอมรับนับถือในคุณค่า และศักดิ์ศรี

ของนักเรียนทุกคนตามสิทธิมนุษยชน คอยดูแลให้ความช่วยเหลือในการวางแผนพัฒนาการเรียน การอาชีพ การสังคมและชีวิตส่วนตัวของนักเรียน ช่วยให้นักเรียนรู้จักประเมินตนเอง เข้าใจตนเอง และมองเห็นแนวทางชีวิตของตน โดยช่วยให้นักเรียนสามารถตัดสินใจเลือกจุดมุ่งหมายที่เหมาะสม กับสภาพของตนเองทั้งในปัจจุบันและอนาคต ช่วยพัฒนาสุขนิสัย ทักษะ และค่านิยมในทางที่ถูก ให้แก่นักเรียน ช่วยส่งเสริมให้นักเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรม เพื่อเพิ่มพูนประสิทธิภาพในการทำ กิจกรรมทั้งทางส่วนตัวทางสังคม มีส่วนร่วมในการวางแผนและออกแบบการวิจัย เพื่อนำผลมาใช้ ให้เกิดประโยชน์แก่นักเรียนที่มาขอรับคำปรึกษา ช่วยให้นักเรียนตื่นตัวเกี่ยวกับโลกของงานต่างๆ ให้รู้จักแสวงหาประโยชน์จากแหล่งความรู้ในโรงเรียน และในชุมชน เพื่อจุดมุ่งหมายเปลี่ยนแปลงของ การนี้ ช่วยให้นักเรียนได้มาซึ่งความเข้าใจ ได้ฝึกทักษะ ตลอดจนมีส่วนร่วมในโครงการที่เกี่ยวข้อง กับงานและอาชีพเหล่านั้น สนับสนุนให้นักเรียนวางแผนกิจกรรม และใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ เพื่อให้เกิดความพึงพอใจในตนเองอีกด้วย ชี้ให้เห็นอย่างชัดเจนถึงเจตคติของการแนะแนวจะเกิดขึ้น ได้ย่อมขึ้นอยู่กับการติดต่อสื่อสาร ที่มีลักษณะยอมรับนับถือซึ่งกันและกัน ช่วยให้นักเรียนปรับตัวเข้า กับโรงเรียน และช่วยประเมินความก้าวหน้าในการเรียนด้วย และช่วยนักเรียนให้เข้าใจจุดด้อยจุดเด่น ความสนใจ ศักยภาพ และข้อจำกัดของตนเอง

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2549:145) กำหนดขอบข่าย การแนะแนว มีสาระสำคัญ 3 ด้าน คือ

5. การแนะแนวการศึกษามุ่งหวังให้ผู้เรียนพัฒนาการเรียน รู้จักแสวงหา ความรู้และสามารถวางแผนการเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ สามารถปรับตัวด้านการเรียน และ นิสัยใฝ่รู้ใฝ่เรียน

6. การแนะแนวอาชีพ ช่วยให้ผู้เรียนรู้จักตนเองและโลกของงานอย่าง หลากหลายมีเจตคติและนิสัยที่ดีในการทำงาน มีโอกาสได้รับประสบการณ์และฝึกงานตามความ ถนัด ความสนใจ

7. การแนะแนวเพื่อพัฒนาบุคลิกภาพ ช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจตนเอง รัก และ เห็นคุณค่าในตนเองและผู้อื่น มีอารมณ์มั่นคง มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี และสามารถปรับตัวให้ดำรงชีวิต อยู่ในสังคมอย่างมีความสุข

กล่าวโดยสรุปการกำหนดขอบข่ายภารกิจแนะแนว สถานศึกษาจะต้องนำข้อมูล ผู้เรียน สภาพปัญหาและความพร้อมของสถานศึกษาประกอบกับนโยบายการจัดการศึกษาของเขต พื้นที่และของสถานศึกษามาวิเคราะห์ สังเคราะห์ และพิจารณากำหนดกรอบภารกิจแนะแนวตาม หลักการแนะแนว โดยให้ครอบคลุมทุกกลุ่มเป้าหมาย

3.3.4 การบริหารงานแนะแนว

การบริหารงานแนะแนวในโรงเรียนมัธยมศึกษา ได้มีผู้รู้เสนอหลักการบริหารงานแนะแนวไว้มากมาย ซึ่งจะขอกล่าวสรุปเป็นบางท่าน ดังนี้

สุโข มีอินทร์เกิด (2528:26) เสนอหลักการบริหารงานแนะแนวไว้ว่า

1. ผู้บริหารงานแนะแนว จะต้องเป็นผู้รอบรู้ มีความรู้ทั้งด้านวิชาการและงานบริหาร
2. งานบริการแนะแนว ควรมีฐานะเป็นสำนักงาน การบริหารฯ ตรงต่อผู้อำนวยการหรือผู้ที่ได้รับมอบหมาย มีอุปกรณ์พร้อม
3. จัดบริการแนะแนวควรให้ตอบสนองความต้องการของนักเรียนโดยจัดบริการแนะแนวครอบคลุมการพัฒนาของนักเรียนทุกด้าน
4. ควรจัดให้ครูทุกคนมีส่วนร่วมในงานบริการแนะแนว
5. ต้องประชาสัมพันธ์ให้ครูและนักเรียนเข้าใจจุดมุ่งหมายขอบข่ายหน้าที่บริการแนะแนวอย่างแจ่มชัด
6. ควรมีการประชุมปรึกษาหารือระดมความคิดระหว่างผู้ทำงานบริการแนะแนว เพื่อจะได้พัฒนาให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นไป

ในส่วนของเสรี ลาภโรจน์ (2529:112) กล่าวว่างานแนะแนวเป็นหน่วยงานอิสระควรขึ้นตรงต่อผู้บริหารโรงเรียน เนื่องจากเป็นงานที่ต้องอาศัยประสบการณ์ เทคนิค วิธีการ และ ความรู้ที่ต้องฝึกฝนมาโดยเฉพาะ

นอกจากนี้ บุญประสิทธิ์ กนกสิงห์ (2529:147) หลักการบริหารงานแนะแนวสรุปไว้ดังนี้

1. ด้านบุคลากร ควรจัดครูแนะแนวให้มีอัตราส่วนที่เหมาะสมและเพียงพอต่อจำนวนนักเรียน และมีคุณสมบัติเหมาะสมกับงานแนะแนวด้วย
2. ด้านงบประมาณควรตั้งงบประมาณและจัดสรรให้เพียงพอต่อการจัดการ
3. ด้านอาคารสถานที่และอุปกรณ์ จัดห้องแนะแนวให้ดูน่าอยู่ สะดวกต่อการทำงาน

สรุปหลักการบริหารงานแนะแนวได้ว่า มีความรู้ในการจัดการบริการแนะแนวให้ตรงกับความต้องการของนักเรียน พร้อมทั้งจัดงบประมาณให้เพียงพอต่อการจัดทำโครงการต่าง ๆ และมีการประชุมชี้แจงครูและนักเรียนให้เข้าใจถึงประโยชน์ที่จะได้รับการบริการนี้

3.3.5 บทบาทของอาจารย์ฝ่ายแนะแนว

การแนะแนวจากครูฝ่ายแนะแนวแล้วยังมีอาจารย์ที่ปรึกษา ซึ่งมีคนกล่าวถึงบทบาทอาจารย์ที่ปรึกษาไว้หลายท่าน

อาจารย์ประจำชั้นเป็นผู้ใกล้ชิดนักเรียนมากที่สุด ย่อมมีบทบาทเกี่ยวกับงานแนะแนวดังนี้

1. เป็นผู้คอยสังเกตพฤติกรรมของนักเรียนในสถานการณ์ตรง
 2. ศึกษานักเรียนเป็นรายบุคคลและเป็นกลุ่ม ด้วยวิธีการต่าง
 3. สนับสนุนให้มีการระเบียบสะสม
 4. ควรมีการพบปะสังสรรค์กับบิดา มารดา เพื่อจะให้บิดา มารดา หรือผู้ปกครองมีส่วนร่วมรับรู้และเกี่ยวข้องในการเรียนของนักเรียนมากขึ้น
 5. ศึกษานักเรียนเป็นพิเศษ โดยเฉพาะเรื่องปัญหา
 6. มีการประเมินผลความก้าวหน้าของนักเรียนอย่างมีประสิทธิภาพ
- จำเนียร ช่วงโชติ (2529:241) ได้ชี้ให้เห็นถึงบทบาทของอาจารย์ที่ปรึกษาที่มีต่อการบริการแนะแนวดังนี้

1. ศึกษาพฤติกรรมนักเรียนด้วยวิธีต่างๆ เพื่อรู้จักและเข้าใจนักเรียน
 2. จัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมพัฒนาการนักเรียนทุกด้าน
 3. ชี้แจงให้นักเรียนเข้าใจถึงประโยชน์ที่จะได้รับจากการบริการแนะแนว
- การมีเจตคติที่ดีต่อการบริการและสนับสนุนให้นักเรียนมารับบริการแนะแนว
4. ร่วมมือฝ่ายแนะแนวในการติดตามผลนักเรียน
 5. ติดต่อกับผู้ปกครองเสมอๆ เพื่อช่วยเหลือแนะแนวนักเรียนเกี่ยวกับความต้องการและปัญหาต่างๆ

สรุปบทบาทของอาจารย์ฝ่ายแนะแนว ต้องคอยศึกษาและสังเกตพฤติกรรมนักเรียนเป็นรายบุคคลหรือรายกลุ่ม มีการพบปะผู้ปกครองเพื่อให้ผู้ปกครองมีส่วนร่วมช่วยในการแนะแนว และช่วยเหลือนักเรียนตามที่เขาต้องการ และประเมินผลความก้าวหน้าของนักเรียนอย่างสม่ำเสมอ

3.3.6 หลักการจัดกิจกรรมแนะแนว

งานแนะแนวจะเกิดประสิทธิภาพต้องมีหลักการจัดกิจกรรมแนะแนวที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งผู้เสนอเกี่ยวกับหลักการจัดบริการแนะแนวไว้ดังนี้

1. ต้องถือว่านักเรียนเป็นศูนย์กลางของการให้บริการ
2. ต้องจัดเป็นกระบวนการต่อเนื่อง

3. ต้องคำนึงถึงนักเรียนทุกคน
4. ไม่ใช่วิธีการบังคับขู่เข็ญ
5. ต้องจัดบริการแนะแนวให้ครอบคลุมทั้ง 3 ด้าน คือ ด้านการศึกษา ด้านอาชีพ และด้านส่วนตัวหรือสังคม

ประหยัด ทองมาก (2533:357-358) สรุปการจัดบริการแนะแนวไว้ดังนี้ คือ ต้องจัดเพื่อให้นักเรียนทุกคน ต้องจัดให้สอดคล้องกับพัฒนาการ ธรรมชาติ และความต้องการของนักเรียนในทุกด้าน และต้องสนองต่อการเรียนรู้ และจุดเน้นของหลักสูตร

อุษณีย์ เข็นสบาย (2533:18-19) ได้เสนอหลักการสำคัญของ การแนะแนวไว้ดังต่อไปนี้

1. การแนะแนวมีพื้นฐานมาจากการตระหนักถึงคุณค่าของเอกลักษณ์และสิทธิที่จะได้รับการช่วยเหลือ
2. การแนะแนวมีศูนย์กลางอยู่ที่นักเรียน โดยมุ่งความสนใจในขั้นสูงสุด และตระหนักถึงศักยภาพส่วนบุคคลรวมทั้งจุดมุ่งหมายทางสังคม
3. การแนะแนวเริ่มต้นมาพร้อมกับการศึกษา เมื่อพิจารณาถึงความเกี่ยวเนื่องดังต่อไปนี้
 - 3.1 ชีวิตนักเรียน ซึ่งถือว่าเป็นการรับผิดชอบของโรงเรียน มิใช่แค่การจัดการเรียนการสอนเท่านั้น แต่ต้องรับผิดชอบทั้งชีวิตของนักเรียน รวมไปถึงบริการต่างๆ ที่จะทำให้นักเรียนเป็นคนที่สมบูรณ์ที่สุดในอนาคตต่อไป
 - 3.2 บริการที่จัดให้กับนักเรียนนั้น บริการแนะแนวเป็นบริการที่แยกไม่ออกจากกระบวนการศึกษาซึ่งจะต้องดำเนินการควบคู่กันไป
 - 3.3 เทคนิคของการแนะแนวที่ใช้ในการให้บริการ เป็นเทคนิคและวิธีการทางวิทยาศาสตร์ ซึ่งมีความเชื่อถือได้ดีในการดำเนินงาน
4. การแนะแนวเป็นกระบวนการทางการศึกษา ที่มีระบบเป็นเหตุเป็นผล และต่อเนื่องกัน ดังนั้นจึงแยกไม่ออกจากการศึกษา
5. การแนะแนวมีความรับผิดชอบต่อสังคมเท่าๆ กับการรับผิดชอบต่อกัตบุคคล
6. การแนะแนวต้องการพลีตธิของนักเรียนแต่ละคนที่เข้ามาใช้บริการ
7. การแนะแนวต้องทำโดยการร่วมมือไม่มีการบังคับ
8. การแนะแนวจะช่วยให้นักเรียนรู้จักเลือกอย่างฉลาด รู้จักวางแผนเข้าใจสิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้นรอบตัว และสามารถปรับตัวได้ในสถานการณ์ที่เป็นปัญหา

9. การแนะแนวต้องการความเข้าใจอย่างลึกซึ้งเกี่ยวกับเด็กในวัฒนธรรมของเขาเอง โดยใช้เทคนิคต่างๆ ทางวิทยาศาสตร์เท่าที่มีอยู่ การเข้าใจเด็กเป็นสิ่งสำคัญและมาก่อนการให้ความช่วยเหลือ

10. การแนะแนวไม่ใช่เป็นเอกสิทธิ์ สำหรับผู้เชี่ยวชาญ โดยเฉพาะแต่ต้องการความร่วมมือของคนทั้งหมด โดยแต่ละคนทำงานในขอบข่ายความรับผิดชอบของตนเองตามลำดับความสามารถของตน

11. ผู้ที่จะทำการแนะแนวได้นั้นจะต้องมีบุคลิกภาพที่เอื้ออำนวยต่องานแนะแนว

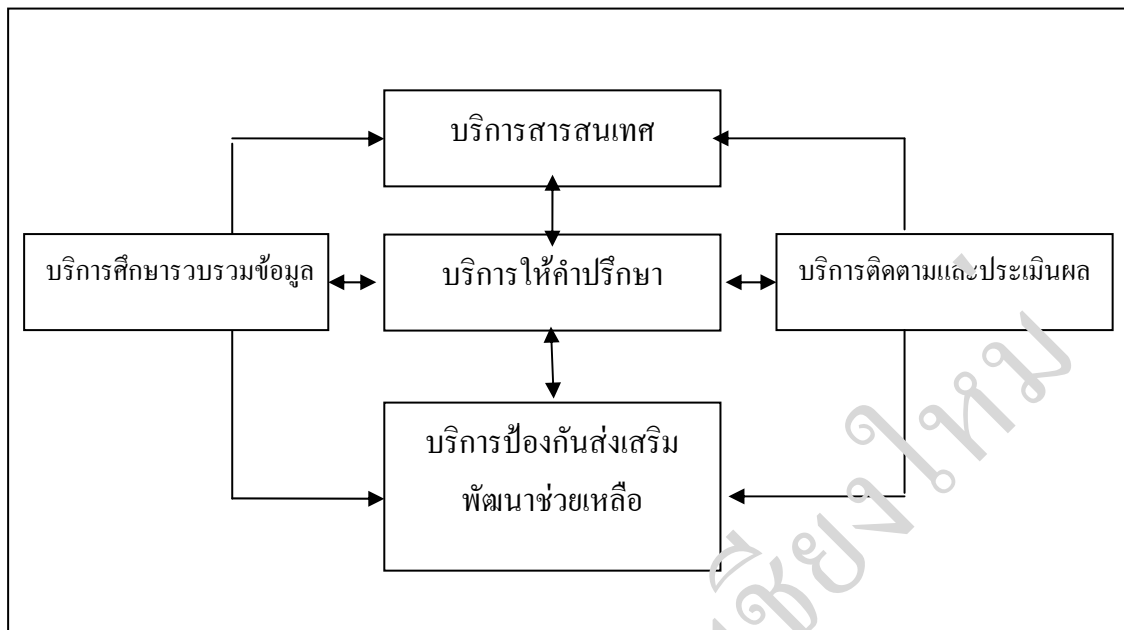
12. จุดมุ่งหมายหลักการของการแนะแนว ได้แก่การช่วยให้นักเรียนรู้จักและเข้าใจตนเองมากกว่าที่จะแก้ปัญหาเฉพาะเรื่องที่เขาเผชิญอยู่

13. การแนะแนวจะเป็นสิ่งช่วยแก้ปัญหาและเชื่อมโยงนักเรียนให้สามารถปรับตัวเข้าได้กับระบบการศึกษา

14. การแนะแนวเป็นองค์ประกอบแห่งการศึกษาด้านการปรับตัว ให้เข้ากับสังคมในการพัฒนาบุคลิกภาพของตนและเป็นเวทีทดลอง

15. การจัดการแนะแนวควรมีการประเมินผลตามวิธีทางวิทยาศาสตร์อย่างสม่ำเสมอ ทั้งนี้เพื่อควมมีประสิทธิภาพ

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2459:145-146) แบ่งภาระงานแนะแนว มี 5 ประการ เพื่อให้ความช่วยเหลือนักเรียน ดังแผนภาพต่อไปนี้



ภาพที่ 2.3 แสดงแผนภาพภาระงานแนะแนว

1. การบริการศึกษารวบรวมข้อมูล เป็นการศึกษา สํารวจข้อมูลเกี่ยวกับตัวผู้เรียนด้วยวิธีการต่างๆ เช่น การสังเกต สัมภาษณ์ ใช้แบบสอบถาม แบบทดสอบ การเขียนอัตชีวประวัติ โดยการบันทึกข้อมูลระเบียบพฤติกรรม ระเบียบสะสม สมุดรายงานประจำตัวผู้เรียน เป็นต้น ข้อมูลเหล่านี้จะช่วยให้ผู้เรียนแต่ละคนว่าเป็นอย่างไร ต้องการอะไร และควรให้ความช่วยเหลือในลักษณะใด
2. บริการสารสนเทศ เป็นการให้ข้อมูลข่าวสารความรู้ที่จำเป็นในการตัดสินใจ เช่น ข้อมูลเกี่ยวกับการศึกษา อาชีพ วัฒนธรรม ศีลธรรม จริยธรรม สุขภาพ โดยนำเสนอในรูปแบบต่างๆ เช่น การบรรยาย อภิปราย จัดป้ายสนเทศ การจัดหาเอกสารคู่มือให้อ่าน ทัศนศึกษา การใช้สื่อภาพยนตร์ วิดีทัศน์ เป็นต้น ข้อมูลที่ถูกต้องทันสมัยมีความจำเป็นมากในการช่วยให้ผู้เรียนสามารถตัดสินใจได้อย่างเหมาะสมมากขึ้น และป้องกันความล้มเหลวได้อย่างมาก
3. บริการให้คำปรึกษา จุดมุ่งหมายที่จะช่วยให้ผู้เรียนที่มารับการศึกษาเกิดการเรียนรู้และเข้าใจตนเอง รู้ว่าปัญหาของตนอยู่ที่ตรงไหน ควรแก้ไขตนเองอย่างไรและควรเลือกทางใด จึงจะเหมาะสมกับตนเองมากที่สุด พร้อมทั้งเกิดความรับผิดชอบในการช่วยตนเองอย่างจริงจัง
4. บริการป้องกันส่งเสริมพัฒนาช่วยเหลือเป็นการจัดกิจกรรมด้วยรูปแบบวิธีการที่หลากหลายเพื่อให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ ได้รับการฝึกฝนหรือได้รับการช่วยเหลือตาม

ควร เช่น กิจกรรมที่สนองความถนัด ความสนใจ และความสามารถแก่ผู้เรียนทุกกลุ่มทุกคน รวมทั้ง จัดทุนศึกษาอาหารกลางวันหรือหางานพิเศษ

5. บริการติดตามและประเมินผล เป็นการติดตามการดำเนินงานแนว แนวต่างๆ ที่จัดให้แก่ผู้เรียน การติดตามประเมินผลแบ่งเป็น 2 งาน คือ

5.1 งานติดตามและประเมินผลที่มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลที่เกิดขึ้นกับผู้เรียนซึ่งเป็นประโยชน์ในการช่วยเหลือผู้เรียนแต่ละคน ให้สามารถแก้ปัญหาและปรับปรุงตนในด้านต่างๆ ได้อย่างเหมาะสมและเพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปใช้ประเมินผลการดำเนินงาน แนว และงานอื่นๆ ของสถานศึกษา

5.2 งานติดตามและประเมินผลที่มีวัตถุประสงค์เพื่อพิจารณาผลที่ได้จากการดำเนิน โครงการแนวว่ามีคุณค่ามากน้อยเพียงใด ได้ผลหรือไม่ ควรปรับปรุงพัฒนาอย่างไร และควรขยายต่อไปหรือไม่ เป็นต้น

สรุปหลักการจัดกิจกรรมแนว แนวได้ว่า การจัดต้องนักเรียนเป็นศูนย์กลาง มีการจัดการที่สอดคล้องกับความต้องการของนักเรียน จัดเป็นระบบ วนการต่อเนื่องเป็นเหตุผล ไม่ทำให้นักเรียนรู้สึกเป็นการบังคับ แต่รู้ถึงประโยชน์ที่จะได้รับ และสามารถนำไปใช้ในการดำเนินชีวิต

3.4 การบริการทุนการศึกษา

สถานศึกษาถือว่า ได้เป็นองค์กรที่ประกอบด้วยผู้บริหาร ครู นักการภารโรง และนักเรียน ดังนั้น การจัดสวัสดิการสำหรับบุคลากรต้องดำเนินการให้เป็นไปตามระเบียบ ข้อบังคับ และความต้องการจำเป็นของหน่วยงานนั้นๆ

การจัดสรรทุนการศึกษาให้กับนักเรียนในสถานะเศรษฐกิจปัจจุบันเป็นความจำเป็น และมีความสำคัญต่อผู้ปกครองนักเรียนเป็นอย่างยิ่ง นักเรียนที่เรียนดี แต่ขาดแคลนทุนทรัพย์ในการศึกษามีมากขึ้น ฉะนั้นการให้ทุนการศึกษาหรือแหล่งเงินกู้ยืมนับว่าเป็นบริการที่โรงเรียนควร จะให้ความช่วยเหลือแก่นักเรียนอีกประการหนึ่ง รวมทั้งผู้บริหาร โรงเรียนยังต้องมีหน้าที่หาแหล่ง เงินทุนและเงินกู้ยืม นำมาจัดสรรเพราะมีนักเรียนจำนวนมากที่ต้องการช่วยเหลือจนจบศึกษา การศึกษา ต่อในระดับอุดมศึกษาก็ยัง ต้องการรับความช่วยเหลือ ซึ่งควรจัดแบ่งประเภทของทุนการศึกษาให้ เหมาะสมกับความต้องการของนักเรียน

3.4.1 ประเภททุนการศึกษา

การบริการด้านทุนการศึกษานี้ตามปกติรัฐก็ได้จัดทำอยู่บ้างแล้ว แต่ทว่า นักเรียนที่ยากจนนั้นมีมาก รัฐไม่สามารถทำได้ทั่วถึง ดังนั้น ทางโรงเรียนควรจะได้หาทางช่วยเหลือ เด็กพวกนี้ด้วยโดยหาทุนการศึกษาจากแหล่งต่างๆ

เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์ (2520:3) แบ่งประเภทการบริการความช่วยเหลือทางการเงิน (financial aid) ออกเป็น 3 ประการ คือ

1. ทุนการศึกษา ทุนการศึกษาโดยทั่วไป แบ่งออกเป็น 2 ชนิด

1.1 ทุนการศึกษาให้เปล่า ได้แก่ ทุนการศึกษาของรัฐหรือเอกชนที่มอบให้กับโรงเรียนเพื่อให้แก่นักเรียนโดยไม่มีข้อผูกพันใดๆ

1.2 ทุนการศึกษาที่มีข้อผูกพัน ได้แก่ ทุนการศึกษาที่นักเรียนได้รับทุนแล้วจะต้องปฏิบัติตามข้อผูกพันของเจ้าของทุน เช่น ต้องไปทำงานให้เจ้าของทุนเป็นระยะเวลาไม่ต่ำกว่าจำนวนปีที่รับทุน เป็นต้น

2. เงินเพื่อยืม (loans) โรงเรียนอาจได้รับความร่วมมือจากผู้ปกครองหรือองค์กรอื่น โดยมอบเงินให้กับนักเรียนเป็นเงินยืม โดยปกติแล้วแบ่งเป็น 2 ประเภท

2.1 เงินยืมระยะสั้น

2.2 เงินยืมระยะยาว

3. บริการจัดหางานทำ (employment) เป็นบริการที่จัดหางานให้กับนักเรียนที่ประสงค์สมัครใจทำงานและได้ค่าตอบแทนทั้งในโรงเรียนและนอกโรงเรียนโดยอยู่ในความดูแลของครู ความช่วยเหลือทางการเงินด้านนี้ นักเรียนต้องทำงานแลกกับเงิน เช่น ทำงานในห้องสมุดเป็นรายชั่วโมง ทำงานตามบ้านครูอาจารย์ สอนพิเศษตามบ้าน เป็นต้น

3.4.2 หลักเกณฑ์ในการพิจารณาให้ทุนการศึกษา

บริการแก่นักเรียนและการสำรวจเงินจะต้องกระทำอย่างต่อเนื่องเป็นประจำเพื่อให้ได้ข้อมูลที่เป็นปัจจุบันให้มากที่สุด

ซูชีพ พุทธประเสริฐ (ม.ป.ป.:125) ได้เสนอการจัดและการดำเนินงานการจัดบริการให้ทุนศึกษาแก่นักเรียนไว้ดังนี้

1. โรงเรียนควรมีการสำรวจความต้องการในการช่วยเหลือด้านการเงินของนักเรียนว่ามีความต้องการมากน้อยเพียงใด

2. สำรวจแหล่งเงินทุนทั้งในเขตพื้นที่ของโรงเรียนและเงินทุนอื่นๆ จากแหล่งเงินทุน จากบุคคลและสถาบันต่างๆ เพื่อใช้เป็นข้อมูลประกอบในการ

3. กำหนดนโยบาย วางแผนการทำงานอย่างรัดกุม จะต้องมีการวางแผนงานที่ชัดเจนและสามารถประเมินได้ว่าบรรลุตามนโยบายหรือแผนมากน้อยเพียงใด

4. การแต่งตั้งผู้รับผิดชอบ เน้นการทำงานเป็นคณะ ส่งเสริมให้ครูอาจารย์มีส่วนร่วมในการทำงานบางครั้งต้องเชิญบุคคลนอกเป็นกรรมการร่วมด้วย ทั้งนี้แล้วแต่ความเหมาะสมและเพื่อผลประโยชน์ของโรงเรียน

5. การกำหนดระเบียบเกี่ยวกับเงินทุนให้ชัดเจน ประกาศหรือประชาสัมพันธ์ให้ทราบถึงบทบาทในการดำเนินงานเกี่ยวกับเงิน และจะต้องดำเนินการให้เป็นไปด้วยความบริสุทธิ์ ยุติธรรมมากที่สุด โดยยึดระเบียบปฏิบัติเป็นสำคัญ

6. การประเมินผลการให้บริการเมื่อสิ้นปีการศึกษา เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ในการปรับปรุงให้บริการต่อไป ทั้งควรจะต้องคำนึงถึงผู้บริการคือนักเรียนทั้งหมด

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช (2540:85) เสนอแนะหลักเกณฑ์ในการพิจารณาการให้ทุนอุดหนุนแก่นักเรียน ดังนี้

1. จุดมุ่งหมายของการให้ทุนการศึกษาก็คือ ให้ความช่วยเหลือทางการเงิน โดยที่ถ้าไม่ได้รับความช่วยเหลือก็จะไม่สามารถเรียนหนังสือได้

2. ความช่วยเหลือทางการเงินทั้ง 3 ประการคือ ทุน การศึกษา เงินยืมและการจัดงานให้ทำ อาจจัดให้นักเรียนได้รับแต่ละอย่างหรือรวมกันก็ได้

3. ค่าใช้จ่ายของนักเรียนควรจะสามารถครอบคลุมของนักเรียนก่อนทุนการศึกษา เป็นเพียงส่วนประกอบเท่านั้น

4. ในการพิจารณาช่วยเหลือทางการเงิน น่าจะพิจารณาความสามารถทางด้านการเรียนประกอบด้วย

5. โรงเรียนควรประกาศให้นักเรียนทราบว่า ค่าใช้จ่ายตลอดทั้งปีเป็นเท่าไร เพื่อให้นักเรียนจะได้ทราบและหาหาแนวทางทางการเงิน

6. รายละเอียดของนักเรียนจะช่วยให้การพิจารณาให้ความช่วยเหลือทางการเงินได้ง่ายขึ้น

7. ควรมีคณะกรรมการเพื่อพิจารณาช่วยเหลือทางการเงิน เพราะถ้าพิจารณาไม่รอบคอบ อาจไปช่วยเหลือคนที่ไม่สมควรจะได้รับการช่วยเหลือก็ได้

8. ทุนบางประเภทเป็นทุนที่มีเกียรติ จะต้องพิจารณาการให้ทุนด้วยความรอบคอบเป็นพิเศษ

9. ในการพิจารณาให้ทุนทางการศึกษานั้น คณะกรรมการไม่น่าจะพิจารณาจากใบสมัครอย่างเดียว น่าจะสอบถามสัมภาษณ์ด้วย เพื่อที่จะให้ได้รายละเอียดที่แท้จริง

ฝึกอบรมผู้บริหารสถานศึกษาระดับประถมศึกษา (2528:852–853) กล่าวถึงหลักในการจัดการที่ควรคำนึงถึงดังนี้

1. กำหนดประเภทของการบริการให้แน่ชัดว่าทางโรงเรียนสามารถให้บริการในด้านใดได้บ้าง
2. กำหนดหลักเกณฑ์สำหรับนักเรียนที่จะได้รับทุนในแต่ละประเภทให้ชัดเจน
3. ในการพิจารณานักเรียนที่จะได้รับทุนในแต่ละประเภทให้ชัดเจน
4. การจัดโครงการบริการให้แก่แก่นักเรียนนี้ควรจัดให้เป็นโครงการประจำ ซึ่งจะได้กระทำอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง
5. ในการพิจารณานักเรียนที่จะได้รับทุน การศึกษาควรจัดตั้งคณะกรรมการขึ้นมาคณะหนึ่งเพื่อพิจารณาร่วมกัน และในการจัดตั้งกรรมการนี้ควรพิจารณาบุคคลที่มีความยุติธรรม
6. การให้ทุนนักเรียนควรกระจายไปให้ได้กว้างเพื่อให้คนอื่นๆ ได้มีโอกาสรับทุน นักเรียนที่ได้รับทุนประเภทใดประเภทหนึ่งแล้ว ไม่ควรให้ทุนประเภทนั้นซ้ำอีก
7. ติดตามดูว่าการให้ทุนแก่นักเรียนเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของโรงเรียน และเจตนารมณ์ของผู้ให้การสงเคราะห์หรือไม่
8. รายงานผลการให้บริการทุนการศึกษาแก่นักเรียน ให้แหล่งที่ช่วยเหลือทราบทุกระยะ

กล่าวโดยสรุปการบริการทุนการศึกษานั้น สถานศึกษาควรหาทางช่วยเหลือนักเรียนที่เรียนดีและประพฤติดีตั้งใจเรียนแต่ยากจน โดยการหาทุนจากแหล่งต่างๆ เช่น มูลนิธิ สมาคม เป็นต้น

4. งานกิจกรรมนักเรียน

งานกิจกรรมนักเรียน เป็นงานที่สร้างและพัฒนานักเรียนให้เป็นคนที่มีคุณภาพ จำเป็นอย่างยิ่งที่ ทุกโรงเรียนควรให้การสนับสนุนและส่งเสริม เพราะกิจกรรมนักเรียนมีส่วนเสริมการเรียนการสอนหลักสูตรบรรลุมิติวัตถุประสงค์ เปิดโอกาสให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมของโรงเรียน ฝึกลักษณะการเป็นผู้นำและผู้ตามที่ดี ฝึกให้เป็นผู้มีวินัยในตนเอง มีความอดทนและทำงานร่วมกับผู้อื่น อันจะก่อให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อตนเองและสังคมทั้งในปัจจุบันและอนาคต ดังมีผู้ให้นิยามความหมายของกิจกรรมนักเรียนไว้ดังนี้

4.1 ความเป็นมา

การจัดกิจกรรมนักเรียนนับว่าเป็นงานที่สำคัญงานหนึ่งที่จะช่วยให้การเรียนรู้ของนักเรียนบรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายของการจัดการศึกษา ซึ่งผู้บริหารโรงเรียนจะต้องเป็นตัวจักรสำคัญที่จะทำให้งานบรรลุผลสำเร็จได้

4.1.1 ความหมายของกิจกรรมนักเรียน

กาญจนา ศรีภาพสินธุ์ (2535:455) ให้ความหมายของกิจกรรมนักเรียนว่า หมายถึง กิจกรรมต่างๆ ที่โรงเรียนสนับสนุนให้นักเรียนร่วมกันจัดขึ้นในเวลาเรียน และนอกเวลาเรียน จากหลักสูตรที่โรงเรียนกำหนดให้เรียนในเวลาเรียนปกติ ทั้งนี้ต้องด้วยความสมัครใจของนักเรียนเอง และด้วยความช่วยเหลือเอื้ออำนวยความสะดวกของโรงเรียนในรูปแบบต่างๆ เพื่อให้กิจกรรมแต่ละอย่างบรรลุความสำเร็จตามความมุ่งหมายที่ตั้งไว้

ธีรวิทย์ ประทุมพรรัตน์ (2534:46) ให้ความหมายว่า กิจกรรมนักเรียนไว้ว่าเป็นประสบการณ์ เป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตรที่ไม่ได้จัดขึ้นในห้องเรียนตามปกติเหมือนวิชาอื่นๆ

กล่าวโดยสรุปคำว่ากิจกรรมนักเรียนนี้ คือ กิจกรรมที่จัดขึ้นนอกเวลาที่ได้กำหนดไว้ในหลักสูตรเพื่อส่งเสริมให้การเรียนรู้ในหลักสูตรสมบูรณ์ขึ้น อีกทั้งส่งเสริมให้นักเรียนมีประสบการณ์กว้างขวางสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างเป็นสุข

4.1.2 จุดมุ่งหมายของการจัดกิจกรรมนักเรียน

การจัดกิจกรรมนักเรียนอาจแตกต่างกันในแต่ละโรงเรียน แต่จุดประสงค์หลักนั้นจำเป็นจะต้องเกี่ยวข้อง สนับสนุนและส่งเสริมจุดมุ่งหมายของการศึกษา สนองตอบความต้องการของนักเรียน และส่งเสริมให้นักเรียนเป็นคนที่มีสมรรถนะ (Manhood)

จุดมุ่งหมายของกิจกรรมนักเรียนนั้นจะต้องช่วยเหลือนักเรียนทุกคนในเรื่องต่างๆ (Gorton, 1983:409) ต่อไปนี้

1. เรียนรู้ที่จะใช้เวลาว่างอย่างฉลาดและเป็นประโยชน์
2. ใช้และพัฒนาทักษะและความชำนาญเฉพาะที่นักเรียน นักศึกษามีอยู่
3. พัฒนาทักษะและความสนใจในงานอดิเรกและนันทนาการอย่างใหม่
4. พัฒนาทัศนคติที่ดีต่อกิจกรรมที่เป็นงานอดิเรกและนันทนาการ
5. เพิ่มความรู้และทักษะในการเป็นผู้นำหรือเป็นสมาชิกที่ดีของกลุ่ม
6. พัฒนาทัศนคติที่ดีและเป็นไปได้อย่างต่อเนื่องและผู้อื่น
7. พัฒนาทัศนคติที่ดีต่อโรงเรียน ซึ่งเป็นผลมาจากการเข้าร่วมกิจกรรม

ต่างๆ

ฝึกอบรมผู้บริหารสถานศึกษาระดับประถมศึกษา (2528:857) การจัดกิจกรรม
นักเรียนมีจุดมุ่งหมายสำคัญๆ ดังต่อไปนี้

1. ช่วยส่งเสริมให้นักเรียนได้มีโอกาสพัฒนาบุคลิกภาพของตนเองไปตาม
แนวทางที่พึงปรารถนา

2. ช่วยให้นักเรียนได้รับประสบการณ์กว้างขวางและที่ดีที่สุดตาม
จุดมุ่งหมายของหลักสูตร ซึ่งเป็นการปรับตัวของนักเรียนเพื่อให้ดำรงตนอยู่ในสังคมได้อย่างมี
ความสุข

3. เพื่อเปิดโอกาสให้นักเรียนมีเวลาทำกิจกรรมได้มากขึ้น และสามารถ
เลือกเข้าร่วมกิจกรรมตามที่ตนเองถนัด

4. เพื่อเปิดโอกาสให้นักเรียนฝึกการเป็นผู้นำ ผู้ตาม รู้จักเคารพนับถือผู้อื่น
และตนเอง

5. เพื่อสร้างสัมพันธไมตรีที่ีระหว่างครูกับนักเรียน และนักเรียนกับ
นักเรียน

กรมวิชาการ (2535:4) ได้กำหนดจุดประสงค์ของการบริหารงานกิจกรรมใน
โรงเรียนไว้ดังนี้

1. เพื่อเสริมความรู้และประสบการณ์เพิ่มเติมจากการเรียนวิชาต่างๆ
2. เพื่อให้นักเรียนเข้าใจตนเอง สามารถปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมได้
3. เพื่อเริ่มการพัฒนาบุคลิกภาพ ลักษณะนิสัย ให้มีความรับผิดชอบ มี
ความสามัคคี มีระเบียบวินัย มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ รู้จักช่วยเหลือผู้อื่นและรู้จักใช้เวลาให้เป็น
ประโยชน์

4. เพื่อให้มีความจงรักภักดีต่อสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และ
เลื่อมใสการปกครองระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข โดยสรุปกิจกรรม
นักเรียนเป็นกิจกรรมที่เกิดจากความสมัครใจของผู้เรียน มุ่งพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์เพิ่มเติม
จ. กิจกรรมในกลุ่มสาระการเรียนรู้ เป็นกิจกรรมที่ผู้เรียนช่วยกันคิด ช่วยกันทำ ช่วยกันแก้ปัญหา
และส่งเสริมศักยภาพของผู้เรียน

กล่าวโดยสรุป กิจกรรมนักเรียนเป็นกิจกรรมที่เกิดจากความสมัครใจของ
ผู้เรียนมุ่งพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์เพิ่มเติมจากกิจกรรมในกลุ่มสาระ เป็นกิจกรรมที่ผู้เรียน
ช่วยกันคิด ช่วยกันทำ ช่วยกันแก้ปัญหา ส่งเสริมศักยภาพของผู้เรียนเต็มที่

4.1.3 ขอบข่ายของการจัดกิจกรรมนักเรียน

โรงเรียนสามารถดำเนินการจัดสวัสดิการสำหรับนักเรียน สามารถดำเนินการได้หลายประการ เป็นกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้นักเรียนเสนอกิจกรรมตามความต้องการความสนใจได้ เช่น กิจกรรมทำหนังสือรุ่น กิจกรรมทำหนังสือพิมพ์โรงเรียน เป็นต้น

พนัส หันนาคินทร์ (2524:221) ได้กำหนดขอบข่ายของประเภทกิจกรรมนักเรียนออกเป็นด้านๆ ดังนี้

1. ด้านการส่งเสริมสังคมและนันทนาการ
2. ด้านการส่งเสริมให้รู้จักการปกครองตนเอง
3. ด้านเกี่ยวกับกีฬาและกรีฑา
4. ด้านเกี่ยวกับการพิมพ์และเอกสารการพิมพ์ต่างๆ

เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์ (2520:105) ได้จำแนกกิจกรรมนักเรียนออกเป็นประเภทใหญ่ 4 ประเภท คือ

1. กิจกรรมวิชาการ
2. กิจกรรมกีฬา
3. กิจกรรมด้านศิลปะและวัฒนธรรม
4. กิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์

จากรายงานการวิจัยหลายๆ เรื่องพอจะสรุปได้ว่า การจัดกิจกรรมนักเรียนแบ่งเป็นประเภทใหญ่ๆ ได้ 2 ประเภท คือ

1. กิจกรรมด้านปกครอง กิจกรรมประเภทนี้ได้แก่ สถานักเรียน คณะกรรมการนักเรียน
2. กิจกรรมด้านชุมนุมนี้ได้แบ่งออกเป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมด้านความรู้ ด้านความบันเทิง ด้านนันทนาการ ด้านบำเพ็ญประโยชน์ ด้านการเข้าสังคม ด้านวิชาชีพ ด้านส่งเสริมวัฒนธรรม เป็นต้น

วสันต์ พรหมบุญ (2528:85) ได้เสนอประเภทของกิจกรรมนักเรียนที่สามารถจัดในโรงเรียนประถมศึกษาไว้ 9 ประเภท ได้แก่

1. กิจกรรมที่ส่งเสริมการเป็นผู้นำและการปกครองตนเอง
2. กิจกรรมที่เกี่ยวกับการบำเพ็ญประโยชน์
3. กิจกรรมที่เกี่ยวกับศาสนาและประเพณี
4. กิจกรรมที่เกี่ยวกับสังคมและการเข้าสังคม
5. กิจกรรมเกี่ยวกับการกีฬา

6. กิจกรรมเกี่ยวกับการรณรงค์และนันทนาการ
7. กิจกรรมด้านการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์หรืองานอดิเรก
8. กิจกรรมที่เกี่ยวกับลูกเสือและเนตรนารี
9. กิจกรรมด้านวิชาการ

จากหนังสือคู่มือการจัดกิจกรรมนักเรียนระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา พุทธศักราช 2520 ได้แบ่งกิจกรรมนักเรียนออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. กิจกรรมบังคับ หมายถึง กิจกรรมที่มีประสิทธิภาพสูง สามารถจัดให้บังเกิดผลตามความมุ่งหมายได้โรงเรียนต้องจัดกิจกรรมประเภทนี้ 3 กิจกรรม ได้แก่

- 1.1 กิจกรรมลูกเสือ หรือยุวกาชาด หรือเนตรนารี
- 1.2 กิจกรรมศาสนา
- 1.3 กิจกรรมวัฒนธรรมไทย

2. กิจกรรมควรเลือก หมายถึง กิจกรรมที่จัดขึ้นเพื่อส่งเสริมกิจกรรมประเภทบังคับ โรงเรียนใดจะจัดกิจกรรมจำนวนเท่าใดนั้นให้อยู่ในดุลยพินิจของหัวหน้าสถานศึกษา กิจกรรมควรเลือกมีดังนี้

- 2.1 กิจกรรมลูกเสือ หรือยุวกาชาด หรือเนตรนารี หรือกิจกรรมผู้บำเพ็ญประโยชน์
- 2.2 กิจกรรมศาสนา
- 2.3 กิจกรรมส่งเสริมวัฒนธรรมไทย
- 2.4 กิจกรรมส่งเสริมการเกษตรและสหกรณ์
- 2.5 กิจกรรมการใช้ห้องสมุด
- 2.6 กิจกรรมส่งเสริมการใช้สินค้าไทย
- 2.7 กิจกรรมอนุรักษ์ศิลปกรรมและสิ่งแวดล้อม
- 2.8 กิจกรรมทัศนศึกษา
- 2.9 กิจกรรมนันทนาการ
- 2.10 กิจกรรมส่งเสริมวิชาการต่างๆ ในหลักสูตร

ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2544 กำหนดงานกิจกรรมนักเรียนไว้ในกลุ่มกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน เป็นกิจการที่เน้นผู้เรียนได้ปฏิบัติด้วยตนเองอย่างครบวงจร ตั้งแต่การศึกษา วิเคราะห์ วางแผน ปฏิบัติตามแผน ประเมิน และปรับปรุงการทำงาน ใช้กระบวนการทำงานกลุ่มเป็นกิจกรรมที่เกิดจากความสนใจของผู้เรียนโดยมุ่งพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์เพิ่มเติมจากกิจกรรมในกลุ่มสาระการเรียนรู้ แบ่งตามความแตกต่างของกิจกรรมได้ 2 ลักษณะ คือ

1. กิจกรรมพัฒนาความถนัด ความสนใจ ความต้องการของนักเรียน เป็นกิจกรรมที่มุ่งเติมเต็มความรู้ ความชำนาญ และประสบการณ์ของผู้เรียนให้กว้างขวางยิ่งขึ้น เพื่อค้นพบความถนัด ความสนใจของตนเอง และพัฒนาให้เต็มตามศักยภาพ ตลอดจนการพัฒนาทักษะทางสังคมและปลูกฝังจิตสำนึกของการทำประโยชน์ต่อสังคม

2. กิจกรรมลูกเสือเนตรนารี ยุวกาชาด ผู้บำเพ็ญประโยชน์เป็นกิจกรรมที่มุ่งปลูกฝังระเบียบวินัย กฎเกณฑ์ เพื่อการอยู่ร่วมกันในสภาพชีวิตต่างๆ อันเป็นการนำไปสู่พื้นฐานการทำประโยชน์ในสังคมและวิถีชีวิตในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นพระประมุข

คำว่ากิจกรรมนักเรียนนี้มีผู้เรียกชื่อแตกต่างกันไปหลายอย่าง เช่น กิจกรรมพิเศษ กิจกรรมเสริมหลักสูตร กิจกรรมนอกหลักสูตรและกิจกรรมในโรงเรียน เป็นต้น ถึงแม้ว่าจะมีการเรียกชื่อแตกต่างกันไปหลายอย่างก็ตาม แต่ความหมายของคำเหล่านี้ก็เป็นไปในทิศทางเดียวกัน กล่าวคือ เป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นนอกเวลาเรียน ที่ได้กำหนดไว้ในหลักสูตรเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ในหลักสูตรสมบูรณ์ อีกทั้งส่งเสริมให้นักเรียนมีประสบการณ์กว้างขวางสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

4.1.4 หลักการจัดกิจกรรมนักเรียน

การดำเนินงานและการจัดกิจกรรมนักเรียนให้มีประสิทธิภาพดีนั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้มีส่วนร่วมทุกฝ่ายจะต้องเข้าใจและปฏิบัติตามหลักการเบื้องต้น ดังนี้

1. มีการกำหนดวัตถุประสงค์และแนวปฏิบัติที่ชัดเจนเป็นรูปธรรม
2. จัดให้เหมาะสมกับวัย วุฒิภาวะ ความสนใจ ความถนัดและความสามารถของผู้เรียน
3. จัดการเรียนรู้บูรณาการวิชาการกับชีวิตจริง ให้ผู้เรียนได้ตระหนักถึงความสำคัญของการเรียนรู้ตลอดชีวิต
4. ใช้กระบวนการกลุ่มในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้โดยการฝึกผู้เรียนให้คิดวิเคราะห์สร้างสรรค์จินตนาการที่เป็นประโยชน์และสัมพันธ์กับการดำเนินชีวิตอย่างต่อเนื่อง
5. จำนวนสมาชิกมีความเหมาะสมกับลักษณะของกิจกรรม
6. มีการกำหนดเวลาในการจัดกิจกรรมให้เหมาะสม สอดคล้องกับวิสัยทัศน์และเป้าหมายของสถานศึกษา
7. ผู้เรียนเป็นผู้ดำเนินการ มีครูที่ปรึกษา ถือว่าเป็นหน้าที่และงานประจำ โดยคำนึงถึงความปลอดภัย

8. ยึดหลักการมีส่วนร่วม โดยเปิดโอกาสให้ครู พ่อแม่ ผู้ปกครอง ชุมชน องค์กร ทั้งภาครัฐ และเอกชน มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรม

9. มีการประเมินผลการปฏิบัติกิจกรรมโดยวิธีการที่หลากหลายและ สอดคล้องกับกิจกรรมอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง โดยให้ถือว่าเป็นเกณฑ์ประเมินผลการผ่านช่วง ชั้นเรียน

4.1.5 แนวการจัดกิจกรรมนักเรียน

โรงเรียนควรจัดให้ผู้เรียนทุกคนเข้าร่วมกิจกรรม โดยมีแนวการจัดกิจกรรม สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2549:197-200) ดังนี้

1. จัดกิจกรรมต่างๆ เพื่อเกื้อกูลส่งเสริมการเรียนรู้จากกลุ่มสาระการเรียนรู้ เช่น บูรณาการ โครงการองค์ความรู้จากกลุ่มสาระการเรียนรู้ เป็นต้น
2. จัดกิจกรรมตามความสนใจ ความถนัด ความสามารถ และความสามารถ ความต้องการของผู้เรียนและชุมชน เช่น ชุมนุมชมรมทางวิชาการต่างๆ เป็นต้น
3. จัดกิจกรรมอื่นๆ เพื่อปลูกฝังและสร้างจิตสำนึกในการทำประโยชน์ต่อ สังคม ได้แก่ กิจกรรมลูกเสือ เนตรนารี เป็นต้น
4. จัดกิจกรรมประเภทบริการด้านต่างๆ เช่น ฝึกการทำงานที่เป็นประโยชน์ ต่อตนเองและส่วนรวม ในทางปฏิบัติ ศึกษาจัดกิจกรรมในลักษณะของการบูรณาการองค์ ความรู้ต่างๆ ที่เกื้อกูลส่งเสริมการเรียนรู้จากกลุ่มสาระการเรียนรู้ ให้มีความกว้างขวางลึกซึ้งยิ่งขึ้น อีกทั้งให้ผู้เรียนได้ค้นพบและใช้ศักยภาพ เลือก ตัดสินใจได้อย่างมีเหตุผลเหมาะสมกับตนเอง พร้อมทั้งวางแผนชีวิตระยะยาวได้อย่างมีคุณภาพ เน้นการเสริมสร้างทักษะชีวิต วุฒิภาวะทาง อารมณ์ สังคม และจริยธรรม รู้จักสร้างสัมพันธภาพที่ดีเพื่อปรับตัวเข้ากับบุคคลและสถานการณ์ ได้อย่างดีและมีความสุข

4.1.6 กิจกรรมที่สถานศึกษาควรจัดขึ้นสำหรับนักเรียน

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2549:190) สรุปไว้ว่า กิจกรรม บ้างอย่างจัดขึ้นเพื่อให้ให้นักเรียนมีความเข้าใจในหลักการประชาธิปไตยและสามารถปฏิบัติตาม หลักการนั้นได้ เช่น

1. กิจกรรมสร้างเสริมความรู้สึกรักและเห็นคุณค่าในตนเอง เป็นกิจกรรม ที่มุ่งสร้างเสริมความรู้สึกรักและเห็นคุณค่าในตนเองเพื่อช่วยให้ผู้เรียนสำรวจวิเคราะห์ประเมิน ตนเองตามความเป็นจริง จนกระทั่งรู้จัก เข้าใจ ยอมรับ ควบคุม และพัฒนาตนเอง มีความรู้สึกที่ดีต่อ ตนเองและผู้อื่น รู้ว่าตนมีความสามารถ มีคุณค่า สามารถสร้างสิ่งดีงามให้แก่ตนเอง ครอบครัว สังคมและดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุข

2. กิจกรรมพัฒนาผู้ภาวะทางอารมณ์ ศีลธรรมและจริยธรรม เป็นกิจกรรมที่มุ่งพัฒนาผู้ภาวะทางอารมณ์ เชวนั้นปัญหาในการแก้ปัญหา เชวนั้นปัญหาด้านศีลธรรมและจริยธรรม เพื่อช่วยให้ผู้เรียนมีความสมดุลทั้งด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์และสังคม ทำให้ดำเนินชีวิตอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างสร้างสรรค์และมีความสุข ประสบความสำเร็จในชีวิต เป็นคนดี มีปัญญาและมีความสุข

3. กิจกรรมพัฒนาทักษะชีวิต เป็นกิจกรรมที่มุ่งสร้างภูมิคุ้มกันเพื่อให้ผู้เรียนมีทักษะด้านรู้จักตนเอง ทักษะการแสวงหาและใช้ข้อมูล ทักษะการคิด การตัดสินใจ และการแก้ปัญหา ทักษะการวางแผนและการจัดการ ทักษะการมีวิสัยทัศน์ ทักษะการเจรจาต่อรองอย่างมีเป้าหมายและคุณธรรม ทักษะการสื่อสารและการสร้างความสัมพันธ์กับผู้อื่น ทักษะการปรับตัว ทักษะการทำงานเป็นทีม เพื่อสร้างเสริมความสามารถในการปรับตัวอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุขและยัง ช่วยให้ผู้เรียนแสดงพฤติกรรม ได้อย่างเหมาะสม สอดคล้องกับสถานการณ์ สามารถจัดการกับความต้องการ ความขัดแย้งอุปสรรคต่างๆ ที่เกิดขึ้น ได้อย่างถูกต้อง ตลอดจนสร้างสรรค์เปลี่ยนแปลงสิ่งต่างๆ ให้ดีขึ้น

4. กิจกรรมสร้างเสริมประสิทธิภาพในการเรียน เป็นกิจกรรมที่มุ่งสร้างเสริมประสิทธิภาพในการเรียนเพื่อช่วยให้ผู้เรียน ได้มีการพัฒนาการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ได้เต็มตามศักยภาพ มีเจตคติที่ดีต่อการเรียน มีนิสัยในการเรียนที่ดี เห็นคุณค่าของการแสวงหาความรู้มีเทคนิคและวิธีการเรียนที่ดี รู้ว่าปัจจัยส่งเสริมการเรียนรู้ที่ดีและวางแผนการศึกษาและอนาคตของตนได้

5. กิจกรรมสร้างเสริมนิสัยรักการทำงาน เป็นกิจกรรมที่มุ่งสร้างนิสัยรักการทำงาน เพื่อช่วยให้ผู้เรียน รู้จักและเข้าใจตนเองปลูกฝังค่านิยมนิสัยรักการทำงาน แสดงถึงความพึงพอใจ ทุ่มเทในการทำงานให้บรรลุผลสำเร็จ และมีความภาคภูมิใจในผลงานของตนเอง

6. กิจกรรมฉลาดคิดฉลาดใช้ เป็นกิจกรรมที่มุ่งสร้างพัฒนาการคิด การวิเคราะห์ การตัดสินใจเลือกบริโภค โดยยึดหลักประโยชน์ ประหยัด และปลอดภัย เพื่อช่วยให้ผู้เรียน สามารถเชื่อมโยงความรู้มาใช้ประโยชน์ต่อการบริโภคในชีวิตประจำวันได้

7. กิจกรรมศิลปินักอ่าน เป็นกิจกรรมที่มุ่งสร้างเสริมพัฒนาทักษะการอ่านออกเสียงร้อยแก้วหรือร้อยกรองตามความสนใจของผู้เรียน เพื่อช่วยให้ผู้เรียนสามารถอ่านออกเสียงได้ถูกต้องตามหลักการอ่าน

8. กิจกรรมเพื่อนแสนดี เป็นกิจกรรมที่มุ่งสร้างเสริมพัฒนาให้มี ความสามารถปรับปรุงตนเองในการปฏิบัติต่อผู้อื่นได้อย่างเหมาะสม ช่วยให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติตนช่วยเหลือผู้อื่นที่เดือดร้อนได้

9. กิจกรรมสร้างเสริมนิสัยการทำประโยชน์เพื่อสังคม เป็นกิจกรรมที่มุ่งสร้างเสริมนิสัยการทำประโยชน์เพื่อสังคม เพื่อช่วยให้ผู้เรียนรู้จักและเข้าใจตนเอง ปลุกฝังคุณลักษณะนิสัยที่เอื้อต่อการทำประโยชน์เพื่อสังคม เห็นแนวทางที่จะทำให้ประโยชน์ให้กับสังคม และสามารถนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้

10. กิจกรรมลูกเสือ เนตรนารี ยุวกาชาด ผู้บำเพ็ญประโยชน์ และรักษาดินแดน เป็นกิจกรรมที่มุ่งจัดฝึกอบรมนิสัยให้พลเมืองดีตามจารีตประเพณี ของชาติบ้านเมืองตามอุดมคติ อุดมการณ์ของลูกเสือ เนตรนารี ยุวกาชาด ผู้บำเพ็ญประโยชน์ และรักษาดินแดน โดยดำเนินการจัดกิจกรรมให้เป็นไปตามข้อกำหนดของคณะกรรมการลูกเสือแห่งชาติ และยุวกาชาด สมาคมผู้บำเพ็ญประโยชน์และกรรมการรักษาดินแดน

11. กิจกรรมพิทักษ์ป่า เป็นกิจกรรมที่มุ่งส่งเสริมกระบวนการอนุรักษ์และพัฒนาป่า โดยการเข้าค่ายในป่ามีการออกกระเป๋ยบกฏเกณฑ์ของารอยู่ร่วมกันในค่าย การเดินทางไกล พัฒนาทักษะการสังเกต การคิด ตัดสินใจแก้ปัญหา และคิดสร้างสรรค์ในการอนุรักษ์และพัฒนาป่า

12. กิจกรรมเรียนรู้ร่วมกัน เป็นกิจกรรมที่สร้างเสริม สนับสนุนให้เยาวชนได้เรียนรู้ร่วมกันและมีทักษะในการเป็นผู้ช่วยเหลือ แสดงความเมตตา กรุณา ทุกคนร่วมกันปฎิญาณตนเพื่อปฏิบัติตามกฎผู้บำเพ็ญประโยชน์ เรียนรู้กระบวนการในกลุ่มในการอยู่ร่วมกันสามารถค้นพบความสามารถ สนใจ และเรียนรู้ทักษะใหม่ๆ

13. กิจกรรมตามข้อเสนอของนักเรียน เป็นกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้นักเรียนเสนอกิจกรรมตามความถ้อยใจและความสนใจ เช่น กิจกรรมทำหนังสือรุ่น กิจกรรมทำหนังสือพิมพ์ สถานศึกษา เป็นต้น

ในการจัดกิจกรรมนักเรียนที่สัมฤทธิ์ผล ผู้บริหารสถานศึกษาจะต้องมีบทบาทสำคัญในการประสานบุคลากรทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องในการกำหนดนโยบาย แนวทางปฏิบัติการนี้สอดคล้องตามผลการส่งเสริมสนับสนุน และการประเมินผลรายงาน โดยบุคลากรที่เกี่ยวข้องที่เกี่ยวข้องได้แก่ คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ครูที่เป็นหัวหน้ากลุ่มกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ครูที่ปรึกษากิจกรรมนักเรียน ผู้ปกครองชุมชน ตลอดจนนักเรียนนักศึกษาที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้สอดคล้องกับข้อกำหนดในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 หมวด 4 และหมวด 5 ที่มุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนและฝ่ายต่างๆ ในการจัดการศึกษาของสถานศึกษา

4.2 กิจกรรมส่งเสริมคุณธรรม

หน้าที่ของโรงเรียน คือการจัดการเรียนรู้และพัฒนานักเรียนให้มีความมโนะคุณธรรมที่สมบูรณ์ ครบถ้วน คือ มีปัญญา รอบรู้ในศาสตร์สาระต่างๆ มีคุณธรรม จริยธรรมและมีสุขภาพพลานามัย แข็งแรง ทั้งร่างกายและจิตใจ ดังนั้นการส่งเสริมการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม จำเป็นหน้าที่ที่สำคัญอย่างหนึ่ง กิจกรรมที่สถานศึกษาสามารถจัดขึ้น เพื่อส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม อาจประกอบด้วยกิจกรรมต่อไปนี้

4.2.1 จัดกิจกรรมพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมที่พึงประสงค์ โดยบูรณาการจัดการเรียนรู้ตามสาระเนื้อหาตามหลักสูตร กิจกรรมที่กำหนดเน้นการฝึกปฏิบัติ เพื่อหล่อหลอมเสริมสร้างลักษณะนิสัยที่ถาวร

4.2.2 จัดกิจกรรมในรูปแบบกิจกรรมนักเรียนตามขอบข่ายของกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ.2544 ในลักษณะต่างๆ เช่น โครงการ โครงงาน ชมรม กลุ่มสนใจ

4.2.3 จัดกิจกรรมเพื่อให้นักเรียนปฏิบัติเป็นประจำทุกวัน โดยเน้นการปฏิบัติในลักษณะวิถีชีวิต มีระเบียบ แบบแผน กฎเกณฑ์ กิจกรรมที่กำหนดขึ้นระหว่างสถานศึกษาและนักเรียน

มาตรฐานการศึกษาแห่งชาติ ที่จรรยาบรรณครูและบุคลากรทางการศึกษาให้ใช้เป็นมาตรฐานสำหรับการประเมินสถานศึกษาในระยะแรก ประกอบด้วยมาตรฐานด้านผู้เรียน มาตรฐานด้านกระบวนการ และมาตรฐานด้านปัจจัย รวมทั้งสิ้น 14 มาตรฐาน 53 ตัวบ่งชี้มาตรฐานที่เกี่ยวข้องกับคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์ จำนวน 4 ตัวบ่งชี้ด้วยกัน คือ

ตัวบ่งชี้ที่ 1 มีวินัย มีความรับผิดชอบ ปฏิบัติตามระเบียบและหลักธรรมเบื้องต้นของแต่ละศาสนา

ตัวบ่งชี้ที่ 2 มีความซื่อสัตย์ สุจริต

ตัวบ่งชี้ที่ 3 มีความเมตตา กรุณา เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่

ตัวบ่งชี้ที่ 4 มีความประหยัด ใช้สิ่งของและทรัพย์สินทั้งของตนเองและส่วนรวม ตลอดจนทรัพยากรธรรมชาติอย่างประหยัดและคุ้มค่า

นอกจากนั้นหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2544 ได้กำหนดจุดมุ่งหมายให้ผู้เรียนเกิดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่สำคัญคือ การเห็นคุณค่าของตนเอง มีวินัยในตนเอง ปฏิบัติตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือ และค่านิยมที่พึงประสงค์

สรุปว่าคุณธรรม จริยธรรมที่จำเป็นสำหรับนักเรียน ต้องสร้างและพัฒนาขึ้นอย่างน้อยประกอบด้วย ซื่อสัตย์ สุจริต ประหยัด อุดม มีวินัย มีความรับผิดชอบ และปฏิบัติตามหลักธรรมของศาสนาที่ตนนับถือ

4.3 กิจกรรมพัฒนาบุคลิกภาพของนักเรียน

พระราชบัญญัติแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 เน้นการจัดการเรียนรู้ โดยถือว่าผู้เรียนสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถนำสู่การสร้างงาน และสร้างชาติ

การพัฒนาตนหรือสร้างคน ต้องตระหนักว่าความเป็นทรัพยากรที่มีคุณค่า มีความรู้ มีปัญหาความสามารถน้อย ขึ้นกับหลักของความแตกต่างระหว่างบุคคล ซึ่งปัญหามิใช่ความสามารถเป็นตัวบ่งชี้ การพัฒนาปัญญา ถ้ามีการศึกษาคุณลักษณะของผู้เรียนแต่ละคนให้เข้าใจ และยอมรับความแตกต่างระหว่างบุคคลดังกล่าว จะช่วยพัฒนาผู้เรียนได้อย่างเหมาะสม ดังนั้นวิธีการสร้างเสริมทักษะความสามารถแต่ละด้านจะช่วยพัฒนาบุคลิกภาพผู้เรียนให้เป็นทรัพยากรมนุษย์ที่ทรงคุณค่าได้

การพัฒนาบุคลิกภาพของนักเรียนด้านต่างๆ อาจศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างคุณลักษณะและบุคลิกภาพผู้เรียนกับกิจกรรมเสริมทักษะ ซึ่งด้านศึกษาอาจจัดให้นักเรียนดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 2.1 ความสัมพันธ์ระหว่างคุณลักษณะและบุคลิกภาพผู้เรียนกับกิจกรรมเสริมทักษะ

คุณลักษณะหรือบุคลิกภาพเน้นเรื่องๆ	กิจกรรมเสริมทักษะ
1. ด้านภาษา มีความสามารถในการใช้ภาษาด้วยการพูดการเขียน การใช้คำ การใช้ภาษาในรูปแบบที่สลับซับซ้อน ใช้ภาษาในการหว่านล้อม พูดเรื่องตลก เรื่องปริศนา บทกวีและจินตนาการ	1. ด้านภาษา ฝึกเขียนบทกวี คำประพันธ์ จดบันทึก ฝึกผสมผสาน เพื่อให้เกิดคำใหม่ๆ ฝึกการออกเสียงชัดเจน ทั้งภาษาไทย และต่างประเทศ
2. ด้านตรรกและคณิตศาสตร์ มีความสามารถในการใช้ตัวเลข การนับสิ่งของและวิเคราะห์รูปแบบต่างๆ ทางด้านเรขาคณิต ความไวในการเห็นความสัมพันธ์แบบแผนตรรกวิทยา การคิด เชิงนามธรรม การคิดที่เป็นเหตุผลเป็นผล และการคิดวิเคราะห์	2. ด้านตรรกและคณิตศาสตร์ ฝึกนับเลข คิดเลขในใจ ฝึกใช้คำใหม่ๆ ฝึกใช้และคิดสูตรมาทดแทนการนับ ฝึกคิดเป็นเหตุผล ฝึกการแก้ปัญหา ฝึกการคิดวิเคราะห์

ตารางที่ 2.1 (ต่อ)

คุณลักษณะหรือบุคลิกภาพด้านต่างๆ	กิจกรรมเสริมทักษะ
3. ด้านมิติ ชอบวาดรูป ฟันสี สร้างภาพ 3 มิติ สามารถมองและแสดงออกเป็นรูปร่างถึงสิ่งเห็น และความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดเก็บในพื้นที่ รูปแบบต่างๆ	3. ด้านมิติ ฝึกการจินตนาการ คิดสิ่งใหม่ๆ การวาดภาพ ตามความคิดแล้วนำมาตัดแปะ ประดิษฐ์เป็นรูปทรงต่างๆ วาดและระบายสี ลวดลายที่ประดิษฐ์
4. ด้านร่างกายและการเคลื่อนไหว มีความสามารถสูงในการใช้ร่างกายของตนแสดงความคิด ความรู้สึก สนุกในการเดินหรือแสดงออก มีความสามารถในการใช้มือ ประดิษฐ์ มีความคล่องแคล่วรวดเร็วแข็งแรง มีประสาทสัมผัสดี	4. ด้านร่างกายและการเคลื่อนไหว ออกกำลังกาย ฝึกการบริหาร ฝึกซ้อม การเคลื่อนไหวที่ถูกต้อง ฝึกการเดินรำ
5. ด้านดนตรี แสดงออกโดยการร้องเสียงเพลง เคลื่อนไหวให้เข้าจังหวะ ทำนองเพลง	5. ด้านดนตรี ร้องและฮัมเพลง ฝึกฟังเพลงที่แตกต่างกันเกาะ ฝึกออกเสียงเลียนแบบ เสียงพูดจากสื่อ วิทยู และโทรทัศน์
6. ด้านมนุษยสัมพันธ์ ชอบพบปะเพื่อนฝูง และชอบที่จะประสานงานกับผู้อื่นมีความไวในการสังเกต เข้าใจอารมณ์ ความรู้สึก ความคิดและเจตนาของผู้อื่นได้เร็ว	6. ด้านมนุษยสัมพันธ์ ฝึกทำกิจกรรมเป็นกลุ่ม มีการแลกเปลี่ยน ความคิดและยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นมีการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม ภาษา และแลกเปลี่ยนความคิดกับผู้อื่น
7. ด้านความเข้าใจตนเอง สามารถเก็บอารมณ์ ความรู้สึก และสภาวะทางอารมณ์ รู้จักตนเอง ฝึกตนเองเข้าใจ และนับถือตนเอง มีความคิดและความปรารถนาของตนเอง	7. ด้านความเข้าใจตนเอง ฝึกสมาธิฝึกสำรวจและติดตามอารมณ์ของตนเอง ฝึกการสังเกตพฤติกรรมต่างๆ ของมนุษย์ มีความสามารถในการติดต่อ

ตารางที่ 2.1 (ต่อ)

คุณลักษณะหรือบุคลิกภาพด้านต่างๆ	กิจกรรมเสริมทักษะ
8. ด้านธรรมชาติ มีความละเอียดอ่อนต่อระหว่าง ธรรมชาติ และอนุรักษ์ธรรมชาติ	8. ด้านธรรมชาติ รณรงค์ธรรมชาติ ส่งเสริมการปลูก และดูแลต้นไม้ เลี้ยงและดูแลสัตว์ นาน้ำของที่ ใช้แล้วมาประยุกต์ใช้ใหม่

4.4 กิจกรรมกีฬา

การจัดกิจกรรมการกีฬา เป็นการส่งเสริมให้นักเรียน เอาความรู้และหลักการ
ต่างๆ ที่เกี่ยวกับการกีฬาที่ได้เรียนไปแล้วเรียนไปแล้วมาใช้ในสถานการณ์จริง อีกทั้งเป็นการ
กระตุ้นให้นักเรียนได้ออกกำลังกาย ซึ่งจะส่งผลให้นักเรียนมีนิสัยรักในการออกกำลังกาย

4.4.1 จุดมุ่งหมายในการจัดกิจกรรมการกีฬา

ฝึกอบรมผู้บริหารสถานศึกษา ระดับประถมศึกษา (2528:888) ในการจัด
กิจกรรมกีฬาในโรงเรียนมีจุดมุ่งหมายดังต่อไปนี้

1. เป็นการปลูกฝังนิสัยรักการออกกำลังกาย คือเมื่อโรงเรียนจัดการแข่งขัน
กีฬา ก่อนที่จะมีการแข่งขันนักเรียนจะมีการฝึกซ้อมอยู่เสมอ การที่เด็กได้ฝึกซ้อมกีฬาอยู่เสมอนานเข้าก็จะติดเป็นนิสัยแล้วจะนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน
2. เพื่อพัฒนาทักษะทางด้านกีฬา คือเมื่อนักเรียนฝึกซ้อมอยู่บ่อยๆ ก็จะมี
ทักษะในด้านการกีฬามากขึ้น
3. เพื่อให้ให้นักเรียนมีร่างกายที่แข็งแรง เป็นคนคล่องแคล่วว่องไวและเป็น
คนที่มีรูปร่างดี
4. เพื่อพัฒนาทักษะการเคลื่อนไหวของกล้ามเนื้อให้ได้เหมาะสม
5. เพื่อพัฒนาด้านอารมณ์และสังคม เนื่องจากการเล่นกีฬาประเภทที่เป็น
ทีม จะช่วยพัฒนาทางด้านการเป็นผู้นำ ผู้ตามที่ดี การเคารพต่อกฎเกณฑ์ การเข้าใจผู้อื่น ความคิด
และความรู้สึกต่างๆ ของนักเรียน อาจจะได้ออกมาโดยการแสดงกิจกรรม โอกาสที่จะ
ผ่อนคลายอารมณ์ก็จะตามมาด้วย
6. เพื่อสร้างความสามัคคีในหมู่คณะ การเล่นกีฬาเป็นทีมจะต้องอาศัย
สมาชิกทุกคนในทีมร่วมมือร่วมใจกันเล่นเพื่อจะได้ชัยชนะ ถ้าขาดความสามัคคีในทีมแล้วโอกาสที่
จะได้ชัยชนะก็จะมีน้อยมาก

4.4.2 หลักการจัดกิจกรรมการกีฬา

เป็นที่ทราบกันดีว่ากิจกรรมกีฬานั้นเป็นกิจกรรมที่เสริมสร้างและพัฒนาเยาวชนของชาติให้เป็นผู้ที่มีสุขภาพและพลานามัยที่สมบูรณ์แข็งแรง ดังนั้นการจัดกิจกรรมการกีฬาจึงเป็นสิ่งจำเป็นที่โรงเรียนควรให้การสนับสนุนให้เกิดขึ้นเป็นอย่างยิ่ง ในการจัดกิจกรรมที่คีนัน เชาว์ มณีวงศ์ (ม.ป.ป.:137-138) ได้เสนอแนะหลักการไว้ดังนี้

1. โรงเรียนควรจัดหาเครื่องมือ อุปกรณ์กีฬาและอุปกรณ์สนับสนุนการให้บริการให้กับนักเรียนอย่างพอเพียงครบทุกชนิดกีฬา
2. จัดสร้างสนามในการเล่นกีฬาให้กับนักเรียนตามชนิดกีฬา เพื่อให้ นักเรียนได้แสดงออกตามความสามารถ และฝึกทักษะในชนิดกีฬาที่ตนสนใจ
3. ระยะเวลาที่ใช้ในการจัดการแข่งขันกีฬา ควรจัดในเวลาว่างหรือ ภายหลังจากการเลิกเรียน
4. จัดให้มีคณะกรรมการเข้าร่วมดำเนินงาน ทำหน้าที่กำหนดนโยบาย เป้าหมายการจัดการแข่งขัน กำหนดระเบียบ วิธีการแข่งขัน
5. จัดตั้งคณะกรรมการ ทำหน้าที่เป็นผู้ดูแล ให้คำปรึกษาการจัดการกิจกรรม กีฬา ให้เป็นไปตามกฎระเบียบ ที่กำหนดไว้ภายใต้กฎ กติกา ของโรงเรียน
6. ให้ปีคณะกรรมการที่มาจากนักเรียนเข้าร่วมการทำหน้าที่ดำเนินการ จัดการแข่งขัน

การจัดกิจกรรมการกีฬาในโรงเรียน (ประภาพรธรรม เอี่ยมสุภามิต,2528:888-899) ผู้ดำเนินการควรคำนึงถึงหลักการสำคัญๆ ดังต่อไปนี้

1. การจัดกิจกรรมกีฬาในโรงเรียนควรมุ่งเน้นให้นักเรียนได้ออกกำลังกาย ไม่ควรมุ่งเน้นในผลของการชนะ ดังนั้นในการให้รางวัลควรให้ทั้งผู้ชนะและผู้แพ้
2. ประเภทกีฬาที่จัดแข่งขันควรเลือกให้เหมาะสมกับวัยของนักเรียน โดย อาจจัดเอาระดับชั้นเป็นเกณฑ์ก็ได้ เช่น ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 ควรให้การแข่งขันการเล่นขว้างลูกบอลไกลซึ่งไม่ต้องใช้กฎเกณฑ์และกำลังมากนัก สำหรับเด็ก ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 อาจจัดให้แข่งเกมที่มีกฎเกณฑ์และกำลังมากขึ้นก็ได้ ดังนี้ เป็นต้น
3. ประเภทของกีฬาที่จัดให้นักเรียนแข่งขันควรจะเป็นประเภทที่ครูได้ สอนหรือได้สาธิตการเล่นให้ดูไปแล้ว และควรจะมีทั้งประเภทเดี่ยวและประเภททีม
4. การจัดการแข่งขันกีฬา ควรมุ่งให้นักเรียนทุกคนได้มีส่วนร่วมให้ได้มากที่สุด อย่าผูกขาดเฉพาะนักเรียนที่มีความสามารถให้ลงแข่งขันเท่านั้น ควรจัดให้นักเรียนที่มี

ความสามารถอยู่ในระดับใกล้เคียงหรือระดับได้แข่งขันกันบ้าง เช่น กลุ่มเด็กที่มีความสามารถในระดับปานกลางเกี่ยวกับการเล่นบาสเกตบอลก็ให้แข่งขันกับนักเรียนที่มีความสามารถพอๆ กัน ของห้องอื่นๆ ที่อยู่ในระดับเดียวกันหรืออาจแบ่งเด็กออกตามสี และภายในแต่ละสีก็แบ่งเป็นรุ่นๆ และให้นักเรียนที่อยู่ในรุ่นเดียวกันแข่งขันกัน

5. กฎเกณฑ์หรือกติกาของเกมต่างๆ ควรปรับให้เหมาะสมกับอายุ ขนาด วุฒิภาวะและทักษะของนักเรียนที่จะลงแข่งขัน

6. ควรมีการตรวจสอบความเรียบร้อยของสถานที่เล่นและอุปกรณ์ก่อนที่จะเล่นกีฬาทุกครั้ง

7. การจัดกิจกรรมการกีฬาไม่ควรเน้นด้านความสนุกสนานในด้านเดียว ควรให้นักเรียนพัฒนาทั้ง 4 ด้าน คือ ทางด้านร่างกาย อารมณ์ สังคมและสติปัญญา

4.4.3 รูปแบบของกิจกรรมการกีฬาในโรงเรียน

กิจกรรมที่นิยมจัดให้มีขึ้นในโรงเรียนนั้น จัดแบ่งออกเป็น 2 รูปแบบ คือ

1. กิจกรรมนันทนาการ เป็นกิจกรรมที่สร้างความสนุกสนานเพลิดเพลิน พักผ่อนหย่อนใจ คลายความเครียดจากการเรียนและการทำงาน

2. กิจกรรมกีฬาเพื่อการแข่งขัน กิจกรรมนี้เป็นกิจกรรมที่นิยมกันมากในหมู่นักเรียน เนื่องจากเป็นกิจกรรมที่มีการแข่งขันมากกว่ากิจกรรมนันทนาการ นักเรียนส่วนใหญ่จึงให้ความสนใจในการร่วมกันจัดกิจกรรมนี้ขึ้นมาอย่างเด่นชัด นอกจากจะจัดในหมู่นักเรียนโรงเรียนเดียวกันแล้ว ยังนิยมจัดให้มีกิจกรรมนี้ขึ้นระหว่างโรงเรียนอีกด้วย รายละเอียดดังนี้

2.1 การแข่งขันกีฬาภายในโรงเรียน เป็นการจัดการแข่งขันกีฬาระหว่างนักเรียนภายในโรงเรียน ซึ่งอาจจะจัดการแข่งขันขึ้นระหว่างห้องเรียน ระหว่างชั้นเรียน และเป็นที่นิยมจัดกันมากที่สุดคือการแข่งขันกีฬาสี โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อเป็นการเพิ่มพูนประสบการณ์และทักษะในการเล่นกีฬา ส่งเสริมการแสดงออกและความสามารถของนักเรียน เพราะการแข่งขันกีฬานั้นนักเรียนจะใช้ความรู้ความสามารถและทักษะที่ได้รับการฝึกฝนมาอย่างเต็มที่ และเพื่อส่งเสริมให้นักเรียนมีสุขภาพสมบูรณ์แข็งแรง และนับว่าเป็นสิ่งสำคัญก็คือการสร้างความรักความสามัคคีให้เกิดขึ้นในหมู่คณะและสร้างความเป็นผู้นำใจเป็นนักกีฬาให้เกิดขึ้นในตัวนักเรียน

2.2 การแข่งขันระหว่างโรงเรียน เป็นการแข่งขันกีฬาทุกชนิดระหว่างโรงเรียนด้วยกัน โดยมีหน่วยงานต่างๆ จัดขึ้น มีจุดมุ่งหมายเพื่อส่งเสริมความสามัคคีระหว่างสถาบัน สร้างความเข้าใจอันดีในคุณค่าของประโยชน์การกีฬา

กิจกรรมการกีฬาที่สามารถจัดให้กับเด็กระดับประถมศึกษาชั้น (ประภาพรรณ เอี่ยมสุภานิต,2528:889) มีอยู่ 4 รูปแบบ ดังนี้

1. กิจกรรมประเภทเคลื่อนไหวร่างกาย กิจกรรมประเภทนี้เหมาะสำหรับนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาซึ่งกิจกรรมประเภทนี้อาจแบ่งย่อยออกเป็น 2 ประเภท คือ

1.1 การแข่งขันประเภทบุคคล ได้แก่ การวิ่งระยะสั้น การโยนลูกบอลไกล เป็นต้น

1.2 การแข่งขันประเภททีม ได้แก่ การวิ่งเปี้ยว การส่งลูกบอล เป็นต้น

2. กิจกรรมประเภทเกม เช่น การเล่นเกมอึดยืนตรี เกมโยนลูกโป่ง เป็นต้น

3. กิจกรรมประเภทในร่ม เช่น หมากรอก หมากรอก ลูกบอล

4. กิจกรรมประเภทการบริหาร เช่น การยืดตัว การละเล่นพื้นเมือง การม้วนตัว เป็นต้น

5. โรงเรียนพักนอน

โรงเรียนที่มีนักเรียนพักนอน หมายถึง โรงเรียนที่จัดบ้านพักให้นักเรียนที่อยู่บ้านไกลมาพักนอนประจำที่โรงเรียน โรงเรียนพักนอนหรือบางแห่งเรียกว่าโรงเรียนประจำ แต่เดิมมักเป็นโรงเรียนเกี่ยวกับอาชีพ เช่น โรงเรียนนายร้อยตำรวจหรือโรงเรียนพยาบาล เป็นต้น สำหรับโรงเรียนที่จัดการศึกษาในระดับชั้นพื้นฐานมีไม่มากนักที่เป็นโรงเรียนพักนอน

ปัจจุบันมีหน่วยงานต่างๆ หลายหน่วยงานเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการศึกษาให้แก่เด็กที่ขาดโอกาสทางการศึกษาอันเนื่องมาจากความยากจน หรือประสบปัญหาต่างๆ จนไม่สามารถเข้าเรียนในโรงเรียนปกติได้ โดยจัดการศึกษาแบบให้เปล่า ตั้งแต่ระดับช่วงชั้นที่ 1 จนถึงช่วงชั้นที่ 4 ทั้งประเภทอยู่ประจำกินนอนและประเภทไปเช้าและเย็นกลับ โดยผู้ปกครองไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายใดๆ

5.1 ความจำเป็นที่ต้องมีโรงเรียนพักนอน

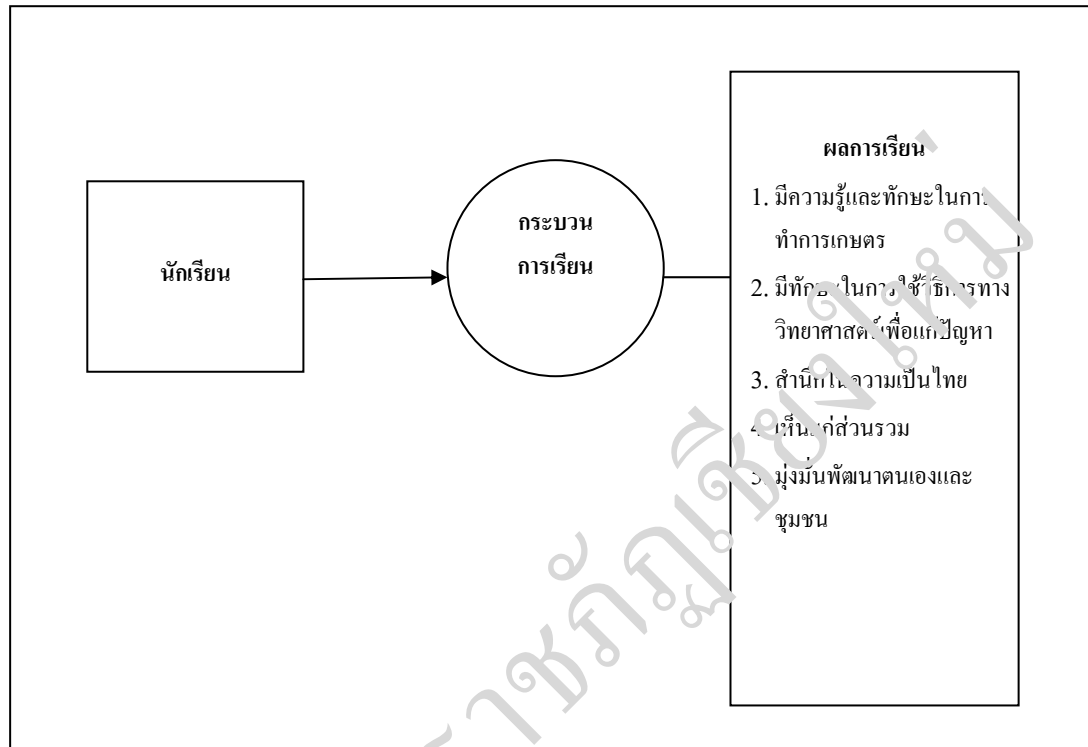
ความจำเป็นที่ต้องมีโรงเรียนประจำพักนอน เนื่องจากสภาพปัญหาหลายประการ สภาพปัญหาในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินการดำเนินการของรัฐในด้านการจัดการศึกษา แบ่งได้ดังนี้ กรมการศึกษานอกโรงเรียน (2535:28)

1. หมู่บ้านชาวเขาเป็นหมู่บ้านขนาดเล็กที่ตั้งกระจายอยู่ทั่วไป บนภูเขา การติดต่อคมนาคมระหว่างหมู่บ้านใช้การเดินเป็นส่วนใหญ่ การจัดการศึกษาในระบบไม่สามารถครอบคลุมได้ทั่วถึง
2. ปัญหาด้านเศรษฐกิจและสังคม สภาพความยากจนของชาวเขาซึ่งประกอบอาชีพทางการเกษตรกรรม ทำให้ต้องใช้เวลาในการประกอบอาชีพตลอดปีทั้งเด็กและผู้ใหญ่ จึงไม่มีเวลาสำหรับการศึกษา
3. ปัญหาด้านความแตกต่างทางด้านภาษาและวัฒนธรรม เนื่องจาก ความแตกต่างทางด้านภาษาและวัฒนธรรม เป็นเงื่อนไขที่สำคัญในการจัดการศึกษา เพื่อเพิ่มความเสมอภาคทางการศึกษาพร้อมทั้งคุณธรรม จริยธรรม และสุขภาพอนามัย

5.2 จุดมุ่งหมายของโรงเรียนพักนอน

การจัดการเรียนการสอนดำเนินการตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 แต่เน้นเป็นพิเศษในเรื่องที่จำเป็นสำหรับนักเรียนพักนอน โดยเฉพาะอย่างยิ่งต้องคำนึงว่าเด็กเหล่านี้ไม่มีโอกาสเรียนเพิ่มเติมอีกจึงถือว่าการศึกษาระดับบังคับเพียง 9 ปี นั้นเป็นการศึกษาที่สำคัญที่สุด สิ่งใดจำเป็นสำหรับการดำรงชีวิตนั้นควรให้โอกาสเด็กนักเรียนได้ศึกษา ได้มีประสบการณ์ในระหว่างที่อยู่ในโรงเรียนที่สำคัญที่สุดต้องสอนให้มีความรู้ความสามารถในการหาเลี้ยงชีพ สามารถแก้ปัญหาต่างๆ ที่เป็นอุปสรรคจาก การดำรงชีพบนภูเขา รู้จักพัฒนาตนเองและชุมชน มีสุขภาพที่สมบูรณ์แข็งแรง มีความเป็นไทย มีความรับผิดชอบต่อส่วนรวม

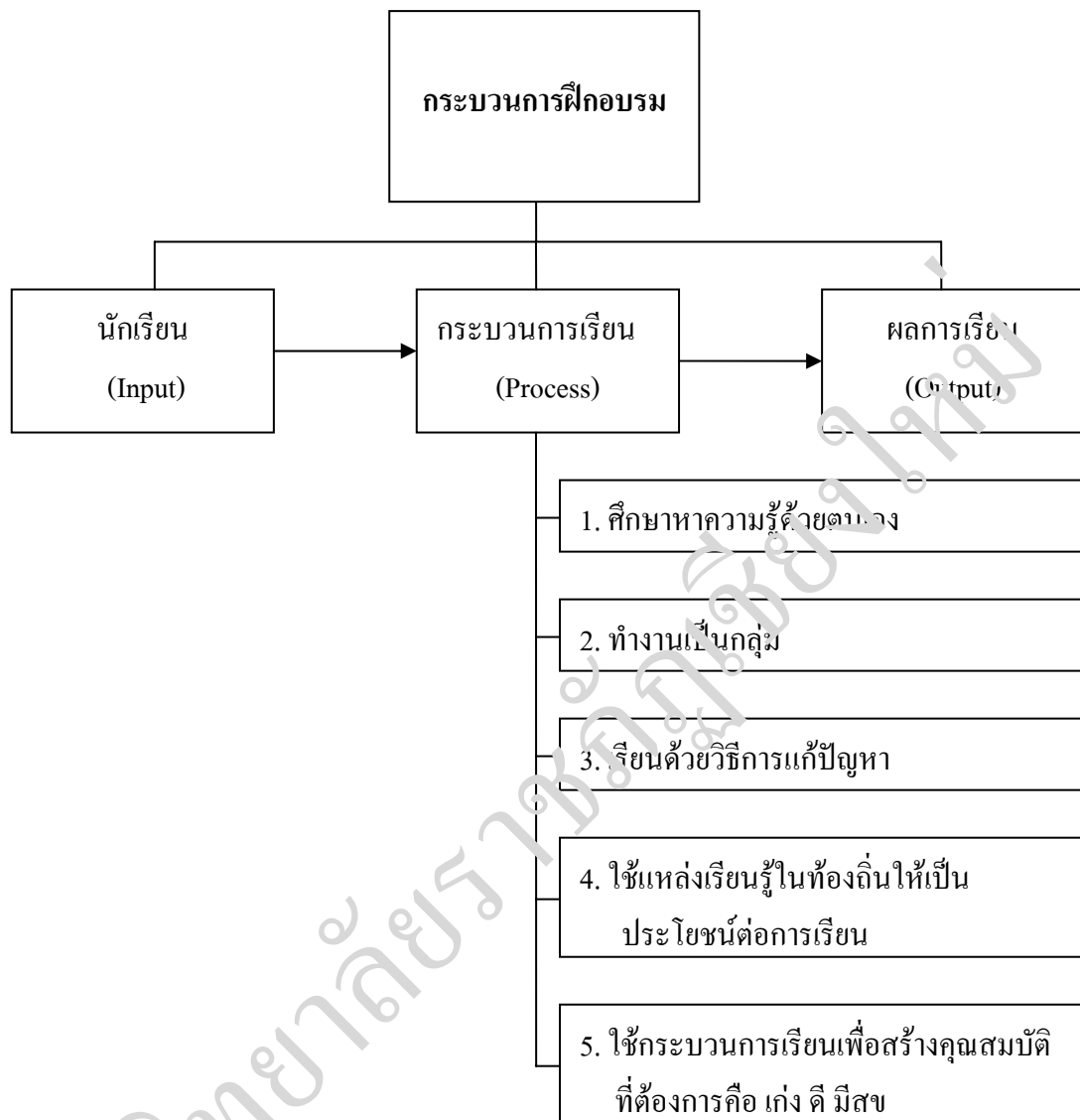
จุดมุ่งหมายด้านการเรียน แสดงได้ดังภาพที่ 2.4



ภาพที่ 2.4 แสดงจุดมุ่งหมายด้านการเรียน

5.3 กระบวนการฝึกอบรม

การศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองเป็นกระบวนการเรียนที่ต้องใช้มาโดยมีวัตถุประสงค์ควบคู่กันไป 2 ประการ ประการแรก เพื่อให้ให้นักเรียนสัมผัสผลลัพธ์การเรียนรู้ตามโครงสร้างของหลักสูตร กลุ่มสาระการเรียนรู้ต่างๆ ประการที่สอง เพื่อให้ให้นักเรียนรู้จักช่วยเหลือตนเอง รู้จักหาความรู้ด้วยตนเองช่วยกระบวนการกลุ่ม



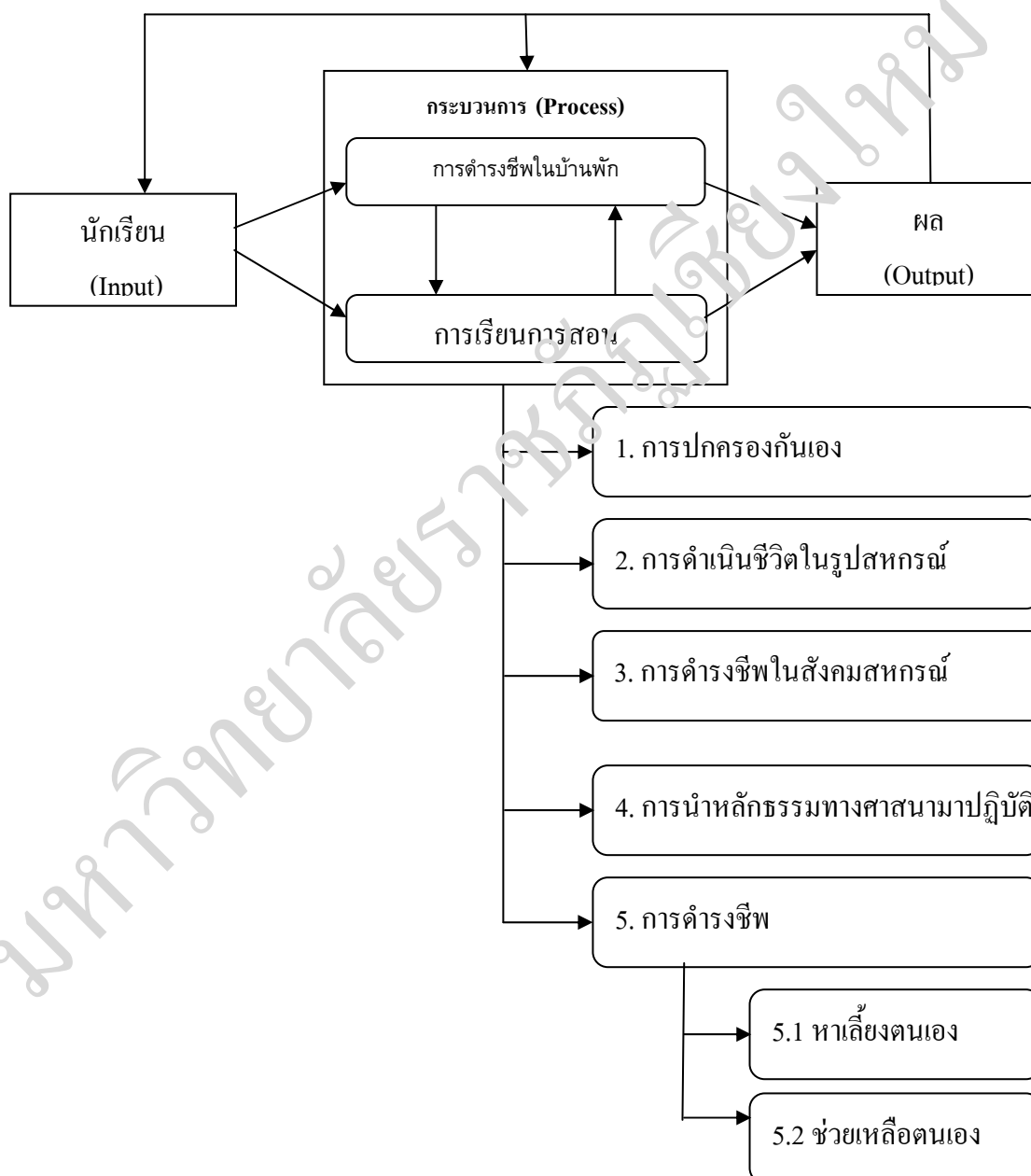
ภาพที่ 2.5 แสดงกระบวนการฝึกอบรม

5.4 การอยู่ร่วมกันในบ้านพัก

โรงเรียนจัดให้นักเรียนพักอยู่บ้านเป็นหลักๆ แต่ละหลังจะมีนักเรียนประมาณ 10 – 20 คน โดยคณะและคณะห้อมบ้านกัน แยกเพศชาย หญิง มีครูพี่เลี้ยงอยู่ด้วย 1 คน นักเรียนจะได้รับการฝึกให้ปกครองกันเอง ช่วยเหลือซึ่งกันและกันอยู่ร่วมกันในรูปแบบของสหกรณ์ แบ่งงานกันทำ ชีวิตในบ้านเป็นส่วนหนึ่งของการเรียน นักเรียนจะได้เรียนรู้งานบ้านทุกอย่างตั้งแต่ทำความสะอาดบ้าน ทำอาหารรับประทาน ซักเสื้อผ้าของตนเอง ผัดเปลี่ยนกันเป็นหัวหน้า ทำสวนครัว

เลี้ยงสัตว์ การอยู่ร่วมกันนั้นนอกจากจะช่วยกันหาเลี้ยงชีพในระหว่างเรียนแล้วยังเป็นการฝึกให้นักเรียนเป็นคนอดทน ขยัน เสียสละ สามัคคีและฝึกความเป็นประชาธิปไตยไปด้วย

กระบวนการพัฒนานักเรียนในบ้านพัก แสดงได้ดังภาพที่ 2.5



ภาพที่ 2.6 แสดงกระบวนการพัฒนานักเรียนในบ้านพัก

นักเรียนชาวเขาที่มาเข้าเรียนที่โรงเรียนประจำพักนอน ต้องมาอยู่ร่วมกันในบ้านพัก หาเลี้ยงชีพในระหว่างเรียน เจตนาเพื่อให้เด็กชาวเขาที่ไร้โอกาสเข้ารับการศึกษามีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น การฝึกฝนให้เป็นชาวเขาที่มีคุณภาพ ในระหว่างที่เรียนต้องทำงานหาเลี้ยงตนเอง ดูแลและควบคุมตนเองซึ่งหวังจะฝึกคุณธรรมให้เป็นคนที่มีคุณภาพ

ในบ้านพักเดียวกันนั้น นักเรียนจะอยู่ร่วมกันด้วยความสามัคคี ด้วยความร่วมมือช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ต้องช่วยกันดูแลพฤติกรรมของสมาชิกในบ้านเดียวกันด้วย ถ้าผู้ใดประพฤติชอบทุกคนจะต้องรับผิดชอบช่วยกันแก้ไข ครูจะดูแลเอาใจใส่นักเรียนตลอดเวลา การฝึกนักเรียนปกครองตนเองจะมีปัญหามากในระยะแรก ครูต้องใจใส่ดูแลเป็นพิเศษ ยิ่งการสร้างจิตสำนึกในการทำงาน ครูจะต้องคอยเสนอแนะเพิ่มเติม ตลอดวันครูจะคอยสังเกตพฤติกรรมนักเรียน บันทึกข้อบกพร่องเพื่อเอาไปแก้ไขต่อไป ในตอนประเมินผลทุกวันครูจะเป็นสมาชิกคนหนึ่งทำหน้าที่เพียงคอยสังเกตและร่วมประเมินผลซึ่งช่วยให้นักเรียนปกครองตนเองได้

นักเรียนในบ้านจะต้องช่วยกันหาเลี้ยงชีพ อย่างละเอียดที่สุดต้องหาให้พอกันเองระหว่างเรียน การให้นักเรียนหาเลี้ยงชีพระหว่างเรียนนั้น ไม่ใช่เรื่องยากเพราะถือเป็นวิถีชีวิตของชาวเขาอยู่แล้ว โรงเรียนเพียงแต่สอนให้รู้จักทำงานร่วมกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในรูปสหกรณ์ นั่นคือช่วยกันทำ เช่น การปลูกผัก การเลี้ยงสัตว์ และดำเนินงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานให้การสนับสนุนงบประมาณสำหรับนักเรียนพักนอน โดยเฉลี่ยเป็น 2 หมวดคือ

1. เงินอุดหนุนอาหารกลางวัน จัดสรรให้ 2,650 บาท ต่อนักเรียน 1 คน ต่อปีงบประมาณ
2. เงินอุดหนุนอื่น เพื่อพัฒนานักเรียน จัดสรรให้ 2,650 บาท ต่อนักเรียน 1 คน ต่อปีงบประมาณ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาแม่ฮ่องสอน เขต 2 (2549:2)

เงินอุดหนุนทั้ง 2 หมวดนี้โรงเรียนจะได้รับในแต่ละงวดประมาณ 90 เปอร์เซ็นต์ของจำนวนนักเรียนเนื่องจากงบประมาณมีไม่เพียงพอ และผู้บริหารโรงเรียนสามารถประสานขอรับการสนับสนุนงบประมาณจากองค์กรอื่นอีกตามความเหมาะสม

การดำรงชีวิตของชาวเขาโดยปกตินั้น ปฏิบัติกันมาตามขนบธรรมเนียมประเพณีซึ่งได้รับปฏิบัติต่อกันมาตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษ เปลี่ยนแปลงแก้ไขไปตามสภาพแวดล้อม นักเรียนแต่ละคนนับถือศาสนาแตกต่างกัน บางโรงเรียนนักเรียนนับถือศาสนาพุทธเป็นส่วนใหญ่และมีบางส่วนนับถือศาสนาอื่นบางโรงเรียนนับถือศาสนาคริสต์ แต่สิ่งที่นักเรียนปฏิบัติคือดำเนินชีวิตตามหลักคำสอนของศาสนาที่ตนเองนับถือ โดยเริ่มตั้งแต่หลักธรรมที่ปฏิบัติง่ายๆ เช่น ไม่พูดปด ไม่ลักทรัพย์ จนกระทั่งถึงการมีเมตตา กรุณา โอบอ้อมอารี กตัญญู กตเวทิตะ

6. การจัดการศึกษาของโรงเรียนศึกษาสงเคราะห์

โรงเรียนศึกษาสงเคราะห์จัดตั้งขึ้นเพื่อจัดการศึกษาให้แก่บุคคลที่รัฐจำเป็นต้องให้การสงเคราะห์เป็นพิเศษ ตัวอย่างเช่น เด็กไร้ที่พึ่ง ขาดบิดา มารดา เด็กชาวเขา ชาวเกาะ เด็กตามชายแดน เด็กเร่ร่อน เด็กที่ถูกทอดทิ้งตามโรงพยาบาล บุตรกรรมกรก่อสร้าง เด็กที่อยู่ในสถานสงเคราะห์วัยเรียน เด็กที่ประสบภัยธรรมชาติ และเด็กที่ขาดโอกาสเข้ารับการศึกษานในโรงเรียนปกติ และเหตุผลอื่นๆ เพื่อให้เกิดความเสมอภาคทางการศึกษา เพื่อลดปัญหาที่เกิดจากความไม่รู้หนังสือและปัญหาด้านเศรษฐกิจ สังคม คุณธรรม ศิลธรรม และค่านิยมเป็นต้นเมื่อเด็กได้รับการศึกษาจะทำให้เกิดการอ่านออกเขียนได้ มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ศิลปและวัฒนธรรมรักษาพัฒนาสิ่งแวดล้อม มีจิตสำนึกในความเป็นไทยและเป็นพลเมืองดีตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข และเมื่อมีความรู้แล้วก็สามารถนำความรู้ไปพัฒนาท้องถิ่นของตนให้เจริญก้าวหน้า

7. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เจริญ ธีรานภักษ์ (2545) ได้ศึกษาการปฏิบัติงานกิจการนักเรียนในโรงเรียนอนุบาลลำปาง กลุ่มประชากรที่ใช้ คือผู้บริหารและครู จำนวน 107 คน เครื่องมือที่ใช้แบบสอบถามที่ถามเกี่ยวกับการปฏิบัติงานกิจการนักเรียน ในการบริการสุขภาพอนามัย การช่วยเหลือนักเรียนที่ได้รับบาดเจ็บด้วย การปฐมพยาบาล เช่นงานที่ผู้บริหารและครูส่วนใหญ่เห็นว่าปฏิบัติ จัดหาเครื่องล้างจานที่สะอาดและถูกหลักโภชนาการให้นักเรียนก็ได้ปฏิบัติ ที่ไม่ได้ปฏิบัติได้แก่ วางแผนปฏิบัติงานบริการแนะแนว เก็บรวบรวมข้อมูลนักเรียนเป็นรายบุคคล เชิญวิทยากรมาแนะแนวทางการศึกษาต่อในระดับมัธยมแก่นักเรียนและประเมินผลการปฏิบัติงานบริการ ส่วนที่ต้องปรับปรุงแก้ไข ได้แก่ จัดให้มีห้องแนะแนวเป็นเอกเทศ และจัดหาครูแนะแนวทำหน้าที่ให้คำปรึกษาแก่นักเรียน สรุปได้ว่างานกิจการนักเรียนเป็นงานที่มีคุณค่าต่อนักเรียนและพัฒนาผู้เรียนให้เป็นผู้มีคุณภาพ และเป็นงานที่สร้างเสริมการจัดการศึกษาให้บรรลุเป้าหมายได้อย่างสมบูรณ์ ดังนั้นการดำเนินงานกิจการนักเรียนจึงเป็นงานที่สำคัญงานหนึ่งที่โรงเรียนจะต้องให้การสนับสนุนส่งเสริมให้ประสบผลสำเร็จซึ่งศึกษาจะได้นำไปเป็นแนวทางในการดำเนินงานการพัฒนางานกิจการนักเรียนต่อไปและการเสริมวินัยและการควบคุมความประพฤตินักเรียนนั้น เป็นหน้าที่ของครูทุกคนในโรงเรียนที่ต้องช่วยกันสอดคล้อง ดูแล ควบคุมความประพฤติและเอาใจใส่ตั้งแต่ครูประจำชั้น ครูประจำวิชา ครูพิเศษ จนกระทั่งผู้บริหาร โรงเรียน โดยบุคลากรดังกล่าวอาจใช้ระเบียบกฎเกณฑ์ต่างๆ เป็นเครื่องมือทำให้นักเรียนเชื่อฟังและปฏิบัติตามกรอบที่กำหนดขึ้นหรือวิธีการเสริมแรงได้

ชัยยา ช้างน้อย (2541) ได้ศึกษาการบริหารงานบริการในโรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดเชียงราย ผลการศึกษาพบว่า สภาพบริหารงานในโรงเรียนเขตพื้นที่รับผิดชอบของฝ่ายนั้น ได้มีการจัดการขอขบ่าของงานอนามัยโรงเรียน งานโภชนาการ และงานสหกรณ์ร้านค้าในโรงเรียน มากกว่าร้อยละ 80 การจัดสรรงบประมาณในฝ่ายบริการเป็นไปตามแผนหรือโครงการของแต่ละฝ่าย และมีการจัดบุคลากรเข้าทำงานได้ตรงกับความรู้ความสามารถของบุคลากรในส่วนของการจัดสรรวัสดุอุปกรณ์นั้น ยังจัดให้มีไม่เพียงพอต่อการใช้งานนอกจากนี้ ฝ่ายบริการของโรงเรียนส่วนใหญ่จัดให้มีแผนภูมิโครงสร้างการปฏิบัติงานของฝ่ายโดยระบุหน้าที่ของบุคลากร และการกำหนดสายงานบริการแต่ละคนไว้ ส่วนสภาพการจัดขอขบ่างานบริการนั้น โรงเรียนได้จัดให้มีบริการแนะแนวโดยจัดให้มีห้องแนะแนวไว้อย่างเป็นสัดส่วน มีครู อาจารย์ หรือเจ้าหน้าที่ให้บริการด้านสุขภาพอนามัย โรงเรียนส่วนใหญ่จัดให้มีห้องพยาบาล หรือสถานที่ที่เป็นสัดส่วนและจัดให้มีกิจกรรมส่งเสริมให้ความรู้ด้านสุขภาพอนามัย และนอกจากนี้โรงเรียนยังให้ได้จัดให้มีบริการสุขภาพ การพยาบาลเบื้องต้นแก่นักเรียนตลอดจนได้จัดประกันสุขภาพและติดตามแก่นักเรียน ส่วนงานด้านโภชนาการนั้นได้จัดให้พ่อค้าทำอาหารหรือนำอาหารมาจำหน่ายที่โรงเรียนและได้จัดบริการน้ำดื่มที่สะอาดแก่ครูและนักเรียนด้วย

ประพิศ ถิรแก้ว (2541) ได้ศึกษาการปฏิบัติงานของผู้นำนักเรียนฝ่ายส่งเสริมอนามัยในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดเทศบาลเมืองเชียงราย พบว่าในด้านการปฏิบัติตนเป็นตัวอย่างที่ดีส่วนใหญ่จะร่วมกับเพื่อนและครูปรับปรุงสภาพแวดล้อมและการจำกัดขยะในโรงเรียน ด้านการสุขภาพนักเรียนและสังเกตความผิดปกติของร่างกายที่เกิดโรคที่พบบ่อยในเด็ก จะเป็นกิจกรรมการปฐมพยาบาลเบื้องต้น ส่วนการตรวจสุขภาพการชั่งน้ำหนัก วัดส่วนสูง บันทึกการเจริญเติบโต และการวัดคัดจมูกที่พบอยู่เสมอ การแจกเอกสารสุขภาพ และการจัดกิจกรรมพิเศษเกี่ยวกับสุขภาพอนามัย

นุชนาถ จิตตรัตน์เสนีย์ (2541) ได้ศึกษาเกี่ยวกับปัญหาในการจัดบริการแนะแนวของครู สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดเชียงใหม่ พบว่าด้านบริการรวบรวมข้อมูลนักเรียนเป็นรายบุคคล มีปัญหาในเรื่องการให้ความร่วมมือ เนื่องจากครูที่รับผิดชอบงานแนะแนวมีภาระหน้าที่มาก เนื่องจากขาดสื่อหรือวัสดุอุปกรณ์ในการจัดบริการ เช่น บทความ นิติศาสตร์ วารสาร หนังสือพิมพ์ โสตทัศนูปกรณ์ วิทยุ โทรทัศน์ วีดีโอ และคอมพิวเตอร์ ด้านบริการให้คำปรึกษากับครูแนะแนวมีภาระหน้าที่ในการสอนมากจึงไม่มีเวลาให้คำปรึกษาได้เต็มที่ ด้านบริการจัดวางตัวบุคคล การติดต่อประสานงานกับหน่วยงานต่างๆ ในชุมชนเพื่อหางานให้นักเรียนเป็นกรณีพิเศษ ด้านบริการติดตามและประเมินผลมีปัญหาในเรื่องการจัดทำแบบสอบถามเกี่ยวกับรับบริการแนะแนว

การจัดทำแบบสอบถามเพื่อขอข้อมูลจากนักเรียนที่จบการศึกษาไปแล้วและการประชาสัมพันธ์งาน
แนะแนว

สุเทพ อินตาวงศ์ (2541) ได้ศึกษาการปฏิบัติงานของผู้บริหารโรงเรียนตามสภาพที่เป็น
จริงและความคาดหวังของครู สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า
การปฏิบัติงานของผู้บริหารโรงเรียนตามสภาพที่เป็นจริงและความคาดหวังของครูในการกิจหลัก
ของโรงเรียนทั้ง 6 งาน คือ งานวิชาการ งานบุคลากร งานกิจการนักเรียน งานธุรการและการเงิน
งานอาคารสถานที่ ได้ปฏิบัติตามตามสภาพที่เป็นจริง คือ จัดให้มีการโครงการอาหารกลางวัน และ
โครงการอาหารเสริม (นม) ส่วนการจัดกิจกรรมต่างๆ เช่น กิจกรรมกีฬาและนันทนาการ สำหรับ
ความคาดหวังของครูต่อการปฏิบัติงานกิจการนักเรียนของผู้บริหารโรงเรียนโดยภาพรวมก็มีเช่นกัน
คือจัดให้มีโครงการอาหารเสริม ให้นักเรียนและสนับสนุนให้นักเรียนปกครองกันตามวิถี
ประชาธิปไตยนั้น เป็นความคาดหวังต่ำสุดของครู ส่วนปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงานกิจการ
นักเรียนที่พบคือ ขาดการนิเทศ ติดตามผลการปฏิบัติงาน ครูผู้บริหารไม่มีแผนงานบริหารที่ชัดเจน
ขาดแคลนงบประมาณในการดำเนินการ กิจกรรมต่างๆ ที่จัดให้มีนักเรียนมีมากเกินไป ความ
แตกแยกกันในครอบครัว และปัญหาสุดท้ายที่พบคือการประเมินผลการปฏิบัติงาน

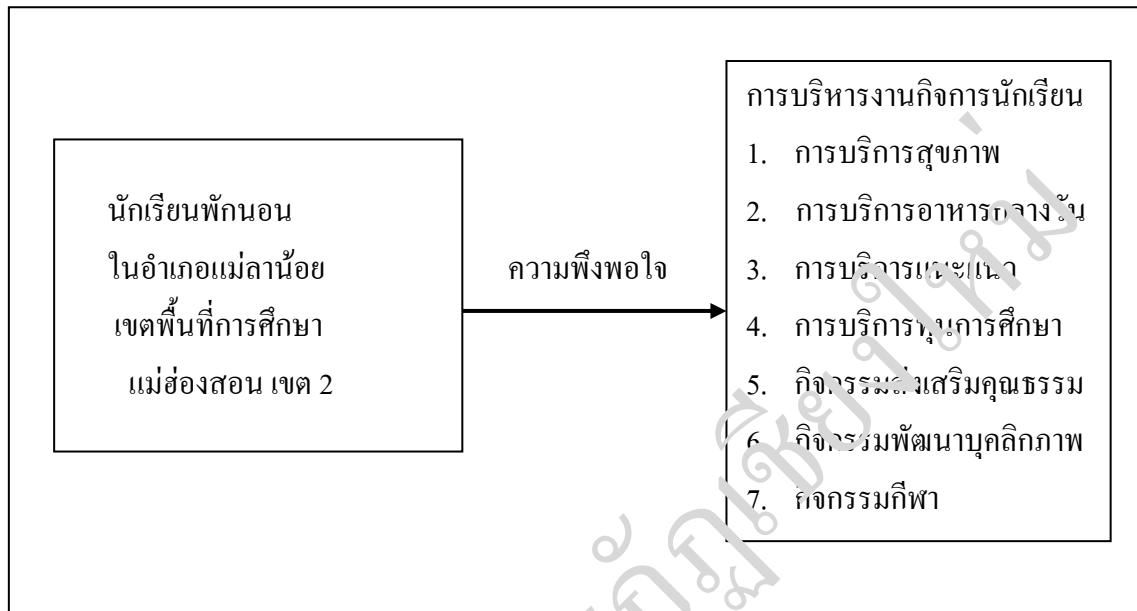
ไพบุลย์ พุททวงศ์ (2542) ได้ศึกษาเกี่ยวกับโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียนกับดารา
สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดนครพนม ผลการศึกษาพบว่า โรงเรียนส่วนมากจะจัดให้ครูทุก
คนผลัดเปลี่ยน บางโรงเรียนจัดให้ครูและภารโรงช่วยกัน และบางโรงเรียนได้รับการสนับสนุน
ด้านวัสดุอุปกรณ์ เครื่องครัว ฯลฯ เป็นต้น แต่สถานที่เก็บและทำความสะอาดไม่ถูกสุขลักษณะ ด้าน
การจัดบริการอาหารกลางวัน พบว่าส่วนใหญ่จัดอาหารจานเดียว โดยมีครูนักเรียน และภารโรงหรือ
ชั้นเป็นผู้ล้างจาน การจัดซื้อและเตรียมวัตถุดิบ ส่วนมากจะเป็นหน้าที่ของครูที่เป็นเจ้าหน้าที่ของครู
ที่เจ้าหน้าที่โครงการอาหารกลางวัน ส่วนปัญหาการดำเนินงานโครงการอาหารกลางวันนั้น พบว่า
ปัญหาด้านบุคลากรเป็นปัญหาส่วนใหญ่ เพราะครูส่วนใหญ่มีชั่วโมงสอนมากจนไม่มีเวลาช่วยงาน
ด้านการจัดอาหารกลางวัน กับปัญหาใหญ่เพราะครูส่วนใหญ่มีชั่วโมงสอนมากจนไม่มีเวลา
ช่วยงานด้านการจัดอาหารกลางวัน กับปัญหาด้านคมนาคมไม่สะดวก สำหรับปัญหารองลงมา
ได้แก่ ปัญหาด้านงบประมาณ ด้านอาคารสถานที่และอุปกรณ์ต่างๆ และที่เป็นปัญหาน้อยที่สุด
ได้แก่ ปัญหาด้านนักเรียน ครูเจ้าหน้าที่โครงการและปัญหาการติดต่อขอความร่วมมือกับบุคลากร
ภายนอก

สุรัชย์ วงศ์คำ (2543) ได้ประเมินโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียนวัดเวฬุวัน อำเภอ
สารภี จังหวัดเชียงใหม่ พบว่าด้านสภาพแวดล้อมมีการปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอ คือ การแจ้งวัตถุประสงค์
เพื่อช่วยนักเรียนที่ขาดแคลนอาหารกลางวัน การแสดงข้อมูลนักเรียนขาดแคลนอาหารกลางวันและ

ขาดสารอาหาร การแจ้งวัตถุประสงค์เพื่อให้ นักเรียน ได้มีอาหารกลางวันรับประทานครบทุกคน ส่วนรายการที่ต้องปรับปรุง คือให้ ให้คณะครูและนักเรียน ได้มีอาหารกลางวันรับประทาน ด้าน ปัจจุบันมีการปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอ คือการใช้ภาชนะล้างจานเป็นสัดส่วน และถูกต้องตามหลักสูตร สุขภาพบาล จัดบริการอาหารกลางวันอย่างต่อเนื่องและเหมาะสม ส่วนรายการที่ต้องปรับปรุง คือ การจัดสถานที่ในการรับประทานอาหารเพียงพอ สะอาด สะอาด ด้านกระบวนการ มีการปฏิบัติ อย่างสม่ำเสมอ คือการกำหนดระยะเวลารับประทานอาหารเหมาะสม การจัดอาหารสะอาด ปลอดภัย และถูกหลักโภชนาการ จัดครูให้บริการอาหาร มีอาหารเสริม เช่น ขนม ผลไม้ นม คั้นผลไม้สด พบว่าการจัดอาหารกลางวันเป็น การช่วยให้นักเรียนมีความรับผิดชอบและมีวินัย ช่วยให้นักเรียนมี สุขภาพสมบูรณ์มีการพัฒนาการเรียนรู้ได้ดี นอกจากนี้ยังเป็นการช่วยให้ครูได้สังเกตพฤติกรรมของ นักเรียนและช่วยครูและนักเรียนประหยัดส่วนที่ต้องปรับปรุงคือการนำเงินจากผลกำไรไปช่วยเหลือ นักเรียนที่ขาดแคลนอาหารกลางวัน

จากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องพอสรุปได้ว่า การปฏิบัติงานกิจการนักเรียนให้ได้ผลดี มีประสิทธิภาพ ผู้บริหาร โรงเรียนจำเป็นต้องตระหนักและคำนึงถึงกิจกรรมบริหารงานส่งเสริม ประสิทธิภาพนักเรียน อันได้แก่ การจัดบริการสุขภาพอนามัยโรงเรียน การจัดบริการอาหารกลางวัน การจัดบริการแนะแนว ได้รับการแนะแนวทางที่ดีย่อมส่งผลให้การเรียนการสอนในหลักสูตรดีขึ้น ด้วย ในขณะเดียวกันหากโรงเรียนจัดกิจกรรมที่เหมาะสมและตามความถนัด ความสนใจของนักเรียน อีกทั้งส่งเสริมให้นักเรียนรู้จักการอยู่ร่วมกันตามวิถีแห่งประชาธิปไตย โดยมีการสอดส่องดูแล ควบคุมความประพฤตินักเรียนตลอดจนส่งเสริมให้นักเรียนมีวินัยในตนเอง และหมั่นคณะแล้วจะทำให้การจัดการศึกษาใน โรงเรียนมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

กรอบแนวคิดในการวิจัย



ภาพที่ 2.7 แสดงกรอบแนวคิดในการวิจัย